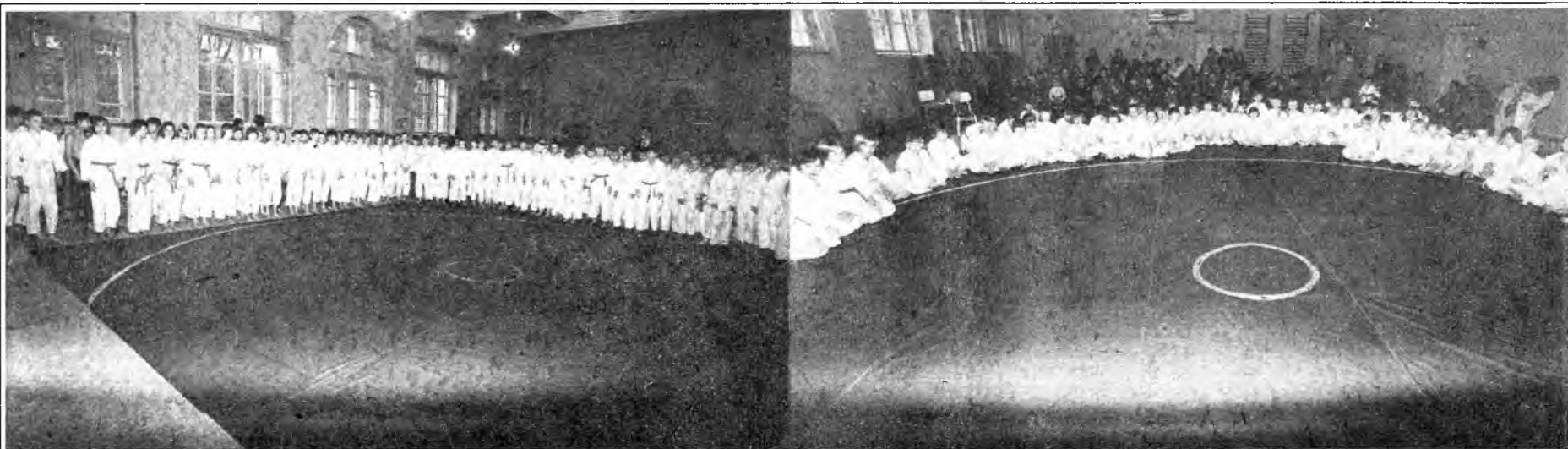
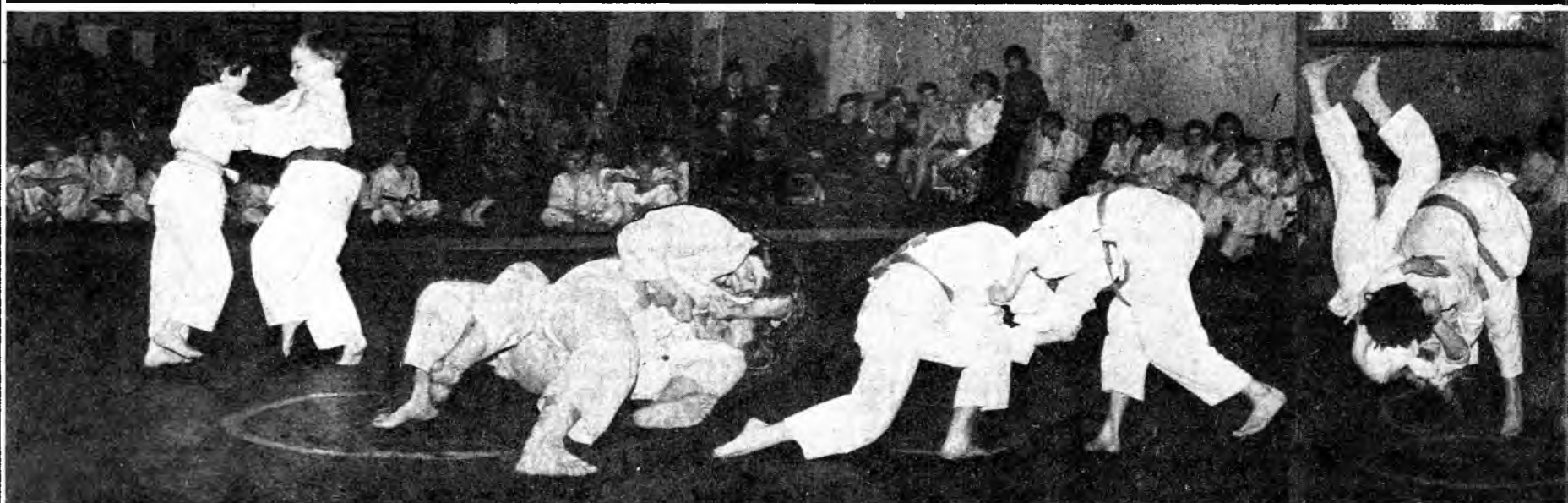

DŽUUDOTURNIIR «TALLINNA KEVAD» «SIRBI JA VASARA» AUHINNALE

Kõik spordialad on toredad. Ja üks igal alal ole austajaid ning patrioote. «Sirbi ja Vasara» toimetuse otsustas käesoleva aasta aprillist panna välja rändauhinna parimale noortest meestest koosnevale džudovõistkonnale, neile, kelle sünniaasta 1962 ja edasi. Miks just džudo? Ja miks auhind just noortele! Aga seepärast, et džudos, selles ülimalt esteetilisest, lahtist pead, mehisust ja rüütellikust nõudvas spordialas peituvad ülisuured varud meie kasvava põlvkonna kehaliseks ja vaimseks kujundamiseks. Džudo, mis Eestis kurnimänguga ühes spordihierarhia grupis, on tänapäeva maailmas muutunud üheks populaarsemaks ja massilisemaks alaks üldse. Džudo jõud on kindlasti selleski, et seda on võimalik viljelda ka tervise- ja rahvaspordina. Džudosektsioone saab tahtmise korral rajada nii koolides, asutustes, majandites kui ka klubides. Ja selle kauni spordialaga, mis tõstab igaühe usku oma võimetesse, võivad tegelda nii papad-mammad kui lapsed. Tippspordi, n.-ö. mastimändide tasemel me maailma ühe tugevama džudomaa, Nõukogude Liidu ulatuses vaevalt et suudame ületada kohe millegagi silma paista. Kuid tõsiselt metsaistutamise alustamiseks, kust nii või teisiti sirguvad ka tuleviku mastimännid, on meil jõudu juba tänagi küll ja küll: kaadrid — algastme instruktorid — on olemas, TRÜ-s on vastavale spordialale spetsialiseerunud mitu lootustandvat noort. Ja veel tahaks lisada, et džudo sobib suurepäraselt ka neile noortele, kes tänase tippspordi jaoks paratamatu

RÄNDAUHIINNA VÕITNUD «DVIGATELI» I VÕISTKOND

ELMAR KÜSTRI fotod

talentide läbisõelumise tõttu mõnel teisel alal (näiteks ujumises) on juba koolijätsiaastates spordimeeste kirjast maha kantud.

Kevad on metsaistutamise alustamiseks parim aeg. Sümboolne on seegi, et 1977. aasta noorte džudoturniiri «Tallinna kevad» alguspäev langes ühte leninliku laupäevakuga. Harjuoru võimlas pistsid rinnad kokku üheksa noortevõistkonda Tallinnast ja Tartust. Kaksikvõidu pälvitsid «Dvigateli» spordiklubi poisid, järgnesid Tartu ja Tallinna «Dünamo» noored tatamimehed. «Sirbi ja Vasara» rändauhinna võitnud «Dvigateli» esimene meeskond tuli matile järgmises koosseisus: Igor Kurbat, Igor Ivanov, Andrei Sazonov, Sergei Kovalenko, Andrei Bogdanov, Vadim Petrov, Vitali Kontšanin, Igor Golosov. Demonstratsioonesinisel näitasid oma džudokunsti ka Tallinna ja Tartu neiud-rahvamalevlased. Pühapäeval, 17. aprillil peeti individuaalturniir 1964. aastal ja hiljem sündinud poistele, kus kehakaalude järjekorras võidutsesid Kaido Kullamaa, Tanel Aavik, Igor Popko, Mikk Lõhmus, Vjatšeslav Kann, Toivo Kraus, Igor Ananjev, Kalev Kivioja, Üllar Lainela, Eerik Tõlpt, Aavo Tõlpt, Georgi Kokušenko ja Andrei Aleksejev. Eriauhinna, «Suure karumõmmi» sai 30 kg kehakaalus Tanel Aavik, kelle sünniaastaks... 1968. Aga tatamil käis veelgi nooremaid!

Kui meie poisid aastaga küllalt rammu ja oskust koguvad, siis pole võib-olla häbi juba järgmisel aastal ka külalisvõistlejaid Tallinna kutsuda.

Marksismi-leninismi lipu all, Kommunistliku Partei juhtimisel edasi uutele võitudele kommunismi ehitamisel!

(NLKP hüdlausest 1. mail 1977)

107 aastat V. I. Lenini sünnist ja 60 aastat

Aprilliteesidest

POLIITILISEST GENIAALSUSEST

AIGAR VAHEMETS

3. aprillil 1917 tuli V. I. Lenini emigratsioonist Venemaa-le tagasi.

Rong saabus Soome jaama sudaõöl. Esimesena tervitas enamlaste juhti Petrogradi Tööliste ja Soldatite Saadikute Nõukogu nimel selle esimees Tšheidze. «Ma arvan,» kuulutas ta, «et meil tuleks sammuda edasi ühtekoondunud ridades, kindlustamaks revolutsioonilise rahva võite ning arendamaks revolutsiooni võiduka lõpuni.»

Parentoolsete sotsialistide üleskutse ühisriindeks enamlastega tundus tollal paljudele sotsiaaldemokraatidele loogilisena: tsarism on kukutatud, arutleti, nüüd peaks kogu revolutsiooniline demokraatia, alates liberaalsetest kadetidest kuni sotsiaaldemokraatidest enamlasteni, kokku hoidma, et võidelda ühiselt võimalike monarhistlike mäsukatsete vastu; et Venemaal on «demokraatlik Ajutine Valitsus» ja Venemaa on muutunud «progressiivseks riigiks», siis on ka sõda «monarhistliku, reaktsioonilise Saksamaa» vastu muutunud «revolutsiooniliseks kaitsesõjaks» ja seda tuleb pidada koos «demokraatlike lääneriikidega», Inglismaa ja Prantsusmaaga, võiduka lõpuni; et ähvardamas on majanduslik krahhi, siis ei tohi mõeldagi kodanluse kukutamist, sest ükskõik millise kodanluse kallale minek tähendab veelgi suurema majandusliku laose esilekutsu-mist; et praeguses staadiumis on revolutsioon kodanlik, siis ei tohi lubada mitte mingisugust «sotsialistlikku eksperimenti»; et proletariaat on organiseerimata, nõrk ja eba-teadlik, siis ei saa tal olla iseseisvat poliitikat ning tal tuleb paratamatult minna koos «targema ja kogenuma liberaalse kodanlusega»...

Selline oli kõigi tähtsamate vene sotsialistlike liidrite, nagu Plehhanovi, Martovi, Tšereteli, Tšernovi, Kerenski, aga ka vähemlaste, esseeide, rahvasotsialistide loogika. See loogika imponeeris mõningatele enamlaste liidritele, näiteks Kamenevile ja Rõkovile.

On olemas olupoliitiline loogika ja dialektiline loogika. Loogika, mis lähtub ajaloo-käigu näilisest, lihtsustatud seisundist, ja loogika, mis teeb oma järeldused ajaloo süva-hoovusi tunnetavast progressi perspektiivist.

Vastuseks oportunistide «käepakkumisele» tõusis V. I. Lenini soomusautole ja teatas Soome jaama esisele väljakule kogunenud tuhandetele Petrogradi töölistele, et ühtsuse loosung oportunistidega on vale; kui proletariaat tahab võita, peab ta organiseeruma ja võtma kursi sotsialistlikule revolutsioonile; partei põhiloo-sungiteks peavad saama: «Kogu võim nõukogudele!» ja «Ei mingit toetust Ajutisele Valitsusele!»; tuleb loobuda igasugustest «kaitsesõjaluse» meeleoludest...

«Me peame oskuslikult, et-tevaatlikult, selgitustöö abil viima proletariaati ja kehva-talurahvast edasi, «kak-sik-võimu» juurest tööliste saadikute nõukogude täisvõimu juurde, see aga ongi kom-

muun Marxi mõttes, 1871. aastat kogemuste mõttes,» kirjutas Lenin päev pärast saabumist Petrogradi. (V. I. Lenin, Teosed, 24. k., lk. 13.)

Lenini kui teoreetiku geenius seisnes selles, et ta juhitas proletariaadi parteile kätte ainuvõimaliku tee võidule konkreetsetes ajaloolises olukorras. Tema eetilise geenius, mis pole poliitilisele liidri-le vähetahtis omadus, avaldus võimes öelda ka siis rahvale tõtt, kui tõde võis osutada ebapopulaarseks.

On ajalooline fakt, et kui Lenin kuulutas aprilli esimesel poolel välja oma teesid, ei võitnud need kohe masside enamiku toetust. Kulus ligi pool aastat, enne kui Venemaa rahvad mõistsid leninliku tak-tika täit mõtet ja kasulikkust iseenda jaoks. Alles siis teostasid nad sotsialistliku revolutsiooni ja kukutasid kodan-luse.

Aprillis 1917 läks Lenin masside huvidel nimel nende enamiku meeleolude vastu. Ta analüüsis seda olukorda artiklis «Proletariaadi ülesanded meie revolutsioonis»: «Iga tõelise revolutsiooni üks peamisi, teaduslikke ja praktilisi poliitilisi tunnuseid on see, et haruldast kiiresti, järsult ja teravalt kasvab «tavaliste inimeste» arv, kes hakkavad aktiivselt, iseseisvalt ja tõhusalt osa võtma poliitilisest elust, riigi korraldamisest.

Nii ka Venemaal. Venemaa kihab praegu. Miljonid ja kümned miljonid, kes olid kümme aastat poliitilises unes, kes olid tsarismi kohutava ikke ja mõisnike ning vabrikantide kasuks tehtava sunnitöö tõttu poliitiliselt maharõhutud, on ärganud ja tunginud poliitikasse. Aga kes on need miljonid ja kümned miljonid? Enamikus väikekodanlused, väikekodan-lased, inimesed, kes seisavad kapitalistide ja palgatööliste vahepeal. Venemaa on kõigist Euroopa riikidest kõige väikekodanlikum maa.

Väikekodanluse hiigellaine ujutas üle kõik, lämmatas klassiteadliku proletariaadi mitte üksnes oma rohkusega, vaid ka ideeliselt, s. t. nakatas, haaras väikekodanlike

vaadetega poliitikale väga laialdasi tööliste ringkondi.» (V. I. Lenin, Teosed, 24. k., lk. 43.)

Et murda massilise väikekodanliku mõtlemise tõplust, tuli teha gigantset tööd. Tuli võita rahva enamik enda poolele, tuli vabastada hulga kokkulepluse illusioonidest.

Vaadeldes Lenini ühte töö-päeva — 22. aprilli 1917 — tema «Biograafilise kroonika» andmetel:

— Varahommikul kirjutas Lenin VSDT(b)P Keskkomitee resolutsiooni projekti Ajutise Valitsuse kriisi kohta.

— Pärast projekti valmimist osaleb Lenin partei Keskkomitee istungil, kus poliitilises arutluses kinnitatakse see projekt.

— Lenin viibib VSDT(b)P Petrogradi ülinnalise konverentsi lõppistungil: võtab kaks korda sõna kommuna-alvalimiste asjus ja peab lõpp-kõne. Võetakse vastu neli Lenini resolutsiooniprojekti.

— Konverentsi ajal peab Lenin nõu Petrogradi Nõukogu enamlaste fraktsiooni esin-dajatega, et juhendada neid, ja kirjutas sealsamas, saadikute juuresolekul, «Pravdas» avaldamiseks märke «Tähelepanuks seltsimeestele!»

— Samal päeval kirjutas Lenin artiklid «Kuidas vast-sitakse selget küsimust?», «Kriisi õppetunnid», «Mida mõistavad «häbi» all kapitalis-tid ja mida proletarilased?».

— Samal päeval toimetab Lenin ajalehe «Pravda» 23. aprilli numbri.

— Lenin jätkab kogu päeva tööd — VSDT(b)P seitsmenda ülevenemaalise (aprilli) kon-verentsi ettevalmistamiseks: kirjutas resolutsiooniprojekte ja võtab vastu konverentsile saabunud Uurali ning Läti enamlaste saadikud. (Влади-мир Ильич Ленин. Биографи-ческая хроника, т. 4, Москва, 1973, стр. 111—116.)

Selline oli gigantse töömehe päev — harukordne töö-kus kui poliitilise geniaalsuse vältimatu eeltingimus.

A. H. TAMMSAARE JUUBELIAASTAPÄEVA

EEL

14. aprillil toimus A. H. Tammsaare 100. sünniaasta-päeva ettevalmistamise vaba-riikliku komisjoni järjekordne koosolek. Arutati juubeliüri-tuste kalenderplaani ning kuulati informatsiooni eesti kirjandusklassiku loomingu propageerimisest vennasvaba-riikides ja välismaal, samuti tema loomingule pühendatud teaduslike konverentside et-tevalmistamisest.

Vestluses ETA korrespon-dendiga ütles vabariikliku juubelikomissjoni esimees, EKP Keskkomitee sekretär V. Väljas:

«Kuigi juubelitähtpäev on alles 30. jaanuaril 1978, on ulatuslikud ettevalmistused selleks juba mõnda aega täies hoos. Nende hulka kuuluvad niisugused aeganõudvad tööd nagu Tammsaare kodutalu taastamine, tema majamuusemi rajamine Tallinnas ja kirjaniku monumendi püstita-mine. Alanud on eeltööd tema teoste tekstikriitiliseks välja-andeks, mille esimene köide peab jõudma juubelpäevaks lugeja lauale.

«Eesti Raamatu» käesoleva ja tuleva aasta plaanis leiame rohkesti juubeliväljaan-deid: Tammsaare üksikteoseid eesti, vene ja võõrkeeltes, meenutrikiseid, albumeid ja mälestusteraamatuid. Osa neist on juba ilmunud. On ju Tammsaare mälestuse jääd-vustamise parimaks moodu-seks tema teoste viimine üha uute lugejateni. Tammsaaret tutvustavaid materjale on saadetud kõigisse vennasvaba-riikidesse ja välismaale. Meid rõõmustab hiljuti saa-bunud teade, et üleliiduliste organite ettepanekul on eesti suurkirjaniku juubel võetud

UNESCO poolt nende täht-päevade nimekirja, mida tä-histatakse ülemaailmses ula-tuses. See, et Tammsaare juubelit tähistatakse vennas-vabariikides, sealhulgas Mosk-vas ja Leningradis, see, et üleliidulised ja kohalikud kir-jastused pööravad suurt tähe-lepanu Tammsaare tõlkimise-le, on meie oludes enesest-mõistetav. Meie omakorda kutsume juubelipidustustele külalisi väljastpoolt vabarii-ki, korraldame seminare tõl-kijatele, tänu kellele Tammsaare teosed ja eesti kirjan-dus tervikuna muutuvad kättesaadavaks paljurahvuse-leasele lugejaskonnale.

Pole võimalik peatuda kõi-gil juubeliüritustel. Üksnes nende loetelu võtaks enda alla mitu lehekülge. Niihästi Tal-linnas kui ka rajoonides leia-vad aset Tammsaare loomin-gule pühendatud teaduslikud konverentsid ning kirjandus-ja kunstinäitused. Ette on nähtud Tammsaare teoste dramatiseeringute uuslavastu-sed, kirjanike kohtumised luge-jatega, õpilaste omaloomin-gu võistlused Tammsaare-teemadel ja palju muud. Pidulikult avatakse Tammsaare kodutalu ja sealne eksposit-sioon.

Seega võib kogu 1978. aastat meie kirjanduselus nimetada tööpoolest Tammsaare aastaks ja julgelt öelda, et nii ulatuslikult kui Tammsaare sajandat sünniaastapäeva pole tähistatud ühegi eesti kirjanduse suurmehe juubelil. See on näide, kuidas ühe rahva vaimsed väärtused saavad sotsialismi ajal palju-de rahvaste ühisvaraks ja teenivad uue inimese kujun-damise ülesandeid.» (ETA)

Kolhoosi kirjanduspreemia

Siauliai lähedal asuv kolhoos «Rahu eest» asutas seal sün-dinud leedu luuletaja Zigmase Gele-Gaidamavičiuse (1894—1912) nimelise preemia, mis ka-vatsetakse määrata igal aastal eduka luuledebüüdi eest

esikkogu autorile. Tänavuse preemia pälvis noor poetess Vidmante Jasukaityte oma mullu ilmunud luuleraamatu «Tuli, millest peab läbi mine-ma» eest.

Hetki Kultuuriministeeriumi töötajate kommunistlikult laupäevakult tulevases tarbekunstimuuseumis. XVII saj. krohvi raiuvad (vasakult) Enn Mattisen, Enn Kabrits ja Boris Pats.

Parempoolsel pildil laupäevakulased August Haas, Ilma Aule, Viktoria Jagomägi, tagareas Mihkel Allmäe (restauereimisvalitsusest) ja Ants Päiel fotoläätsele naeratamas.

KUNSTISIDEMED JÄTKUVAD

NOORED KUNSTNIKUD

Ehkki kunstinädala algusest on möödunud päevi ja suur osa kunstisündmustest juba toimunud ning ajakirjanduskeski kajastatud, ei olnud ka nädala lõpp üritustevaene. Rohkearvulised näitused, koh-

näitused, esimeses Nõukogude Eesti akvarelle, teises tekstiil-kunstnike Lea Valteri ja Oivi Vare tööd.

Ka üliõpilaskonnas on kunsti huvi alati suur olnud. Tallinna Polütehnilises Instituut-

va sekretäri MATTI VARIKU poole.

«Kuigi olen kunstinädalate korraldamisega olnud seotud juba 20 aastat, tundub käesolev mulle eriline. Esiteks toimub see Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäeva eel ja on pühendatud suurele tähtpäevale. Teiseks on kunstinädala raskuspunkt esmakordselt põlevkivirajoonis, mis võimaldas kunstnike ja kohtlajärvelaste vahel luua senisest tihedamaid töösidemeid, mõista üksteise probleeme ja vajadusi. Ja ehkki kunstinädala ajal olid kunstnikud andja, kohtlajärvelased aga vastuvõtja osas, oli ka meil, kunstnikel, Kohtla-Järvel palju vaadata ja õppida. Mõtlen siinkohal väljasõite Püssi Puitlaastplaatide Kombinaati, V. I. Lenini n. m. Põlevkivikeemikombinaati ja «Estonia» kaevandusse, mis rikastid kunstnike värskete muljete ja mõtetega. Väga vilja-

kad olid mõttevahetused linna juhtkonnaga monumentaal- ja dekoratiivkunsti arendamise üle Kohtla-Järvel. Samuti ei saa mainimata jätta, et nüüdsest peale on Kohtla-Järve Lastekunstikool ERKI šefluse all, mis paneb meie Kunstiins-

Lea Valter kohtub «Marati» töötajatega.

tumised kunstnikega, näitliku agitatsiooni, linna- ja sisekujundusalased konsultatsioonid toimusid Kohtla-Järvel ja Kiviõlis, Tartus ja Kingissepas. Et tänavuse kunstinädala peaesmärk oli kunstnike ja kohtlajärvelaste — kaevurite ja keemikute, raudteelaste ja ehitajate — sidemete süvendamine, siis oli kunstisündmusi eriti tihedalt Kohtla-Järve linnas. Kaalukamatest üritustest tuleks kindlasti mainida eilset Kunstnike Liidu juhtkonna kohtumist kaevuritega Sompaklubis, NSV Liidu rahvakunstniku Evald Okka kohtumisi Kohtla-Järve 1. keskkoolis ja lastekunstikoolis, kunstnike väljasõite V. I. Lenini n. m. Põlevkivikeemikombinaati ja «Estonia» kaevandusse kogumaks ainet käesoleval sügisel toimuvale näitusele «Inimene ja tehas» jne. Eesti NSV Riikliku Kunsti muuseumi teaduslikud töötajad esinesid loengutega põlevkivimaa koolides ja klubides. Sünnusrohkelt kujunes tänavune kunstinädal ka Tallinnas, kus Kohtla-Järve kõrval said teoks kõige kaalukamad üritused. Ainuüksi näitusi, alates Tallinna kunstnike kevadnäitusest kuni rohkearvuliste grupi- ja personaalnäitusteni pealinna ettevõtetes ja koolides, oli sel aastal rchkem kui ühegi varasema kunstinädala aegu. Ehkki kunstinädala üritused on massilised ja püüavad haarata võimalikult laiu töötajate hulki, on siiski mõned ettevõtted, mida taidurid eriti meelsasti külastavad. Need on Tallinna Masinatehas ja trikotaažitootmiskondis «Marat», kus ka käesoleval aastal olid väljas huvitavad

Enn Põldroos kohtumisel TPI õppejõudude ja üliõpilastega Glehni lossis.

dis eksponeeriti Enn Põldroosi taieeid. TPI taidlejate majas kohtus ta instituudi õppejõudude ja üliõpilastega. ERKI ruumides on aga avatud Tallinna ja Kohtla-Järve Lastekunstikooli õpilastööde välja-panek, kus võib tutvuda meie laste mõtete ja fantaasia, aga ka esteetilise ettevalmistuse tasemega. Kunstihuvi tõstmise eesmärki teenivad eile ja täna toimuvad lahtiste uste päevad Kunstiinstituudi õppetöökodades.

Kuidas siis hinnata lõppevat kunstinädalat? Pöördusin selle küsimusega Eesti NSV Kunstnike Liidu aseesimehe, ERKI rektori JAAN VARESE ja Eesti NSV Kunstnike Liidu vastuta-

Nikolai Kormašov. «Talvine argipäev» [akrüül, 1977]

tituudile suure vastutuse Kohtla-Järve laste esteetilise arengu eest, ütles Jaan Vares.

«Mind kui skulptorit-monumentalisti huvitavad eriti monumentaal- ja dekoratiivkunsti küsimused Kohtla-Järve linnas. Ei saa öelda, et kõik seal just korras oleks, kuid arutlustes linna juhtkonnaga jõudsi ühisele seisukohale. Meid, kunstnikke, ootab Kohtla-Järvel suur tööpõld ja meie vastutustundest ning meisterlikkusest sõltub, kuidas käsitletud probleemid lahendatakse,» lisas Matti Varik.

Kunstinädal on lõppenud, kunstisidemed jätkuvad.

JAAK OLEP

Lastekunst Kunstiinstituudi saalis.

Tallinna kunstnike kevadnäituse avamiselt: kujur Mare Mikhof ja akadeemik Gustav Naan. M. Mikhofi modelleeritud G. Naani portree juures.

Aime Kuulbusch. «Alli Vint» [pronks, 1977]

Teatasime üle-eelmises lehes vastuvõttust, mille noortele kunstnikele korraldas Kultuuriministeerium. Alljärgnevas tutvustame pisut lähemalt, millest oli kokkutulekul juttu.

Avakõneleja, Kunstnike Liidu juhatuse aseesimees, liidu noortekoondise esimees Jaak Kangilaski esitas ülevaate koondise tegevusest, liikmeskonnast ja põhilisematest probleemidest. Koondise 86 liikme suurim mure on oma töö viimane rahvami Tallinna vähesed näitusesaalis on erakordselt üle koormatud, mõnevõrra lihtsam on küll näitusi teha 26 tartlasel. Kõneleja ütles, et noore kunstniku erialasele arengule mõjuks väga viljastavalt ateljeestudiote rajamine, mis ongi teoksil Tartus. Tallinnas pole asi lõplikku lahendust veel leidnud.

Ideelis-teoreetiline enesetäiendamine leiab aset teoreetilistes seminarides. Siingi on takistuseks sobivate ruumide puudumine. Vaja on noorkunstnike klubi, mida võiks leida vabariigis. Samuti juhtis rääkija tähelepanu tarvidusele edendada noorkunstnike reisirakke mõda Nõukogude Liitu ja teistesse maadesse. Ta avaldas lootust, et paljudes küsimustes võiks noortele kunstnikele tõhusat abi osutada Kultuuriministeerium.

Kokkutulnuid tervitas kultuuriminister Juhan Järna. Ta meenutas, et mõne aasta eest tekkis mõte korraldada näitus «Inimene ja põld», millel edukalt esines ka hulk noori. Tänavu, Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäeva puhul leiab aset analoogiline näitus «Inimene ja tehas». Minister kutsus noori kunstnikke üles esitama kuni juuni alguseni ministeeriumile selle näituse tarbeks töde kavandeid. Paremate kunstnikega sõlmitakse lepingud.

Uudsen tegi J. Järna teatavaks kavatsuse korraldada igal aastal Tartus noorte kunstnike näitus, iga kolme aasta tagant nende põhjal Tallinnas aga valiknäitus. Ohtlasi teatas ta kavatsusest määrata igal aastal üks-kaks stipendiumi (1200 rbl. aastas) ühiskondlikku teemat loostandvalt käsitletud noorele taidurile. Peale selle toetatakse noori kunstnikke loominguliste lepingute sõlmimisega, neile eraldatakse ministeeriumi erialateks turismisõitudeks tuusikuid.

Ministeeriumi kunstiosakonna juhataja Jutta Matvei konkreteesir isia-aastase Tartu noortenäituse mõtet, pani arutusele selle korraldamiseks sobivaima aastaja. Viimane jäi esialgu lahtiseks. Otsustati, et nii kujutava kui ka tarbekunstinäitused toimu mu üheaegselt. J. Matvei ütles, et Tartu näitused loovad hea aluse noortega lepingute sõlmimiseks. Samas tutvustas ta üksikasjalikult lepingute sõlmimise korda.

Järgnenud elavas mõttevahetuses juhiti tähelepanu (D. Hoffmann) noorte monumentaalkunstnike ees seisvatele tehnilistele raskustele, mis tulenevad vajadusest kuluka abitööjõu järele. Oleks tarvis kavandivõistlust, kus võitjale tagataks ka töö elluviimine.

Tartus loodud graafika ateljeestudiol on ruumid, leitakse tarvilikud vahendid. Vaja on aga ka juhendajat, puudub meistri ametikoht. Tartus on üksikunstnikul veelgi raskem ateljeed saada kui Tallinnas. Riia eeskujuleks rajatavate 9-korruseliste elamute ülakorrustele ehitada ateljeesid (E. Tegova).

Avaldati arvamust (L. Lapin), et noortenäitusi võiks peale Tartu korraldada veel Pärnus, Viljandis, Paldiskis jms.

Korraldajate kinnituse kohaselt ei jää kõnesolnud kohtumine noorte kunstnikega ainukeseks. Mõne aja pärast on nad jälle teretulnud oma mõtteid ja soove avaldama.

TRIVIMI VELLISTE

SAKU ASULA ARHITEKTUURSE LAHENDUSE VÕISTLUS

Eesti NSV Ehituskomitee, Harju Rajooni TSN Täitevkomitee ja Eesti NSV Arhitektide Liit kuulutavad välja Saku asula planeerimisprojekti ja uute elamute mahulise lahenduse ideekavandite lahutise võistluse. Võistlus on lahutatud kaheks teemaks:

1. Asula üldine planeerimine, mille eest on välja pandud 5 preemiat 250 kuni 1000 rbl.

2. Elukvartali detailplaneerimine koos uute elamute mahulise lahendusega — 5 preemiat 250 kuni 750 rbl.

Võistlustööde esitamise tähtaeg on 27. juuni k. a. Võistlustingimustega võib tutvuda Arhitektide Liidus, Tallinn, Lai 1. 29

KRIITIKAST JA

[MAIE KALDA. «KIRJANDUSEST JA KRIITIKAST». Kirjastus «Eesti Raamat», Tallinn, 1976.]

70. aastatel on kriitikaraamatuküpseks saanud kirjanduskriitika põlvkond, kes hakkas ajakirjanduses esinema 50. aastate keskel ja lõpus. Tänavune J. Smuuli aastapreemia laureaat kirjandusteaduse ja -kriitika alal M. Kalda, kelle esimesed kirjanduskriitilised sõnavõtted pärinevad 1958. a., on ise ühena neist kõnealuste aastakäikude kriitikute üldisemast vaimust ja huvisuundumisi iseloomustanud kriitiliselt, emotsionaalselt ja loomulikult väga asjatundlikult oma värskest auhinnatud raamatust «Kirjandusest ja kriitikast».

Ü. Tontsi, E. Mallese, K. Muru, H. Puhveli (temagi esimene kriitikavalimik ilmus 1971!) ja M. Kalda kriitika-raamatud annavad ülevaate üsna pikkade aastate vältel tehtud tööst. Oma tööde valimikuni jõuavad muidugi ainult üksikud arvustajad. Nende kirjutatud kriitika, kunagi elav osaleja kirjandusprotsessis, on raamatu ilmumise ajaks muutunud suures osas minevikukajastuseks, juba peaaegu ajalooks.

Olgu eelpool nimetatud 70. aastate autorite põhjal toodud väike tabel võrdlemaks, kui palju aega kulub kriitikul esimesest trükisavaldatud tööst raamatu ilmumiseni.

H. Puhvel	1950	1971	21 aastat
Ü. Tontsi	1957	1975	18 aastat
E. Mallese	1958	1973	15 aastat
K. Muru	1958	1975	17 aastat
M. Kalda	1958	1976	18 aastat

Nagu näha, on ajavahemik peaaegu kõigil väga stabiilselt kahe aastakümne lähedal. Silmapaistvamate kriitikute nii pikast perioodist selekteeritud töö annab autori loominguise käekäigu kõrval muidugi ka ülevaate olulisematest sündmustest, arengusuundadest, käärimistest vastava ajajärgu kirjanduses/kirjandusel. Seda laadi raamatud on omamoodi uusima kirjanduse isikupäraselt nähtud ajalugu ja sellisena väga väärtuslikud.

M. Kalda kriitikumaine seondub väga asjalike hinnangutega kirjandusprotsessi kohta, kusjuures sõna «asjalik» tähendab praeguses kontekstis käsitluse konkreetset üldistusjõudu, sõnastuse nõtkust+täpsust, kirjandusteadlase hoolikust faktide valikul ja interpreteerimisel, asjatundlikkust kirjandusteooria küsimustes, isikupäraselt lähenemist ainele — kõike seda, mida me M. Kalda kriitilistes sõnavõttudes ja artiklites nii kõrgelt hindame.

Tema õhuke raamat sisaldab muidugi ainult murdosa 18 kriitikuaasta jooksul kirjutatud. Tegelikult on see ajavahemik veel hoopis lühem, sest esimene taasavaldamiskriteeriumid väljavalendanud arvustus pärineb 1964. a. M. Kalda nendib Ü. Tontsi tihead sõela oma tööde raamatuks kokkupanemisel, «nagu näib kirjanduskriitikute viimasel ajal heaks tavaks kujunevat» («Kirjandusest ja kriitikast», lk. 213). Iseenda vastu on ta hea tava kohaselt eriti nõudlik olnud. Kõrvaltvaatajana, autori kaalutlusi ja tagamaid teadmata, tundub, et kohati isegi liiga, et ka tunduvalt suurem materjali hulk poleks raamatu kvaliteeti kahjustanud. Pigem oleks lisanud mõne huvitava joone M. Kalda arvustajaportreesse. Näiteks on välja jäänud

1968. a. «Loomingus» ilmunud sisukas, probleeme püstitav retsensioon «Kaheksa jaapanlanna» ja «Luikede soo» kohta — «Fööniks ja karussell», milles leidub pidepunkte tänasegi Valtoni mõistmiseks. M. Kalda kriitikuvaatlustele (N. Andresen, A. Annist, A. Vinkel) olnuks heaks täienduseks tema lühike, ent tihe ülevaade J. Aaviku kirjanduskriitilistest esinemistest koguteostest «Üheksa aasta-

selle stiilivarjundite ja kasutamiskohasuse vastu.

M. Nurme ja M. Traadi luulekogude retsensioonid, üks 1964. ja teine 1971. a. pärinev, on autori omapära arvestatav, samal ajal väga tundlikud vähimagi võltsnoodi suhtes, olgu tegu mõtte- või sõnastusvõltsiga. M. Traadi «Ilmakaari» on analüüsitud autori koguloomingu kontekstis, kusjuures arvustus on informatsiooni- ja lakoonilisemaid meie viimaste aastate kirjanduskriitikas, ka M. Kalda enda loomingu (kõnealuses väikese formaadiga raamat on tema maht 3 lk.).

M. Kalda kõigile kirjutistele on üldse omased, rõhutatud seda veel kord, mõtetihedus ja väljenduse täpsus. Tema artiklite ja arvustuste

KRIITIKUST

MALL JÕGI

kümmet». Need pretensioonid on muidugi natuke kohatud, sest küllap M. Kalda ise teab kõige paremini, missugused tööd ja mispärast ta taasavaldamiseks välja valis. Aga nende taga on igati komplimentaarne soov, et maiekaladalihtedat ja head teksti oleks raamatust võimalikult rohkem.

Pisut vähem kui poole kõnealusest raamatust hõlmab kirjanduse kohta kirjutatu. Retensioonide kõrval on siin ka ulatuslikumaid, nüüdiskirjandust mitmest aspektist tüpoliseerivaid ülevaateid. M. Kalda näib eelistavat käsitleda proosaprobleeme, mis võimaldavad ajajärgu ja inimese sotsiaal-eetilist mõtestamist, ent sellele vaatamata on ka kõik tema luulekäsitlused (kõnealuses kogumikus kaks retsensiooni + artikkel «Luule ja sõna») niivõrd tihedad ja sisukad, et kuidagi ei saa väita, nagu oleks see kirjanduse valdkond kõnealuse kriitiku loomingu teisejärgulise või kõrvalise tähtsusega.

Idee- ja informatsiooniühed artikkel «Luule ja sõna» on silmapaistvalt mõtetihedat teoreetilise käsitluse luulekunsti sõnakasutusest. Ühtlasi ka tunnistus autori proosa-, luule- ja kriitikavaatlustest tuntuks tähelepanelikkusest sõna,

sisulis-mahuline kasutegur on seetõttu väga kõrge. Võime taga informatsiooni nii oskuslikult «pakkida», mõtet või elamust «täpselt, kadudeta ja ülejääkideta sõnadesse ülekanda» («Kirjandusest ja kriitikast», lk. 159) on muidugi suur asjatundmine ja mõtlemiskultuur. «Võib vaid aimata, missugune suur töö ja eruditsioon on seisnud artiklite nappisõnaliste resümeeide ning otse sententslikkuse pürgivate puhtide taga» (H. Peep, «Keel ja Kirjandus» 1977, nr. 3, lk. 176).

Kriitika keele, meie kriitika sõnakasutuse kohta on M. Kalda ise mitmel puhul sõna võtnud. Sõnastamine ei ole kirjanduskriitikas, nagu üldse publitsistikas, ainult teisejärguline tehniline küsimus, sõna kaudu jõuab lugejani kirjutise mõte: «Laiem ja sügavam kommunikatiivsus saavutatakse siis, kui ei põlata oma mõtte ja elamusele võimalikult adekvaatse sõnastuse leidmise vaeva» («Kirjandusest ja kriitikast», lk. 159–160).

M. Kalda arvestab väga tähelepanelikult iga konkreetse teose esteetilisest ja elutunnetuslikku omapära, sest «teose arvustamise seadused öeldakse peituvat teoses eneses»

(«Kirjandusest ja kriitikast», lk. 84), nagu ta ise märgib. Samal ajal kuulub ta seda tüüpi kriitikute hulka, kes vaatlevad elunähtusi teoses kujutatud konkreetse kesk-konna või inimese raamidest avaramas kontekstis. Ta armastab autoritega polemiseerida, mõnikord osutades konkreetsetele mõddalaskmistele tegelaste käitumisloogikas, mõne küsimuse tõstatamisel lahendamisel vms., maitselibastumistele, mida ju ikka tuleb ette keskpärastes raamatutes; teinekord aga probleeme hoopis avaramasse sotsiaal-eetilisse konteksti asetades, nagu näiteks artiklites «Noor autor ja argipäev» ja «Tüüpide evolutsioonist lühiproosas».

Kriitik V. Litvinov rõhutab oma artiklis «Kunsti enesetunnetus» («Novõi Mir» 1976, nr. 10) ühte kriitilise analüüsi aspekti, mida pole küll võimalik terminoloogiliselt eriti rangelt piiritleda, aga milleta ei saa siiski mõista ja analüüsida meie päevade kunsti, — see on kunsti inimlikkus. Nentigem, et praktilises kirjandusarvustuses, ka kõnealuse kriitiku loomingu, on kunsti inimlik ja eetilise aspekt enamasti alati väga oluline. Eriti proosavaatlustes, kus vormiküsimustel iseenesest pole nii olulist tähendust kui näiteks luule käsitlemisel. Kui kirjandus kujutab põhilist oma ajas ja inimese elus, ei saa ka vastutundlik kriitika sellest mööda vaadata.

M. Kalda on kriitikuna võimalult isikupärane ja teravmeelne. Samal ajal on subjektiivne vaatenurk tema arvustustes alati seotud teose objektiivse väärtusega, kõnealuse raamatu, käsiteldava autori koguloomingu esteetilis-filosoofilise mõtte tunneta-misega, kusjuures läbi aastate paistab silma kriitiku järjekindlus oma arvamustes ja kirjandusele esitatavates nõudmistes. M. Kalda hindamiskriteeriumide selgus ja teoreetiliste teadmiste kindlus ei muuda teda ka liiga paandumatuks, ainult teooriamallidest lähtuvaks (nagu ju mõnikord juhtub) ega takista teda hindamast konkreetseid nähtusi õigesti ja asjakohaselt.

Olgu siinkohal toodud üks J. Semperi mõtteavaldus kriitika kohta, millest vähemalt pool tundub sobivat ka kõnealuse autori iseloomustami-

seks (teise poole suhtes ei ole ma nii kindel, aga see mõte on öeldud ju ka hoopis teise isiku teiselaadiliste tööde kontekstis): «Kui kriitika ei taha vananeda, siis peab ta ise olema kunstiteos. Teda peab kandma vaimuerksus, vaatlemis- ja võimevõime, polemine eitavas või jaatavas mõttes ja alles teises järjekorras igavene (ja igav) tõde ise, mis nõudleb küll olla objektiivne, kuid mis tegelikult muutub suuresti inimeste maitsete järgi» («Mõtteeränkad» III, lk. 329).

Viimastel aastatel on silmapaistvalt palju räägitud kirjanduskriitika küsimustest. Rohkem ja mitmekülgsemalt küll üldilisel perioodikas, kus probleemide vaatevõli avaram ja võimalusedki teistsugused, kas või selles punktis, mis puutub autorite kaardrisse ja avaldamismahtudes. Aga ka meie vabariigi ajakirjanduses on viimastel aastatel ilmunud mitmeid asjalikke arutlusi ning ülevaateid kriitika olukorrast ja käekäigust, teoreetilisi mõtteid kriitika olemusest jms. Tundub, et suhtumine, üldine atmosfäär kriitika ümber on oluliselt muutunud. Aeg on küps asjalikeks kõnelusteks kirjandusliku mõtte ümber.

Kõige järjekindlamalt ja asjalikumalt on meil kriitika-probleemidega tegelnud M. Kalda, kelle teose teine osa sisaldabki vastavasisulisi kirjutisi.

Kriitika-probleemid on M. Kalda huviorbiidis olnud juba tema kirjandusteadlase ja -arvustaja loominguise tee algusest peale. Tema väitekirja põhjal kirjutatud monograafia J. Känerist kirjanduskriitikuks on üldse esimene monograafiline uurimus eesti kriitika kohta, millele tänase päevani pole järgnenud teisi nii ulatuslikke kriitikukäsitlusi. J. Käneri kriitikaloomingu analüüsimise kõrval puudutab teos ka väga olulisi, keerukaid, tihti varrem nõukogude kirjandusteaduses käsitlemata probleeme antud ajajärgu eesti kirjanduselust ja üldisemastki vaimusest.

M. Kalda uurimustest eesti kriitika arenguetappide kohta hakkab kujunema eesti XX sajandi kriitika ajalugu. Ka premeeritud teoses on avaldatud paar akadeemilises laadis kriitika ajaloo käsitlust. Raamatu põhiahtendid on nüüdisprobleemide vaatlusel, kir-

LÄHEN ÄRA MÄGEDESSE...

ehk

Sissejuhatus mägede tundmisse

ANDRES JAAKSOO

...Ja siis, siis jõuab kätte aeg, mil ma pole suuteline enam õhtust õhtusse laua taga istuma ning igal hommikul kella kuue, poole seitsme paiku voodist tõusma. Tuleb aeg, mil leiad, et ma töö juures ei jaksa vestluskaaslaste mõttekäike jälgida, leian, et ma ei suuda ennast enam vaos hoida, muutun närviliseks ning endalegi vastikuks ja talumatuks. See on märguand. Nüüd, päevagi venitamata tuleb kirjutada puhkuseavaldus. Need kaks nädalat, mis veel jäävad,

olen ma mõttes juba mägedes...! Sest minu jaoks on «...mägedel mingi isepärane võim, mis võlub. Olgu pealegi siin üheksa kuud ikkugi sünge, kuid lõpuks jõuab kevad siia. Ta algab juunis, isemeelne ja tujukas; temas on segi lumi ja lilled, nutt ja naer. Ja ometigi, see, kes pole näinud mägede kevadet, ei saa iialgi teada, kui hellalt kuku-

¹ Mõeldud suure absoluutse ja relativise kõrgusega ning liigestunud reljeefi-suurvormi (ENE) — mäestikku.

vad paljale seljale Punakose rasked veepiisad, ei saa iialgi õitsvate rohtude vahele vajuda ning nautida juunikuisse kaste mesimagusat aroomi, ei saa iialgi näha kotkaid lauglemas kõrgel taevas, seal pea kohal kummuli käinud põhjatu sinises võrendikus... Nii kirjutab oma kodumägede kohta leski kirjanik Mežid. Abhaasi kirjanik, Dmitri Gulia² nim. riikliku preemia laureaat Aleksei Gogua lisab: «...mäed nagu merele minevad laevad...» Teisel leiab ta:

«Nad on nagu merelained, mis on tormihoos ennast taevasse heitnud ning seal siis igaveseks tardunud...» Tema kolleeg, noor leski kirjanik Rasmis Haži kinnitab omakorda: «Mäed sarnanevad merega. Kord nad hirmutavad, kord tõmbavad ligi, kord hellitavad, kord võivad su oma möirgamise ja mürinaga hulluks teha.»

Võib-olla selles ongi see võluvõim, mis minu, merekalda-räha poja, ikka ja jälle siia kivide ja kaljude vahele toob? Võib-olla. Ma pole sellele mõelnud. Mul on siin lihtsalt hea ja kodune olla. See jõudu jagav õhk... See magus ja jõudu jagav vesi... «Head vett võib nähtavasti võrrelda eluga,» leiab Aleksei Gogua. «Vee maik sarnaneb elu maiguga; seda ei tunta mitte kohe, korrapealt, vaid alles paljude põlvkude sõõmude järel...» Need

² D. Gulia (1874–1960) — abhaasi nõukogude kirjanik ja teadlane abhaasi tähestiku loojaid, esimene abhaasi ajalehe toimetaja, abhaasi teatri asutaja. Eestlasele õige tundmatu nimi, millest huvilene lugeja võib endale ENE kaudu üksnes hädainformatsiooni hankida. Muudast, abhaasi kirjanduse tundmisega on meie mail lausa katastroofiline olukord. Imelik. Sest kunagi, aastate eest valisid meie esilased oma väljarändamispaigaks just Abhaasia, sõbrali ku ja abivalmisi Abhaasia. Kas siis see ei kohusta meid millekski? Tasub mõelda!

jandusajaloosid artiklid jäävad nagu liiga põgusaks vahepalaks elava kirjanduselu probleemide kõrval ega haaku hästi raamatuid üldise mõttelevuse ja vaimulaadiga. Jälle arvan, et ka kriitika ajalugu võinuks olla hoopis rohkem, see võinuks moodustada raamatus hoopis eri osa, siis oleks seegi M. Kalda loomingu külg objektiivsemalt aktsenteeritud. Võimalusi selleks oleks ju olnud.

Mis seal salata, kogu sümpaatiat ja lugupidamist juures selle vastu, mis M. Kalda on kirjutanud päris kirjanduse kohta, kaldub minu subjektiivse meeldimuse kaaluks raamatu teise poole kasuks, milles ta käsitleb kriitikat ja kriitikuid. Keegi pole meil seni selle kirjandusvaldkonnaga nii järjekindlalt ja tõsiselt tegelnud.

Eriti uusima kriitika vaatlustes on M. Kalda tundlik, täpne, avara pilguga, oskab delikaatselt, ent õiglaselt hinnata erinevate arvustajana-tuuride isikupära ja seda üldisematki ühendavat neis, millest kokku moodustub 60...70. aastate kriitika vaimus.

M. Kalda on põhjalikult tegelnud kriitika ajaloo ja sügavalt juurelnud nüüdiskriitika probleemide üle. Vahest seetõttu on ta uusima kriitika vaatlused kirjutatud nii suure vastutus- ja perspektiivitundega, kriitika ajaloo käsitlustes aga kirjandusloolase asjalikkus tempereeritud kriitiku isikupärast.

M. Kalda on mitmes kirjutises sõnastanud arvamusi selle kohta, missugune peaks olema kriitika. Ei ole mõtet tema põhjalikult läbimõeldud ja argumenteeritud seisukohti siinkohal hakata üle lihtsustada, neid on ehtedal kujul võimalik lugeda kõnealusest raamatust. Eriti sügavalt ja mitmeplaaniselt on kriitika missiooni, rolli ja olemust vaadeldud Eesti NSV Kirjaniike Liidu juhatusel laiendatud pleenumil peetud ettekan-des «Kriitiku enesevaatlusi», milles tõstatatud probleemide üle tasuks aeg-ajalt väga tõsiselt järele mõelda igal kriitikul. Ja miks mitte ka rohkem kirjutada niisugustel teemadel?!

Usun, et meie kriitikale tuleks igati kasuks suurem tähelepanelikkus ka oma probleemide vastu.

MIS SÜNNIB «VALGUSES»

Suuruselt teise Eesti kirjastuse tähtsamaist kavatsustist vestab peatoimetaja ANTS LANG.

Õppekirjandus moodustab «Valguse» väljaannetest tubli poole. Kuidas see toodangu liikendub?

Mullu ilmus 7 kõrgkooli-, 4 tehnikumi-, 5 kutsekooli-, 63 üldhariduskooli õpikut. Lisaks 53 üldhariduskooli töövihikut ja 58 nimetust muid trükituid (kasvatusalane ja metoodiline kirjandus, kaardid, programmid). Kõrgkooliõpikutest meenutaksin K. Siilivase toimetatud «Eesti NSV ajaloo» I osa, R. Mosbergi «Materjali-õpetust». Viimane on programmooppe aluseid silmaspidav üliõpilane venekeelne õppevahend. Kõrgkooliõpikute trükiarv kõigub tavaliselt 3500 ja 5000 vahel.

Tänavu kujunevad õpikuliikide arvulised vahekorrad üsna samasuguseks.

Kooliõpikud sõbbivad paljudele kogu eluks mülli, vähemalt üldimelt. Teie toodangus on neil suur maht. Kas iseloomustaksite (võrdleksite teiste liiduvabariikidega) meie laste õpikuid?

Meie omapära: esimesest neljanda klassini on kõik õpikud mitmevärvilised, hoolikalt kujundatud. Botaanika, zoologia, geograafia, füüsika ja keemia õpikud aga kaheksanda klassini. Teiseks olemas üliõpiluslikult kuulsad õpikute fondeerijad. Kooliraamatute mitmekordne kasutamise eesmärk on suurendada vabaneva paberi arvel õppe- ja teatmekirjanduse väljaandmist. (Praegu on ainuüksi eestikeelsetes päevakoolides kasutusel 138 õpikut ja 85 töövihikut.) Muidu poleks me töövihikuid üldse saanud kirjutada. Fondeerimine tegi võimalikuks koolieelkoolile mõeldud väljaannete arvu suurendamise, sellealase õppekirjanduse («Karu-aabits» koos lisadega, «Tere, matemaatika!», «Meie lapse kirjavihik» I, II, kavandatud III jt.) trükkimise. Siia kuuluvad ka värvimis- ja kleepimisraamatud, sari «Meie»: «Meie koduloomad», «Meie aed», «Meie põld» I ja II, «Meie mets», «Meie sood» jm. Aga ka «Näärimg», «Teeme pabermosaiiki» jm.

«Meie lapse kirjavihiku» kaks esimest annet lausa paeluvad. Kolmevärvtrükk (sinine, must, kollane) valgel taustal on väga maitsekas ja kahtlemata ka lapse silmale ilus. Milline on vihiku eesmärk?

Kolme vihikuna kavandatud «Kirjavihik» (koostanud I. Muhel, joonistanud M. Kangur), nagu öeldud saatesõnas juhendajale, kasvatab viiekuueaastastes lastes korralikkust, täpsust ja püsivust, arendab nende taju, tähelepanu ning mälu, mõtlemis- ja väljendusoskust, eriti aga silma ja käe koostööd. Teine osa tutvustab juba joonistajati. Autorid ja ka trükkikoda on tõesti oma töö teinud laitmatult. Vihikute trükiarv on 50 000. Aastas vajame keskel-läbi 15 000 eksemplari, niisiis tuleb kolme aasta pärast anda kordustrükk. «Karu-aabitsat» olemas kirjastanud juba üle 100 000 eksemplari. Enamasti teeme korraga vaid kahe aasta tiraazi.

Kas kirjavihik läheb ainult lasteadesse või saavad nende abil vaimu teritada ka kodused lapsed?

Meie seisukoht on, et seda laadi kirjavara peab tingimata ka vabamõõgile tulema.

Kas fondeeritakse ka keskkooliõpikuid?

Asume keskkooliõpikuidki fondeerima. Algul laulikuid, ajapikku kõiki muid. Enne seda aga hakkame kirjutama teatmikke, mis ainetes kaupade kokkuvõtetlikult sisaldavad kogu keskkooli kursuse. Need jäävad õpilase omandiks. Ta kasutab neid terve keskkooli jooksul ja pärast lõpetamistki. Eelmiste aastate õpikuid saab ta aga soovi korral kooli raamatukogust.

Nüüd siis toodangu teisele poolele, ülejäänud väljaannete juurde. Millised on praegu ilmuvad sarjad?

«Mosaiik», «Scripta medicorum», «Mehhanisaatori raamatukogu», «Päasuke», «Sada...», «Teadus X viisaastakul», «Teadus ja tervis», «X viisaastak tööstuses», sama põllumajanduse vallas, «Kolleksionäär».

Uudsena kõlab «Päasuke»?

See on sari väikesemahulisi

illustreeritud raamatuid looduse tundmaõppimiseks ja selle kaitse edendamiseks. Tänavu ilmuvad H. Veromani «Päasuke» ning R. Sanderi «Ülane, sinilill ja karukell», tuleval aastal aga A. Kuusiku «Männimähkurid» ja H. Lingu «Pöder».

Mida huvitavat on ilmu-mas teistes sarjades?

G. Paalma, E. Vaheri «Tehnika ja tehnoloogia progress põlevkivi kaevandamisel», V. Udami «Viljandi rajooni põllumajanduskondis», J. Selirana «Arheoloogia arenguajooni Nõukogude Eestis» jt. (X viisaastaku sarjad). «Mosaiikis» on järgemas B. Sergejevi «Imetabane aju», P.-A. Moléne «Taifuunikütid», P. Finkelštein «Aine puhtus», V. Pekelise «Sinu võimalused, inime-ne!». Sarjas «Scripta medicorum» ilmub tänavu näiteks J. Saarna «Psühhopatoloogia» jmt.

Üpris käepärane ja väga tarvilik on kompaktne «Mehhanisaatori raamatukogu», kus antakse täpseid ja lühidaid selgitusi traktorite elektriseadmetele, hüdroüsteemide, diislite toiteaparatuuri jne. kohta. «Kolleksionääri» sarjas li-sandub J. Niine «Mündihuvilistele», tuleval aastal Ü. Kiileri «Faleristikka».

Teatavasti on eriti taq-nõutav teatmekirjandus, sõnaraamatud. Mis on teoksil?

Oodata on A. Mäemetsa koostatud teatmeteost Eesti järvest ja nende kaitsest, metsa- ja niidutaimede teatmikku, soojusvahetuse, kalakasvatuse, maaviljeluse käsiraa-matut. Kirjastame teatmikku «Kodu ja perekond», «Hoid-sed».

Sõnaraamatud: tuleval aastal ilmub eesti-prantsuse sõnaraamat (K. Kann, N. Kaplinski), tänavu ilmuvad kordustrükikidena J. Tamme eesti-vene ning V. Muheli vene-eesti sõnaraamat, inglise-eesti kooli-sõnastik, eesti-inglise-saksa-vene infosõnastik (U. Agur). Eeloleval aastal kavatsame ilmutada võõrsõnade leksikoni kordustrüki, rootsi-eesti (J. Tuldava), inglise-eesti-vene merendussõnastiku (K. Olev). Lisatagu veel L. Lees

prantsuse-eesti, eesti-prantsuse turistsõnastik, J. Auli «Zooloogia võõrsõnade seletussõnastik», «Õigekeelsussõnaraamatu» kordustrükk.

Millised on ammuooda-tud suure Silveti väljavaated?

Loodame valmis saada 1979. aastal.

Milliseid sõnastikke-leksi-kone kavandate edaspidiseks?

1979. a. peab ilmuma hispaania-eesti, samuti inglise-vene-eesti-saksa purjetaja sõnaraamat, loogikaleksikon, aasta hiljem aga antiigileksi-kon, ladina-eesti sõnaraamat. Veelgi kaugemas tulevikus kirjastame hulganisti kordustrük-ke, eesti-rootsi, ungari-eesti jt. sõnaraamatuid, veel kord võõrsõnade leksikoni jt. Üldse on kümneks aastaks (kuni 1985) kavas 60 sõnaraamatuvälja-annet.

Kavatsete mitmes trüklis avaldada võõrsõnade leksiko-ni. Kas ei oleks otstarbekas edaspidi kavva võtta ka uudis-sõnade, ununenud ja harvem kasutatavate sõnade leksiko-ni?

Kindlasti. Tegemist peaks olema väikesemahulise, kolme-vie aasta pärast uuendatava sõnastikuga, milles oleks erit-letud sõnade juurdekasutuse. Kahtlemata oleks see keele-kasutajale tarvilik käsiraamat. Kui leidub koostaja, kirjasta-me meeleldi.

Mõni sõna ehk ka köö-gipoleit: kuidas on lood teie töös nii tähtsa terminoloogia-ga, tõlkijatega?

Terminoloogiaküsimusi vae-me kirjastustes korrapäraselt. See on raske töö. Peame kee-lemestega ühtlugu nõu. Tõl-kijate ring on välja kujune-nud. Häid tõlkijaid ootame aga alati juurde. Peaegu ku-nagi ei piisa filoloogist, vaja on sügavat erialatundmist.

Aitäh! Jätsime meelega vaat-lusest välja kirjastuse suure, autonoomse allüksuse — ENE. Sellest tahame oma lugejaid informeerida edaspidi.

Usutlenud
TRIVIMI VELLISTE

inimesed... «Mägedes muutuvad inimesed üksteise vastu õrnemaks, tähelepanelikumaks ning hoolitsemavamaks» on märganud seesama Aleksi Gogua. Võib-olla hoopis selles on võluvõim?... Võib-olla. Ma pole sellele kunagi mõelnud.

Mulle ei meeldi turistide tarvis tehtavad skeemid. Nende peal on kõik linnad nii igavalt ühesugused, et peletavad juba esmasel vaatamisel endast eemale. Nad on ruutu surnud. Need paralleelselt kulgevad tänavad ja nendes täisnur-ga all suubuvad teised tänavad... Need turisti harivad tekstid...

Maikop

Oblasti administratiiv-, tööstus- ja kultuurikeskus. Mälestussambad (järgneb loetelu). Koduloomuuseum.

Tšerkessk

Oblasti administratiiv-, töös-tus- ja kultuurikeskus. Mälestussambad (järgneb loet-elu, millest nii mõnedki esinesid juba eelmises linnas). Koduloomuuseum.

Mahhatškala

Dagestani ANSV pealinn, töös-tus- ja kultuurikeskus, transpor-disõlm (teine skeem lisab: me-resadam, kuni 1922. aastani Petrovsk-Port). Mälestussambad (järgneb loet-elu, millest paljud tuttavad eel-mistest linnadest).

Obeliskid (loetelu). Koduloomuuseum ja kunstimuuseum. (Teine skeem lisab: Petrovsk-Porti kindluse varemed.)

Ordžonikidze

Põhja-Osseedi ANSV pealinn, tööstus-, majandus- ja kultuuri-keskus. Linnas on palju revolutsiooni-lise liikumise, nõukogude võimu pärast võitluse, Koduse ja ning Suure Isamaasõjaga seotud pauku.

Mälestussambad (neli nime-tust). Muuseumid (neli nimetust). Hetäkatõ Kosta (Kosta Hetä-gurovi) nim. Kultuuri- ja Puhke-park. Teine skeem lisab: Ordžonikid-ze väärib õigusega turismikes-kuse nimetust.

Panen skeemid ohates kõrva-le. Kuidagi märkamatu on Gruusia sõjatee jõudnud Dari-ali oru kõige kitsamasse paika — XIX sajandil ehitatud Kuradi sillani. Varem peeti seda Taga-Kaukaasia ning Põhja-Kaukaasia piiripaigaks, nüüd läheb siit Gruusia ja Põhja-Osseetia omavaheline piir. Ordžonikidzeni jääb veel umbes kolmkümmend kilo-meetrit. Kakskümmend viis minutit sõitu.

Kahekümne viie minuti pä-rast võtab Ähsar mu bussi pealt maha ning ma soistan talle kõrva sisse tema enese luuletuse read:

Kuule, vennas!
Täna õõsel, kui linn sulleb
silmaid

ning tänavad jäävad täiesti tühjaks, pagame õige maale. Seal on õhk nagu lummu! Seal näed sa mäemurakaid, vaatad kaljunukilist kuristikku, põlve peal vaikus...

Aga selleks pole vaja öö-d oodata. Osseedi üks praegusa-ja populaarsemaid luuletajaid Ähsar Kodzotõ pilgutab vandeseltlaslikult silma, rää-gib midagi taksojuhiga, võtab abiks kõik: silmad, käed, ise-gi jalad. Algul on taksojuht morn ja süng nagu kiviirahn, kordab ainult: «Näi, näi!» Äh-sar alustab uuesti, kõik temas räägib, ja taksojuht hakkab pikapeale sulama. Veel veidi ja me veereme linnast välja.

Mäed... Püün meenutada mõnd osseedi kirjandusest pärit mägede kirjeldust. Ei tule meelde. Neljandasse täis-mehepõlve jõudnud kirjandus tegeleb viimasel ajal liialt lin-

3 Osseedi kirjanduse sünn lan-geb XVIII saj. lõpuveerandisse ning XIX saj. algusveerandisse. Teatmikku «Nõukogude Eesti tõl-kekirjandus 1940—1968» andme-tel esindab meil osseedi kirjan-dust vaid 1961 aastal ilmunud kogumik «Osseedi muinasjutte». 1976. aastal ilmus sarjas «Saja rahva lood» uus valimik osseedi muinasjutte. Seega kol-mekümne kuue aasta jooksul kaks raamatut pluss katkend A. Kodzotõ raamatust «Vanker vee-reb vastu päevale» kogumikus «Selle punase päikese all».

naprobleemidega, unustades mäed, oma kodukolde.

«Tundub, nagu oleksid mäed siin-seal terava habemenõaga tipust jalani lõhki lõigatud. Kitsad lõhed, tumedad kori-dorid, labürintide lõputud loo-gendid, millest isegi päikese-paistelisel päeval ei haju hä-marus. Kõik see teeb kurja-kuulutavaks need mäed, mis hoiavad uhkelt iidsete aegade saladusi. Ei pöösast ega rohu-liblet. Üksnes paljaste kivide kohutav kaos, kirjutab avaa-ri luuletaja Fazu Ghaliyeva, millele leski kirjanik Mežid lisab: «Aga kui vaadata neile mägedele kotkalennu kõrgu-selt, siis selgub, et nende jal-ges ees, otsekui rusikasse suru-tud sõrmede all on siiski til-luke tükk kiltmaad. Varahom-mikuti ning hilisõhtuti tõuseb sealt üles arglikke, peeni, lam-basõnniku järele lõhnavaid suitsupalmikuid — khvel'ides

4 F. Ghaliyeva (sünd. 1932) — Dagestani ANSV rahvapoet, N. Ostrovski nim. preemia ning Dagestani ANSV riikliku preemia laureaat. Esimesed luuletused avaldas 1950. a. Viimasel ajal on F. Ghaliyeva pöördunud ka proo-sa poole. Toodud katke pärineb loost «Legend burtinast». Avaa-rid nimetavad burtina'ks varrukuteta viltmantlit. Laki keelepruugis on selle viltmantli nimeks V a r s i, osseedid kan-navad n o m ä t t i. Vene keel taandab need üheks, kõigile tun-tud sõnaks — b u r k a.

kõevad kolded. Kui kitsede kaelamurdvaid käiguradu möö-da sellele kiltmaatikule lasku-da, võib ka khvel'id üles lei-da, mis on pääsupesadena mäekülgedele klammerdunud. Ühed neist on igast kaljust ja kaljunukist kinni haaranud ning ronivad ühtainu ülespoole, teised, mis toetuvad kivi-rahnuudele, laskuvad aegamisi allapoole. Need on ülemine ja alumine magal — ülemine ja alumine kvartal. Keskele, päris kiltmaale jäänud majad jagunevad samuti mitmeks magal'iks, igas magal'is on oma kim, koht, kus mehed käivad koos istumas ja tähtsaid asju arutamas.»

Muide, eri rahvused kutsuvad sellist kooskaimispaika erine-valt. Nii näiteks peavad lakid seda k u r t s h a'ks, balkaardid n o g a'ks, osseedid n o h a'ks. Võib-olla on lugejale see koht hoopis g o d e k a n'i nimel all tuttav? Vähemasti neil ikka, kes on lugenud populaarse avaa-ri kirjaniku Rasul Hamzatovi raamatut «Minu Dagestan».

Mägiküla... Kohe ruttab mulle appi dargi kirjanik Ah-madhan Abu-Bakar: «Juba sõnas auul eneses kõlab kal-jude ja kurude keskele unus-tatud inimese kauge, veniv ja ammuaegne hõige: «Auu!», millele siin on vastamas üks-nes kaja oma kurguhääle aru-saamatu kurinaga.»

(Järgneb)

LISL LINDAU:

— Mida saan mina öelda?
Mina olen ringist väljas. —
Kes on ringis?

— Ringis on need, kes jõuavad veel poksida!

Mida soovida noortele — peale selle, et nad targad oleksid ja on? (Üldse on näiteseltskond targem kui omal ajal. Kas andekam? Aga targem küll.) Et ükski roll ei oleks raske! Et nad usuksid: asi ta mul teha on! Kui usud, siis on, ütleb Tammsaare. Nooruses peab tulema, peab julgema. Sellepärast Jaan Toominga mulle meeldib, et ta julgeb. Hulle asju julgeb teha. Las teeb. Minusugust ta ära ei ehmata.

Kuidas tuli usk endasse? Et ma võin? Kui sa ei usu, kuidas sa siis teed oma tööd? Võib-olla peaks olema rohkem usku näitejuhtidele. Aga kust võtta näitejuhte, kellesse sa usud? Meil on neid nii vähe. Kui vaidleme, vaidleme tõe välja. Aga kui lihtsalt ei usu?!

Toominga pärast tahaksin elada veel kümme aastat. Siis on ta tipus. Tuhin, noorus, tormi ja tungi aeg vajub maha ja tuleb see päris.

Mul on vahel niisugune tunne, et noored näitlejad ei viitsi mängida. On tuimad ja ükskõiksed. Võib-olla ei ole neil midagi mängida. Või peab see olema ülim blaseerunud olek. Aga laiskust tuleks ka tulisemalt teha, nagu ütles Põldroos. Kord tuli tema juurde noor näitleja ja küsis: «Kas ma mängisin üle?» Tema: «Enne tuleb ääreni mängida!» Ja näitejuhid peaksid selleks võimalusi andma. Vaatan Elle Kulli. Mina annaksin talle nüüd ühe küüraka. Liiga kaua on see andekas laps juba ilus ja õilis olnud.

See lend, kes lõpetas, on tugev lend. Nad kõik on ennast juba ilmutanud. Sellel VII lennul on mängulusti. Silm siriseb. Kibuspuu tuleb mulle Hugo Lauri meelde. See loomulikkus, endastõustetavus. Petersoni Beckett meeldis. Tükk on võrratu ja noored tegid seda ilusasti. Esimene vaatus oli väga hea. Teises tundsin kahel korral, et olen väsinud. Tore lend. Nad on tööka. See on paha sõna. Tööga üksi kunsti ei tee. Aga töö on väga vajalik. Selles etenduses meeldis mulle täpsus. Seda on nii hea vaadata. Üksvahe olime laval väga lohakat. Nüüd hakkab jälle tulema täpsust ja korrektsust. Jah. See oli hea etendus.

Ükskõik on täiesti õigus, kui nuriseb: ta on teatris olnud 15–16 aastat ja selle aja jooksul on ta üheksat eestlast mänginud. Ma ei tea, mida meie kirjanikud mõtleavad. Sellest kõige tavalisemast peab teatris alustama. Küsin Liisalt, tütre tütre: «Mis sul on, oled tüstust ära?» — «Ma pole sugugi tüstust ära, mul on probleemid.» Aga ta on neli teist. Kui sul pole laval midagi ütelda, kuidas sa kurat oled hea näitleja! Näitlejal peab olema midagi hukka mõista, midagi pooldada. Kas ei ole nii, et meie kaasaegne algupärane repertuaar on vilets? Kui näitlejat mäletame, mäletame teda ikka ka teatud rollist. Näitleja ja teatri jõud on repertuaari jõud. Need inimesed, keda mängima peame, on liiga sageli pisikesed, tühiased, asised inimesed. Ei saa ju laval olla, kui mõtet ei ole. Räägime, ainult räägime, aga milleks?

Meil on nüüd niisugune kategooria — dramaturg. Aga dramaturgid kirjutavad ka vähe. Siis otsime üles Ibseni. Mängime teda ja Strindbergi, Gorkit ja Tšehhovit. Tšehhovil on ainult neli näitemängu. Mängime tänapäevani — ja ikka meeldib.

Talvi Amalie on üle tüki aja üks väärtroll, mis vanale näitlejale kätte antud. Ja ta

EESTI NSV TEATRIÜHINGU V KONGRESSI EEL

Eeloleval nädalal, 26. ja 27. aprillil peetakse Tallinnas Toompea lossi Eesti NSV Olemnõukogu istungite saalis Eesti NSV Teatriühingu V kongress. Teatrirahva suurfoorumil kuulatakse ära ETÜ esimehe, NSV Liidu rahvakunstniku Kaarel Irdi ettekanne «Eesti NSV Teatriühingu ülesannetest, lähtudes NLKP XXV kongressi otsus-

test», ETÜ juhatuse aseesimehe Eino Laksi ülevaade Eesti NSV Teatriühingu tegevusest aastatel 1973–1977 ja revisjoni-komisjoni esimehe Arved Kalvo aruanne. Pärast läbirääkimisi on ETÜ juhtivate organite valimine.

Alljärgnevalt jätkame teatriinimeste kongressielsete mõtete avaldamist.

tegi seda tõesti hästi. Aga Everil ei ole «Roosialas» suurt midagi mängida. Vetemaa mõned kujud on toredad. Aga päris näitemängu pole ta veel andnud. Mats Traat peaks ka kirjutama. Dramaturg? Kõigepealt peab kirjanik olema! Kui palju Tammsaare kirjutas, enne kui näitemänge kirjutama hakkas!

Teater on võimas, kui ta on võimas. Aga kui ta ei ole, on ta nii armetu. Ja seda juhtub pahatihti.

MATI KLOOREN:

Eelseisev kongress peab tõenäoliselt tegema olulisi otsuseid ka teatrirahva organisatsiooni eripära ning selle struktuuri puudutavates küsimustes, mis kindlasti mõjustavad ning kujundavad ühingu edaspidist tegevust. Arutasime neid asju ühel hiljutisel juhatuse koosolekul, kus esitati ühingu põhikirja täienduste ja muudatuste projekt. Igati on kiiduväärne, et ühingu teotletakse teiste loominguiliste organisatsioonidega analoogilist seisundit koos sellest tulenevate õiguste ning kohustustega. Samas tundus mulle aga, et mõnedki ühingu edaspidist struktuuri määramad hakkavad uue põhikirja projekti punktid vajaksid kongressil enne otsuse langetamist siiski veel sügavamalt läbimõtlemit. Mis siis mitmete, minu arvates hästi kavandatud abinõude kõrval muret teeb? Kõigepealt paneb mõtlema põhikirja see parandus, mis minu arvates vähendab juhatuse osatähtsust. Kui seni käis juhatuse koos vähemalt üks kord kuus, siis pärast põhikirja uue redaktsiooni vastuvõtmist hakkab ta koos käima vajaduse järgi, kuid vähemalt üks kord kolme kuu jooksul. Juhatuse tööorganiks on 7 liikmeline büroo, kuhu kuuluvad ühingu esimees, tema ase- täitjad ja vastutav sekretär jt. Üldiselt on teada, et juhtimises püütakse lihtsamat ning ratsionaalsemat struktuuri poole, miks püüame meie samal ajal oma ühingu juhtimist keerulisemaks teha veel ühe valitsemisastme või lüli loomisega? Minu meelest on Teatriühingu juhtimise senine, pika aja jooksul järeleproovitud struktuur meie väikeses vabariigis täiesti kohane ja end igati õigustanud. Praeguse juhatuse vahendusel võimaldub laiemalt pida otsesid teatrikollektiividega ning see aitab tagada otsuste demokraatlikkust. Kas uus, kavandatud lüli ei hakka mõjuma vastupidiselt? Iseasi on täiendavalt veel ühe aseesimehe või sekretäri koha juurdeloomine, mis parendaks ühingu sisemise töö juhtimist (loominguüksimused eraldi, majandus eraldi jm.). Kindlasti maksaks aga ka mõelda ühingu sektiivide struktuuri üle teatrites. Mõni aeg tagasi organiseeriti näiteks kõigis teatrites draamasektiivid, kuid näiteks igal pool olid olemas Teatriühingu sekt-

sioonid, mis enamasti sisuliselt olidki draamasektiivid. Praegu on Draamateatris Teatriühingu sektiiv, mille eesotsas seisab Tõnu Aav, ja draamasektiiv, mida juhib Hans Kaldola. Mis on nende erinevus, milline alluvussuhe ja mis on ühe või teise ülesand, vajaks täpsustamist. Võib-olla on üldiselt ühingu sektiivide vaja veel vaid «Vanemuises» ja «Estonias», kus kõrvuti eksisteerivad orkestrantide, balletiartistide ning draamasektiivid. Ehk peaks põhikiri ka siin midagi täpsustama või süsteemi viima?

Muidugi on kõige olulisem sisuline töö. Draamasektiivni algatusel on teoks tehtud mitu ettevõtmist: olid seminari-päevad Võsul ja kokkutulek Tartus. Just sisulisele tööle kaalu andes saamegi ühinguks anda loominguilise organisatsiooni näo.

JAAK VILLER:

Tundub, et see Teatriühinguks alade järgi asutatud sektiivide asi pole üldse mitte paha. Võib-olla on puudu suunamisest, kui orkestrantide ja vokalistide asjaajamine on seni hõredam ja leigem. Aga draamarahvas on aktiivsem ja draamasektiiv on näib tõesti tegutsevat. Vähemasti pole märgata enam nii palju teatrite eraldiseisvat kastidesse jaotumist. Inimesed on hakanud tuttavaks saama, üksteise tööde vastu huvi tundma, õhkkond on nagu parem. Nüüd peaks jätkama päris järjekindlalt: oleks vaja veel üht sektiivni, sest on olemas liik organiseerimata ja omavahel kokku viimata teatriinimesi — juhid, igasugused alajuhid, ja nende töös hulk kooskõlastamist ja parandamist vajavaid punkte. Üks asi, mis tahaks kindlasti üle vaatamist, on teatrite ja Teatriühingu tööstuskombinaadi suhted (kombinaat võiks teatrite jaoks rohkem teha). Eestisse jõuavad väga aegamööda uued dekoratsioonide materjalid ja paigaldamise töövõtted. Terve hulk protsesse, mis mujal on mehhaniseeritud (spetsiaalne masin põrandakatte kinnitamiseks, meil ikka käe vahel tehtavate detailide — kas või näiteks seinapalgi imitatsioonide — plastmassvormid jne.) — miks ei võiks TÜ tööstuskombinaat niisugustele asjadele mõelda? Oluks korras, kui tehnikalist tööjõudu ei jätku üheski teatris, annaks mõnede protsesside kergendamine palju juurde. Iga väikest detaili naturaalmajanduslikult teha ja tarbida pole nagu enam otsustatav. Aga Eesti teatrid, kuigi neid nii vähe on, ei suuda praegu ka kõige lihtsamate poodiumide ja platade mõõtudes kokku leppida, et oleks igal pool ühesugused... Ei, meie veame Tartust pool autokoormat poodiume küllalistenduseks Pärnusse, Draamateater jälle pool autokoor-

mat omi poodiume Tartusse jne.

Too sektiiv peaks tegelema ka nn. kunstilis-tehnilise personali ettevalmistamisega ja kvalifikatsiooni tõstmisega. Nimelt ei valmistata seda spetsiifilist kaadrit (valgustuskunstnikud, ümestajad, rekvisiitorid-butafoorid, ajalooliste kostüümide juurdelõikajad, lavamasinistid) Eestis üldse mitte kusagil. Terve NSV Liidu peale on vastavad õppeasutused ainult Moskvas ja Odessas. Ukrainas ja Lätis korraldab Teatriühingu erialaseid õppus-seminare. Arvan, et ka iga Eesti teater, kus oleks mingi eriala sfääris midagi näidata, võiks ju oma kolleegid kokku korjata ja üht-teist õpetada, kui ETÜ seda organiseeriks ja kutsuks liisaks juhendajaid-spetsialiste väljastpoolt vabariiki (vähemasti õpiksid osavõtjad hästi tundma ka teiste teatrimajade tehnilisi võimalusi, mida neil läheb tarvis oma teatri küllalistenduste ajal, sest kuna kõik vahendid on meil standardiseerimata, peab igas majas õppima näiteks valgusregulaatoriga uuesti töötama jne.).

Edasi — küllalistenduste vahetamine. Tartu publik ei ole «Estoniat» näinud tervelt kolm aastat ja Tallinn pole näinud mitmeid «Vanemuise» põhilavastusi, sest me pole saanud «Estonia» maja. Lihtsaim asi — nädal teineteisega vahetada — on muutunud ületamatult raskeks. Aga kasu võib tulla ka neile, kelle juures mängitakse: kui «Estonia» oma remondi ajal meil viimati suvel «hapukurgihooajal» mängis, tungis publik sinna niivõrd, et kui pärast seda «Vanemuine» ise alustas, olid ka meie etendused vaatamata aastajale täis — rahvas harjus käima, tekkis elu- vus ja erandsituatsioon.

Muidu on aga selge, et suvel keegi teatris ei käi, kuni pole ikka veel lahendatud vabaõhuteatri probleem. Praegu mängime juuni lõpus Tartus tühjadele saalidele — pole enam ei maarahvast, ei üliõpilasi-õppejõude. Raske öelda, kes seda tõelise, stationaarse vabaõhuteatri asja kõige rohkem peaks ajama, kelle jõuetuse või vähesuse huvi tõttu see aina soikub ja takerdub — Kultuuriministeerium? Teatriühing? Linna täitevkomitee(d)? Eesti oludes on aga asi eriti aktuaalne, sest ta on seotud teise terava probleemiga: näitlejate puhkus. On ju räägitud küll ja küll, aga ju pole need jutud siis õigesse kohta jõudnud ja seni on lahendamata taotlus, et näitleja puhkus oleks rohkem kui 24 päeva. Ometi poleks ju praktiliselt võimatu 36 või isegi 48 päeva. Vene keeles mängivad teatrid pikendavad oma inimeste puhkust sellega, et etendusi antakse kuu aega Lõunas (Ukrainas, Krimmis), meil seda võimalust pole. Meid päästaks seaduslik luba pida- da pikemat vaheaega.

Omaette probleem on teatri maakohadesse viimine. See käib meil väga aegunud tasemel. Puudub informatsioon uute kerkivate kultuurimajade tehniliste olude, lavamootude kohta. Ja nende uute ilulosside kerkimisedki teevad teatrirahvale tuska. Kolhoosid-sovhoosid ehitavad iseen- dale, aga ehitatakse nii aru- tult ja nõuanneteta, et tihti

nendes uutes majades korral- likku teatritendust anda ei saagi. Valgustus ja lava on projekteeritud nõnda, et iga teatri keskmisegi taseme ala- juht oskaks esimesel pilgul öelda, et etenduse tarvis peaks see või too asi teisiti olema. Isegi Haapsalu suur ja uhke hoone pole teatri seisukohalt puudusteta. Oleks kurb, kui ka Tallinna uus linnahall tehakse niisugune, et seal ei saa teatritendusi anda. Ei tohi aga unustada, et me pole viimasel ajal saanud vastu võtta ühtki suurt ooperi- ja balletiteatrit ning Taganka teatri pidime suruma neile tehniliselt väga ebasobivasse Laevastiku Ohvitseride Majja, kus nad pidid mitmeid tükke ümber lavastama, mitmetest üldse loobuma ja mitmeid lausa poolikult näitama. Ja publiku tung oli ka suurem, kui see maja suutis rahuldada (isegi kõik teatriinimesed ei näinud soovitud etendusi!).

Minu meelest vajaks Tallinn teatrite eelmüügikassat ka teiste linnade etendustele. Ei tahaks uskuda, et asja niisugune organiseerimine oleks võimatu.

Soovitaksin järjekordselt viia ka teatrikuu sealt kohalt ära, kus ta praegu kalendris on. Märts on niikuinii suure külastatavusega. Sel aastal langesid kokku laste- ja noorsoomusika nädal, koolivahe- aeg ja teatrikuu. Üritusi kül- lastuse, osa jääb siis para- tamatult formaalseks. Teatri- kuu võiks olla hoopis sügisel — et publiku tähelepanu pä- rast suvepuhkust uuesti teat- rile keskendada. Ja teatrikuul peaks olema oma kindel suund, adressaat. Muidu tege- lene kõigega korraga — va- nast rasvast. Peaks mõtlema rohkem läbi, tegema mitte nii palju, aga see-eest sisulise- malt ja paremini.

On veel hulk raskeid teatris- esedele probleeme, mis juhti- del pidevalt südamele. Korterit- probleem on terav vist küll igal teatril, ilma selle lahen- damiseta ei lahenda ka kaad- riprobleeme. Küllap oleks tark luua lähemaid kontakte Teat- riühingu ja Ehitusministeeriu- mi kui asjaosaliste poolte vahel. Kongressidevahelise pe- riodi langes ka kauaoodatud palkade reguleerimine. Aga näitleja töö normid on alles ümber vaatamisel. Praegu ar- vestatakse näitleja tööd ainult etenduste arvu järgi, sõltuma- ta sellest, kas ta käib korra kandikuga üle lava või män- gib Tšehkovi või Indrekut. Rääkimata sellest, et proovi ei loeta selle vana normeeri- mise järgi üldse millekski... Veel on mure sellega, et meie koosseisud on vahel nii kitsad ja piiratud. Tartus on küll tõeline probleem: kuhu näitle- ja paneb õhtul oma lapse? Kell 6 toob ta tema lasteaiast ära, kui aga koju ei saa jät- ta, siis ongi etenduse ajal teat- ter paksult lapsi täis. Oleme mõelnud, et võtaks tööle mõ- ne inimese, kes nendega sel ajal paar tundi tegeleks, ruu- mi veel leiaks ja küllap laste- aednikugi, aga ei ole luba tal- le palka maksta, ametkondli- ke barjääride taha jääb asi seisma.

Ja lõpuks. Teatrite sparta- kiasid — nagu ta praegusel kujul on — tuleks ära lõpe- tada või «ümber mängida». Asi on läinud tigitõsiseks huumorivaeseks punktita- gajamiseks. Eesmärk oli ju ku- nagi hoopis teine: et arenda- da teatrites võimalikult mas- silist kehakultuuriliikumist. Vähemalt meie teatris, aga tundub, et mujal samuti, po- le seda massilist liikumist nüüd ollagi. Arvan, et võiks küll autasustada võitjaid, aga punktiarvestus, mis rohkem vaenu kui sportlikku vaimu ja rõõmsat puhkust tekitab, tuleks jüldse ära jätta. Muidu lähivad kriteeriumid segi ja kunstiinimeste kirg ja ind ku- lub sootuks muule kui kunst- ile.

EESTI NSV TEATRIÜHINGU V KONGRESSI EEL

Olen Noorsooteatris olnud juba üheksa aastat. Varem, jah, ei saanud koormuse vähesuse üle kurta, aga praegu mängin vaid kahes lavastuses. Oigupoolest huvitabki mind rohkem kvaliteet kui kvantiteet. Igatsen selliste rollide saamist, mis mul kui näitlejal aitaksid momendil mingeid probleeme lahendada. On periood, et tahaks nagu uuesti kooli minna või vähemalt töötada sellise režissööriga, kes on võimeline mind õpetama. Sest tundub, nagu oleks püssirohi otsa saanud... või... Oleks vaja Panso- või Mikiveri-suguse mehe abi, kes mind õpetasid koolis. Üldse pean oluliseks lavastajate vahetamist, aeg-ajalt suuremate kogemustega küllalilavastajate kasutamist. Töö filmis on viinud äratundmisele, et kokku puuted erinevate näitlejate ja lavastajatega on rikastavad. Muide, mind üllatab üldse meil eksisteeriv vastuolu filmi ja teatri vahel. Paljud suhtuvad filmis mängimisse nagu halvustavalt. Aga miks ei võiks vastastikuse mõistmise süvendamiseks kutsuda ka filmirežissööre küllalilavastajate lavastama? Kas või väikese saali jaoks. Sest teatrites on ikka lavastajatest puudus, stuudios on aga aastaid töötavaid režissööre. Kas ei tuleks koostöö mõlemale kasuks?

Tegelikult on mul sel hooajal olnud küllalt suur koormus: «Kümme neegrit» oleme mänginud juba oma 110 korda! Ent selle asemel et ühte tükki nii palju järjest käia, oleks minul isiklikult olnud vaja teha 1–2 uut rolli. Aga teatril on plaan ja näitajad... Samas tekib mõte, et säärane ühe tüki alatine lierdamine on tekkinud teatrisisese töö plaanipärasest ning läbimõtlematusest. Vähe-malt mulle tundub, et sellise repertuaari peal nagu meil praegu, näitleja kuigivõrd ei arene. Mõistan, et neid tükke on vaja, aga ka muud peab olema — eesti klassikat, lääne klassikat, vennasrahvaste nüüdisaegset dramaturgiat. Puht näitlejapilgus sütitab kadest Draamateatri ja «Vane-muise» repertuaari. Kas ka kõhna mängukava pärast pole meie teatri külastatavus järe-sult vähenenud? Sest me ole-me ju hulk aega mänginud põhiliselt Komissarovi ja Un-di tükke või dramatiseerin-guid. Nende kõrval peaks aga ka rohkem muud olema.

Hiljuti käisime Leedus: meele tegi nukraks, kuidas seal publik lausa ründab teat-rit, ka tõsise muusika kont-serdid on rahvast täis. Mui-dugi, see aasta on meie teat-ris olnud keeruline, sest mit-me tüki valimine on veni-nud, peanäitejuht haiges-tus...

Häirib, et meil pingutatakse ringreisidega üle: oleme mänginud isegi lavadel, kuhu vae-valt ära mahume. Tahaks, et mõned ringreisid eest vastu-tavad seltsimehed meiega kaasa sõidaksid ja näeksid, milline on sellisel laval eten-duse kvaliteet. Omaette proble-leem on kevadine ringreis. Sellegi otstarbekuse üle oleks vaja kusagil aru pidada.

Küsimärgi tahaks panna ka teatrikuu juurde. Selle omal ajal hästi kavatsatud ürituse suhtes on nüüd aeg midagi ümber mõelda. Teatripropa-ganda võiks ju olla aasta läbi ja selle aasta jooksul tuleks siis siin-seal asutustes, kooli-des korraldada teatripäevi või -nädalaid (ka eri rajoonides). Praegu on teatrikuul ülemää-rast tormamist. Ka kohtumi-sed on tihtipeale formaalsed, pikemalt ette valmistamata. Vahel kohtun inimestega, kes pole ühtegi meie etendust näinud. Võib-olla pärast tule-vad vaatama! Võib-olla?

Teatriühingu osa? Loengute tähtsust ei maksa üle hinna-ta. Näitleja areneb eelkõige töös. Iseasi on näitlejatele

reisimise ja teiste teatrite vaatamise võimaldamine. See on rikastav. Mulle on J. Too-minga «Põrgupõhja uus Vanapagan» üks suuremaid eesti teatritest saanud elamusi. La-vastajatest on vist kõige suu-rema potentsiaaliga praegu J. Tooming. Seegi maksab, et ta justkui avastas ja avas näit-leja Lembit Eelmäe. Näitleja-töödest meeldib ka Aarne Üksküla Piibeleht.

Julgen üldse arvata, et ees-ti noorte näitlejate tase on kül-lalt kõrge. Väga oluline on tõeliselt andekate väljaselgita-mine teatrikooli soovivate hul-gast. Kas ei peaks ka teatri-kooli astujale olema nullkur-sus? See aitaks selektsiooni-tõhustada, vältida hilisemaid väljalangemisi.

Television ja näitleja? Va-rem mängisin mitmes telela-vastuses, kuid nüüd on huvi kahanenud. Ilmselt tuleks ka seal rakendada rohkem või-mekaid küllalilavastajaid na-gu varasematel aastatel. Prae-gu pole sealsel töö enam na-gu tõmbejõudu. Lavastuste tasegi on eelmiste aastatega võrreldes tagasihoidlikumaks jäänud.

LEMBIT EELMÄE:

Kongressieelsed mõtted võiksid olla teatrikuujärgsed. Kohtumistel külastajatega esi-tati küsimusi seoses noorema põlvkonna lavastajate «uut moodi» teatritegemisega. (Lep-pigem kokku, et väljendit «uut moodi» ei võetaks min-gi pretensioonikusena, mingi väljakujunenud terminina, kuidagi tuleb ju üht nähtust nimetada.) Küsiti, mida tähen-dab üks või teine mänguline detail, ese, mida näitleja kasutab?

Püüdsin selgitada, et need on kujundid, mis ka teatri-kunstile kui ühele kunstiliigi-le omased on. Tundub, et sel-gitus võetakse küll teadmiseks, kuid alati sisulise mõist-miseni ei jõuta. Kui näiteks muusikas, maalikunsti, kir-janduses uusi kujundeid ja vorme päris loomulikult vas-tu võetakse, uueks ja huvi-tavaks peetakse, siis näite-kunsti millegipärast mitte. Temale ei taheta midagi lu-bada, mis normist kõrvale kaldub. Mis see norm siis on? Kas alati rahulik, tagasihoid-lik, vaoshoitud käitumine la-val, nagu viisakale inimesele elus kombeks, et mitte häiri-da saalisistujat? Olen mõel-nud, kas mitte selle pärast, et materjaliks, mille kaudu näit-lejakunst avaldub, on näitle-ja ise, inimene oma kehaga, ei taheta näha selle materjali niisuguseid vorme, mis ta ta-valisest korralikust olekust erinevad on.

Kuid näitleja mängib ju olukordi, kus mitte igapäeva-sed olme probleemid peamised pole, kus tegelased tihti piir-olukordades ja keerulistes hingeseisundites on. See nõuab kujundeid ja kõige väl-jendusrikkamaid vorme. Läh-tudes muidugi sisust, hin-geseisundist. Vorm vormi ja kujund kujundi pärast ei õigusta, ei kannu. Küllap näit-leja siin üks või teine kord ka patustab ja vaatajal on õigus nuriseda.

Üldiselt aga arvan, et print-siip minna teatrikunsti kujun-di- ja väljendusrikkuse, ere-duse, uudsete väljendusvähendite suunas on õige, vajalik ja hea. Kui kõik see on idee, mõtte, sisu, suurema kunstili-se laengu ja emotsionaalsuse teenistuses, kui kujundid on näitlejal läbi tunnetatud, or-gaaniliselt omaks saanud, põh-jendatud, võtab publik need «uut moodi» lavastuslikud ja

mängulised kujundid siiralt vastu ja tal ei tule pähegi nähtut ühte või teise laadi liigitama hakata.

Niisiis tahaks, et publik suhtuks teatrikunsti kujun-deisse heatahtlikumalt, mõista püüdvamalt, et teatrikunstile lubatakse rohkem iseseisvust, õigust otsida ja pakkuda, ar-vestades asjaolu, et ta ise ju on nii tugevasti teistest kuns-tiliikidest sõltuv.

Näitleja ja lavastaja vahe-korras? Nad peaksid olema väga tihedas seoses. Nad peaksid mõistma teineteist, vastastikku teineteisega nõus olema. Põhiprintsiipides ja -seisukohtades, üldkontsept-sioonis ja väärtushinnanguis. Seda nii konkreetse lavastuse ja — veelgi olulisem — elu ning maailma mastaabis. Aita-ma ja täiendama teineteist ja vastuvõtlikud olema teineteise suhtes.

Lavastuse hinge, mõju- ja kõlajõu, tema maailma loomi-sel annaksin pearolli lavasta-jale. Aga teine pearoll on ju ka näitlejal, kelle kaudu la-vastajakunst vägagi suures osas realiseerub.

Ma ei jaga küllalt kuulnud arvamust, nagu polekski ühel heal lavastajal head näitlejat tarvis, ükskõik kelle ära sätib ja paika paneb. Arvan, et see nii ei ole. Iga lavasta-ja tahab oma truppi häid näitlejaid. Küsimus on vahest selles, et neid alati ei jätku. Võib-olla sellepärast teatriar-vustustes näitlejast ja tema tööst sageli sõnagi ei räägita, et see andeka lavastajadööga võrdväärne pole. Või siis ei osata ega sõandata näitlejast rääkida. Etendus on ju tervik, kunsti-teos, mille loomisel osa-leb terve trupp. Nii tuleks seda ka vaadelda.

Kas selline «uut moodi» teatritegemine, kus laval pal-ju füüsilist tegutsemist, pole rohkem noorte asi?

Koostöö vanemate näitleja-tega? Koostöö on võimalik ja vajalik. Juhul, kui vanema põlvkonna näitleja sellist la-vastus- ja mänguprintsiipi põhimõtteliselt ei eita. Vahel ise endalegi aru andmata, miks ta seda teeb. Et füüsi-liselt ei jõuta ehk noortega võrdväärseid olla, on loomu-lik. Aga seda polegi ju vaja, keegi seda ei nõua. Ega noor-te lavastajate tööd ole siis mingi füüsiliste võtete ja trik-kide kaskaad, nagu vahel ar-vatakse. Selline vaatepunkt on piiratud. Mingi füüsilise pole omaette eesmärk ning ei maksa arvata, et füüsilise kaudu aina kõike väljendada saab, et see alati otstarbekas on. Tähtis on sisu, ühtne vaimus. Paus, vaikus, kõne-ni ansns võivad olla teinekord palju mõjuvamad ja väljen-dusrikkamad.

Aeg ja elu lähevad edasi, areneb ühiskondlik, sotsiaalne ja kultuuriline mõte. Eks see kajastu ka kunstiloomingus. Seda peab nägema ja tunne-tama. Mõttes, kujutlustes, vaimuses ei pruugi ju ükski «vana» vana olla. Muidugi kui ta ise sellest kramplikult kinni ei taha hoida.

Olles ise keskealine, olen näinud ja tundnud head koos-tööd nii vanade kui ka noor-te näitlejatega. Arvan, et teatrikunsti edasiarendamise nimel on keskmise ja vanema põlvkonna näitlejatel suuri eeldusi ja võimalusi noorema põlvkonna lavastajate tööst ning taotlustest osa võtta, kummutada veelgi esinevaid väiteid, et kõik, mis nad tee-vad, on mood ja eksperiment. Just vanematel on rohkem elutarkust, kogemusi, meister-likkust, rikkamat emotsionaal-set mälu, et kõik see «uus» vaatajale arusaadavaks, meel-

divaks, iseenesest mõistetavaks ja mõjuvaks mängida, andma-ta talle põhjust ja võimalust arutlemiseks, mis küll see ja see kujund või mänguline võte siin tähendama peab.

TÖNU MIKIVER:

Teatrikuu on ilmselt üks neid ettevõtmisi, mille üle ühingu uus juhatus peaks mõtlema. Algul oli kõik selle teatrit propageeriva suurüri-tusega seotu uudne, ent nüüd paljus šabloonne, mõnel juhul koguni formaalne. Tuleks sel-gusele jõuda, mida uuendada või mida asemele pakkuda. Ühingu pakutavad võimalused kvalifikatsiooni tõstmiseks? Ega neid võimalusi just mak-simaalselt kasutada. Kehateh-nika jah, aga muu! Kui paljud siis näiteks kasutavad ETÜ raamatukogugi?

Olen kuulnud, et ühingu-t tahetakse reorganiseerida roh-kem loomingulise liidu laadi organisatsiooniks. Mis võiks selle vastu olla? Küllap siis muutub ehk paljusid huvita-vate üldisemate loomingu-probleemide käsitlemine ka sektsioonide töös kesksamaks. Ehk muutub siis ka kriitika-sektsiooni tegevus järjekindla-maks. Seni pole küll kuulda olnud, et Noorsooteatri vii-maste aastate lavastusi oleks kõne alla võetud. Kui tulid «Protsess», «Good-bye baby», kirjutati neist palju, kohati tekkis isegi nagu ülespuhumi-se maik. Siis aga, kui asjad ei tulnud enam välja sel ta-semel, ei olnud enam nii head, või tundus, et natuke on midagi viltu, ei ütelnud keegi oma sõna. Ma arvan, et kui on hästi välja tulnud, ega sel juhul olegi ehk vaja nii palju kirjutada ja rääkida kui siis, kui midagi on väärti või viltu, kui kedagi on vaja suu-nata või mõni probleem sel-geks rääkida. Aga kriitilises sõnas on peaaegu üldse mitte või üsna mõõdamines puu-dutatud «Revidenti», «Bieder-manni ja tulesüütajaid», «Kümme neegrit». Kas ei pa-kutud loorbereid algul liiga hulgi välja? Hinnangud peaksid olema läbikaalutu-mad ning järjekindlamad. Muidu võib tõepoolest tahes-tahtmata hakata mõtlema, et me oleme ikka väga head, — ja raske on maa peale tagasi tulla. Ometi on meie teatriga seostuvad probleemid terve hulk: kas või ringreiside pa-rem planeerimine ja väikese saali igakülgne kasutamine. Ka näitlejate rakendamisega tõusvad küsimused on meil aktuaalsed. Mari Lill on näi-teks kaua rakenduseta olnud, kuigi ta on meie teatri üks kõvema näitlejaid. Vahe-peal läks plaani tagaajamiseks — ükskõik missuguste vahenditega. Näitlejad kannatasid selle all. Teatris peaks olema loomingulisem atmosfäär, töö läbimõeldum. Praegu on sage-li tunne, et midagi kusagil juhtub, midagi kusagil tehak-se, aga vaatad oma märkmiku: polegi midagi teha.

ELDOR VALTER:

Rakvere Teatri praegune olukord peaks igale «Sirbi ja Vasara» lugejale teada olema. Peanäitejuhi ja lavastaja, kir-jandusala juhataja ning ka pearaamatupidaja puudumine muudavad meele mõruks. Ja siiski julgeksin väita, et näit-lejatele see praegu veel eriti teravalt tunda ei anna. Hilju-ti, ja küllalt kordalainult, tu-lid välja kaks uuslavastust

— «Päikesekiir aknas» ning «Maskeraad Ungarus». Praegu on töös kaks uut näidandit: meile ammu tuttav küllalila-vastaja, korduvalt meil käinud Natalja Petrova (Moskvast) lavastab prantsuse autori M.-G. Sauvajoni komöödiat «Ciao!», Eduard Ralja aga V. Beekmani «Hundituba-kaid». Trupp näib mõlema la-vastajaga rahul olevat ning see annab näitlejatele tehtava suhtes kindlustunde.

Teatri kunstinõukogu tun-dub olevat tugevam kui kuna-gi varem, alles hiljuti nõustu-sid taas selles töös osalema kirjanikud Osvald Tooming ning Ott Kool. Lubaduse tul-la tuleval hooajal meile lavas-tama on andnud Jaan Too-ming.

Muidugi, kui mõelda selle-le, et meie teatris on väga suur näitlejate voolavus, et viimaste aastakümnete jook-sul on meil peanäitejuhte va-hetunud rohkem kui kusagil mujal, et meile ei taheta tööle tulla jne., jne., siis see kõik sunnib tunnistama, et rahul-oluks põhjust ei ole. On ka mitmeid meist mitteolenevaid kitsaskohti: arvatavasti oleks viimane aeg mõelda rajooni-teatri näitlejate niigi suure koormuse vähendamisele väl-jasõiduetenduste arvu kärpi-mise teel (näitleja, kes «lok-sub» kaks tundi sinna ja veel niisama kaua pärast etendust tagasi, pole järgmisel hommi-kul proovis võimeline täie eest töötama).

MALL SILLANDI:

Südamel on Rakvere Teatri majaga seotud probleemid. Meil ei jätku proovi- ja abi-ruume, suur osa hoonest on aga kultuurimaja kasutuses.

Mõnikord näib, et teatrit praegusel kujul pole kellelegi vaja, tormi meile ei joosta. Vahel tundub: me surume end ise peale. Kunstilises mõttes jääme aga vist siiski rahva-teatri tasemele. Inimesed va-javad teatrit, kuid sageli pais-tab, et meis ollakse pettunud.

Rohkem kui millestki muust oleneb teatri maine repertuaa-rist, tänini pole aga Rakvere Teatril oma nägu, oma ees-märki ja kreedot, ka lavas-tuste tase jätab soovida. Tihti on niigi, et head lavastust ta-bab ebaõnnestumine televi-sioonis (nii juhtus Steini «Tä-hitu ööga»). Püüa veel pärast ligi kolmesajatuhandelisele vaatajaskonnale selgeks teha, et teatrilaval on see hoopis teise etendus! Kuid televi-sioonil on ju arvamus ku-jundamisel ühe või teise teat-ri suhtes küllalt suur osa. Teatrilavalt telestuudiosse mehaaniliselt ülekandmine maksab ikka valusasti kätte.

FELIKS KARK:

Niisuguses olukorras nagu praegu pole Rakvere Teater ammu olnud. Ja siiski arvan, et meie näitlejate kollektiiv on küllaltki tuumakas ning võimeline päris tugevaid la-vastusi välja tooma. Arvesta-gem ka seda, et praegu on teatrisse jäänud vaid tõeli-sed patrioodid. Paradoksaalne, kuid kunstilise juhtkonna puudumine on kaasa toonud näitlejate ühtsustunde tõusu! Meie kollektiivil on omad tra-ditsioonid ning kogenud kaa-der. Muret teeb aga professio-naalse taseme ebaühtlus: näit-lejad on erineva kooliga. Just seepärast rõõmustab, et meil töötab praegu küllalilavastaja väga heade pedagoogiliste oskuste-ga lavastaja Natalja Petrova.

Teravalt annab tunda ka kunstniku puudumine. Rääki-mata lavastuste ja plakati-te 'ausa kontrastest erimeelisus-est, on alati kohalolevat, hea -tvealmistusega kunstnikku vaja igapäevases töös, kas või väljasõidu- ja televisioonieten-dustega seotud asjade lahenda-miseks.

Eelmisest Teatriühingu kongressist on möödunud neli aastat. Kuidas on muutunud teatripilt, missugused nihked on toimunud? Põhikonstateering: eesti teater on oma tänases seisus mitmekesisem, laadiderikkam, teatrite ilmed on hakanud üksteisest erinevama, niisama (või rohkemgi) erinevad on ka lavastajakäkirjad. Kongressidevahelisest perioodist võib leida mitmeid lavastusi, mis on pälvinud laialdast tähelepanu ning tunnustust; noored algajad, kellest eelmisel kongressil räägiti kui «äärmuslikest, vaieldavatest, kuigi andekatest», on praegu küpsenud kreedodega iseseisvad loovkunstnikud, igaüks oma vastuokuste, oma probleemide ja oma arengu loogikaga, kusjuures nad ei esindagi enam meie «noorimat» ja «uusimat» põlvkonda. Need tiitlid, teinekord otsest vanusest isegi sõltumata, on hõivanud päris uustulnukad. Kuid vestlusring leidis üksmeelselt põhjust olevat ka muretseda ja tähelepanu juhtida mõnele vähem rõõmustavatele tendentsidele.

J. Alliku küsimus, kas olukorras, kus Nõukogude Eesti teatri tipptasest ei pruugi hõbedat üle NSV Liidu ega ka ehk terve Euroopas, ei tuleks tõsta nõudlikkuse üldist taset; kas ikka tuleb läheneda igale lavastusele ja lavastajale tema isikliku moodupuuga, jättes reetooriliseks, sest ühest ja lõpliku vastust siin vist olla ei saa? Küll aga leidis päris pikka edasiarutamist J. Alliku teine küsimus, olei veel üks praeguse olukorra konstateering, mis tolle latikõrguse-küsimuse sünnitaski: kas vahe eri lavastuste taseme vahel on tõesti alati nii suur olnud? Ja L. Tormise vihje: eks hea ja halva vahe, suutlikkuse ja suutmatuse, õnnestumise ja ebaõnnestumise vahe ole alati eksisteerinud, aga päris erinevad, tihti peaaegu risti vastupidised arusaamised sellest, mis on hea teater, — siin on lahknemine viimasel ajal küll drastilisemaks muutunud. Võib-olla on see tole mainitud ja väga meeldiva mitmekesisusprotsessi ja sellest protsessist eri moodsid arusaamiste kaasnähtus.

R. Neimar alustas juttu viimase aja epigoonluse ilmingutest meie nn. noores režiis. Ühiselt nenditi, et viljakat protsessi, mis algas 1969.—1970. aastal Hermaküla ja Toomingu lavastustega ja mis on läinud nüüd laiemale kandespinna, haarates mitmeid teisi nimesid peale algatajate, tuleb kahtlemata käsitleda omaette järguna meie teatripraktikas. See sisemisi muutusi ja täienemisi läbi teinud liikumine on andnud teatrile nii sisulisi edasiarendusi, ideeväljendamise vajadusest alguse saanud teatrikeele rikastumist, loominguliselt sõltunud kaalukaid lavastusi kui ka hakanud juba tekitama pealiskaudseid jäljendusi, epigoonide hilinenud järeleka. Kõik on tegelikult loomulik ja seaduspärane: üks teatrilad on lihtsalt jälle saanud «täiskasvanuks», kindlapiiriliseks nähtuseks. Iga väljakujunenud, terve kunstinähtus sisaldab ikka oma tõeliselt iseseisvat, arengujõulist loomingulist tuuma ja selle kõrvalprodukti — tagantjärele ilmuvat moelaintest, lahjendatud loputusvett. See hilinenud ja paljalt väljast vormides matkitud «modern» hakkab esile tulema siin-seal, nii isetegevuslikes luuleprogrammides kui ka mõnedes kutseliste teatrite uuelavastustes, olgu siis aktuaalse noorsootemaatika või tõsifilosoofilisuse pretensioonika sildi all. On õpitud käiku laskma suuri teatritehnikavõimsusi, on õpitud lavastama, kuid väliselt efektselt udupildile, groteskele õõnsusele, ilutulestikule või varju-teatrile vastab kahjuks täielikult ka sisuline ähmasus, õõnsus või lihtsustatus. Ühiselt räägiti (K. Vanaveski, L. Tormis, R. Neimar, J. Allik), et oleks jälle kord aeg täpsustada lavastaja funktsiooni (meie teatri vahepealses arengujärgus polnud selle järele

SEITSE KRIITIKUT VESTLUSRINGIS

KADI VANAVESKI

JAAK ALLIK

LEA TORMIS

KARIN KASK

Teatripraktikute üksikarvamuste kõrval pidas toimetuse vajalikuks enne Teatriühingu kongressi kuulda anda ka kriitikute arvamusi-arutlusi. Seekordses vestlusringis osalesid meie külalised (pildidel ülal vasakult), kunstiteaduse kandidaat Kadi Vanaveski,

Kultuuriministeeriumi Teatrite Valitsuse juhataja Jaak Allik, kunstiteaduse kandidaat Lea Tormis ja kunstiteaduse doktor Karin Kask. Toimetuse poolt võtsid kohtumise osa teatrikriitikud Endel Link, Reet Neimar ja Enn Siimer.

nagu vajadust): nii mõnedki teevad «lavastust» üldse, seadeti kui vaate- ja kuuldepilte, jättes täpsustamata ja välja arendamata selle, mida peaks näitleja juures täpsustama ja arendama vanas mõistes näitejuht. Seepärast teeb rõõmu, kui noorimaski režiis tõuseb esile neidki inimesi, kes, nagu praegu näib, oskavad ka näitlejaga tööd teha, kelle etendustes on märgata sisemist näitejuhtlikkust (Karuso, Peterson). Olukorras, kus kõik teavad lavastajate vaegust, on meil aga tekkinud režiisõõre (ja karta on, et lähemad aastad võivad tuua niimoodi lavastajatööst aru saanud noori juurde), kelle tegutsemine vastaval alal näib peale hakanud paljalt tahtest lavastada ja kätteõpitud nipidest, mitte sellest, milleks, millest ja kellele lavastada.

Nagu öeldud, on tegemist ilmselt loomuliku ja küllap paratamatu nähtusega, kuid eriti tähtsaks saavad nüüd teatrikriitika läbinägelikkus ja kriteeriumide selgus. Tuleb hakata vahet tegema tõeliselt loomingulise, «lähikannatatud» ja ideelistelt taotlustelt selge režiis ning moeliste järgi külmalt konstrueeritud või diletantlikus ebamäärasuses hõljuva režiis vahel. Muidu tekib teatripildi kajastamisel ilmne ebaõiglus, sest need režiisõõrid, kellel on see «miks» olemas, võivad selle «miksiga» ka vahele jääda, rappa minna, nemad otsivad, võivad ennast kaotada, kriisi läbi elada, uuesti otsust peale hakata. Kui kriitika neid nahutab ja teiste sisemiselt tühja siledust või efektsust soosib, ongi meil kriteeriumid paigast ära nihkunud; nõnda me võime tulevikus lasta nii formaalselt kui mahult juhtpotsioonile oma kontseptsioonita, kuigi teatud «oskustega» režiisõõre. Ilmneb, et osa kriitikast, mis kunagiste palju mõtestatust, aga tol ajal veel harjumata režiikujunditega lavastuste puhul ebales, on nüüd lõpuks selle laadiga harjunud ja hakkab 8-aastase hilinemisega nõudma, et kõik lavastajad teeksid just seda «uudset» teatrit. Nägemata ühelt poolt mitme seesuguse «uuenenud stiili» lavastuse sisulist seostamatust nende «õpitud kujunditega» ja teiselt poolt mõistmata, et teatriprotsess on vahepeal ehk sootuks teist teed edasi arenenud, taas tagasi suurema elusarnasuse suunas, eesmärgiks suurem psühholoogiline sügavus, mille raskesti kättesaadavus praegu eesti teatri põhilise vajakajäämise põh-

justabki (K. Kask). Kriitikul endal pole tihti peale ka ajalooliselt kujunenud laadide, koolkondade ja teooriate vahelkorrad ja tunnumärgid selged, puuduvad süsteemsed põhiteadmised, mille pealt uusi nähtusi hinnata.

Teine probleem praegu — nagu me alati ahela mingis lülis, kord dramaturgias, kord režiis jne., teatriprotsessi nõrkuse sümptoomi märganud — on näitleja. Sisesejuhatuse tegi siin L. Tormis. Kui näitleja — näitejuhi koostöös on põhiliselt, aluskarkass täpselt paika pandud, võib roll hea näitleja käes ise kasvada, edasi areneda, rikastuda, isegi muutuda (kui suur oli omal ajal L. Rummo—A. Eskola antud lisaväärtus Panso «Armsa luiskaja» näitejuhtidele!). Tundub, et suured lavastuste tasemevahed tulevad ka sellest, mida näitleja üldse oma etenduse sisulisest mahust ise aru saab, kui tähtis see talle on ja kui palju ta on võimeline realiseerima. Nõustuti K. Kasega, kui ta meie näitlejataseme kõrgajad paigutas sõjajärgsetesse aastatesse: see oli selekteerunud «sordikartul», võib-olla isegi praegustest kolleegidest mitte andekam (kuigi vahel tundub, et ka andekam!), aga rohkem mängida saanud «võimas rühm» — niisuguse oli neil ka rohkem võimalust end meistriks teha.

L. Tormis visandas näitleja-põlvkonniti järgmise skeemi, avaldades arvamust, et võib-olla on praegu lihtsalt ajaloolisest paratamatusest tulenev «auk», aeg, mis tuleb nii või teisiti lihtsalt üle elada. Kaob või on kadumas väga oluline vanem, ürgselt teatralne põlvkond, kes kõikidest katsetustest, normidest ja kriisidest kuidagi tervena läbi tuli ja ikka huvitavaks jäi. Me ei tea, kas teist samasugust koolkonda tuleb, kas saabki tulla, sest seda põlvkonda toitsid mingi reaalse elukogemuse ja teatrikogemuse, mida ei ole enam. Neist vähestestki, kes sellest meistrite plejaadist veel alles, ei rakendata kahjuks mitte kõiki, neid lihtsalt ei osata nagu rakendada. Nad ei ole halvemaks läinud, aga stiil on muutunud ja nad justkui ei sobi teistega kokku, kuigi vahel harva on eri põlvkondi siiski suudetud haakuma panna (näiteks «Kirsiaias», «Kolmes ões»). Siis tuleb vahepealne, vanem keskmine põlvkond, mis arvukamal kujul lihtsalt puudub, seda nüüd juba paratamatult ebaühtlust ja hõredust veel raskendamas mõned koostööhäired, mis neil la-

vastajatega on ette tulnud... Ja siis juba järgnevadki lavakunstikateedri vanemad aastakäigud, mis on ka juba peaaegu keskmine põlvkond, noorem keskiga. Kuni noorte ja verinoorteni välja. On tunda, et kuskil keskel, kandva ea seas on tühi, mida nende üksikud õnnelikumad nimed ikkagi kinni ei kata ja mida kriitikagi ei paranda muud moodi kui oodates... noorte vananemist. Või saab siiski aidata lavastaja?

Sest on üks asi, mis läheb režiisõõrile bumerangina tagasi: palju on räägitud, et näitlejal peab olema oma usk, oma tahe, oma suund, aga on veel asja teine pool — lavastaja truuus oma näitlejatele, ja seda oleme hoopis vähem meenutanud. Probleemiks on see kujunenud laiemaltki, praegu algas ajakirjas «Teatr» üleliiduline diskussioon näitlejast. Ja paistab nii, et ega see isiksuste kadumine või vähesus näitelaval ole ainult kitsalt näitlejaprobleem. See sõltub lavastaja ja näitleja koostööst. Tihti jääb aga koostöö kuidagi pooleli. Mõnikord ka paratamatult: see on nagu armastuseski, et ega vägisi armastama pane, loominguine koostöögi võib niimoodi rikki minna, et kumbki pool ei ole süüdi ja mõlemad on süüdi, nii et ära seda iga tahes enam ei paranda. Aga siiski, liiga palju koguneb meie teatritesse neid näitlejaid, kes on nagu kodutuks jäänud, kel pole oma suunda, pole oma lavastajat ja kes ka sellepärast pole arenenud, et nad regulaarselt ei saa tööd ja juhendamist.

Ent selle kõrval on aeg näha ka üht teist tendentsi. Oleme tükk aega harjunud rääkima, et noor režiissuur ei oska näitlejaga midagi peale hakata või ei hooli näitlejast, aga tegelikult võiksime nüüd märgata, et just mõned noored lavastajad on kasvatanud endale näitlejaid: avastanud vanemaid näitlejaid, kellesse keegi peale nende enam ei uskunud, või siis pannud mõned noored inimesed endasse uskuma, osanud neid aidata. Siin on oma võidud nii Toomingu, Hermaküla kui ka Raidil, praeguste lootuste järgi ka noorematel, alles äsja tegutsema hakanud lavastajatel. See on üks reaalse lootus, kuidas teater saaks edasi areneda. Võib-olla hakkab nüüd tasapisi midagi uut looma ja sündima, mille küpsimine lihtsalt tuleb kannatlikult ära oodata. Kool, jah, kasvatab küll näitlejat, aga palju sõltub teatrielu üldpildist ka sellest, kuidas neid kateed-

rist tulnud inimesi rakendatakse, tööle suunatakse: kuhu, milliste gruppidega, millistes loomeoludes, milliste lavastajatega koostöösse nad saavad. See on terve omaette probleemide sõlm, millest peaks kunagi eraldi kõnelema.

Probleemina tõstatab K. Kask näitlejate kohanemise ja toimetuleku eri laadides, eri põhimõtetel töötavate lavastajate käe all mängimisel. Vestlusring ei pidanud seda lihtsalt žanri- või stiiliküsimuseks. Siit jäi edasimõtlemissõnu: professio-naalsuse ja virtuoosse tehnikakuksimuse? maailmavaate ja töökspidamiste, niisil, isiksuse küsimus? eetika- ja distsipliinküsimus? looduslike eelduste, s. t. individuaalsuse küsimus? Peab või ei pea? Tohib või ei tohi?

Kõrvuti näitlejate rakendamismuredega soositi omelt ka lavastaja õigust luua kahe (mitme?) teatri peale ühistruppe, s. t. võimalust võtta mingil olulise rolli peale näitleja naaber-teatrist (et see katse oma truppi inimesi samal ajal tööta ei jätaks, siis — dublandina; see lahendaks ka etenduste planeerimise organisatsioonilised raskused). Miks minna seda tülikamat ja vastuolulisemat teed? Et hoolitsus näitleja eest oleks praktiline, personaalne, igaüksul juhuolulisele tulemust taotleval (mitte juba ette pooliku saavutusega leppiv), et kokku viia roll ja momendil just seda rolli vajav näitleja-isiksus.

J. Allik tähendas, et niisamuti peaks teater repertuaariplaani koostades jälgima eelkõige tüki sobivust konkreetsele lavastajale. On aeg mõista, et näidendi teeb teatriks lavastaja, mitte teatri silt. Pahatihti kujuneb aga nii, et kes ees, see mees, pannakse kinni 20 head näidendi igaks juhuks, teadmata veel jooksvalgi hooajal, mis-sugune režiissõõr seda tükkii tegema hakkab. Olgu öeldud, et viimaste aastatega on rajooniteatrid ära lavastanud peaaegu kogu nõukogude dramaturgia paremiku, ilma et see siiski oleks saanud meie vabariigis mingiks kunsti- seks või sotsiaalseks sündmuseks. Aga Tallinnas ja Tartus, kus tulemus oleks loode-tavasti parem, neist näidenditest ei teata või ei huvituta, seal instseneeritakse ja kompileeritakse muud materjale. Küsiti ka otse välja: kas viimasel ajal ilmnevas lavastajate endi suures instseneerimistuhinas ja -julguses pole vähemalt osaliselt ka spekulatsioonini või koguni püüet kergelt raha teenida? Vastus: nagu ikka — kuidas kellelegi. On ju vastuvaidlematult olemas ka tõsine režiidramaturgia, režiistsenaarium, kus materjali valik ja struktuuri loomingu- liselt nii lahutamatu on, et seda vaevalt keegi teine lavastajale sama eduga valmis teeks. Keda sa lubad ja keda sa keelad? Aga mõnel puhul on oma võimete ülehindamine nähtav küll.

Algupäranditest rääkides toetas kriitikute vestlusring aktiivselt taasilmunud soovi, et vähemalt meie oma näidendeid (miks mitte ka muid?) mitu korda ja mitmes teatris üheaegselt lavastataks. Kunstiliste avanemiste ja avastamiste kõrval ei peaks ehk tänapäeval ka too karde-tud majanduslik kahju nii hullusti suur olema: küllap leiduks juba publikut, kes oskaks lugu pidada võrdlusest. Lõppeks võiks ju siis jälle kord ringreisi ajaks Eestimaa ära jaotada, nagu kunagi ammu Ranneti «Südamelalu» mängimisel Draamateatri ja «Vanemuise» vahel kokkulepe kehtis.

Ja viimane ja alaline kurtmine: repertuaariplaani orienteeruvad liiga palju faabula ja intriigi põnevusele või magususele (kui palju «armastust» ja «valu» meil ainu-üksi pealkirjade muutmised afišile toovad), liiga palju etendusid faabulalt mööda vastuvõtvale (nüüd juba keskharidusega) vaatajale. Külaltatavus on meil kõrge. Aga kas teatrijuhtide esindusdeklaratsioonid ja kommertslik praktika ka tegelikkuses kokku lähevad? Plaanide täidame sageli viletsate tükkidega viletsal tasemel ja oleme rahul?

MIS MÕJUSTAB TEATRIKULTUURI?

Teatrikultuuri areng ja saatus sõltuvad suuresti sellest, kuidas tänane publik teatrit vastu võtab ja sellest aru saab. Põhikõik, mis muudab aegunud arusaamad, mis on väga levinud ja mida võidakse koolides edasi anda ka sirguvale publikule. Kas teatriõpetust ei oleks tulnud alustada ülikoolidest? Praegu on küll keskkoolide jaoks koostatud vastav programm, kuid kust peaksid õpetajad võtma eelteadmisi selle elluviimiseks? Vajalike teadmiste hankimine ja allikate leidmine eeldavad õpetajat-entusiasti. Aga paljude neid on! Teatriõpetuse idee oli iseenestast väga hea, ent rakendamise on paratamatult kaootiline, kui otsustada koolide või televisioonisaadete järgi. Süsteem puudub. Ka teatrite abi on siin üsna juhuslik. Teatrid reserveerivad vahel koolidele neid etendusi, kus vaatajaid juba vähe, kuid süsteemne, läbikaalutud meetodid eeldaks näiteks meenukate põhilavastuste nägemist. Ent õpilase sattumine kulunud ja halvale etendusele võib kasu asemel tuua hoopis kahju. Peale selle, et ta õpilasele midagi teatrimõistmiseks ei anna, võib ta teatrisoodumuse süvendamise asemel esile kutsuda koguni ükskõiksust või teatrist eemaldumist.

K. Kask muretses, et teatriõpetuses on praegu siiski kõige halvem, et pole seda kultuuripinnast, kust ta välja kasvaks. Kõik on nagu õhus. Õpetajad imestavad ja küsivad, kas siis tõesti peab teatrist nii aru saama, et ta ei ole kirjanduse tõlgendaja või ümberpanija. Õpetajad arvavad ikka, et kirjandusteost loetakse ja seatakse selle järgi vastavalt lavale. See arusaamine on raudselt kõigil sees. Igal pool, kus on koolides käidud või esinenud, tabad seda ühte ja ühekülgset mõistmist.

Nii et teatriõpetuse õpetamist tuleks alustada õpetajate õpetamisest ülikoolide vastavates teaduskondades ning pedagoogilises instituudis.

J. Allik nentis: esmakordselt on koolide õppekavas aine, mille õpetamist pole õpetatud.

Kuidas asja parandada? Avaldati arvamust, et mõnda võiks ja saaks siin ära teha televisioon, kus on nii telekoolisaated kui ka muud teatrilise pühendatud või teatrit käsitlevad saated. Kas ei saaks ja tuleks nendes telesaadetes ja üldse teatrilaste telesaadete struktuuris püüda läbimõeldumate seoste poole? Kas telesaadete kaudu tervikuna ei tuleks vaatajate suunata teatrikunst olemuse avarama mõistmise poole? Kokkuvõtteks oli siin näited mõnede saadete kooskõlastamusest eri toimetuste vahel ja tähelepanekuid teatrisaadete perspektiivsest planeerimisest. Mis ja miks millele järgneb, milline on nende seos meie tänase teatriluga jm. Leiti, et teatrisaadete televisioonis nõuaksid väga kvalifitseeritud toimetajaid, sest saadete kogumõju kaudu võiks saavutada soovitud nihkeid laiade hulkade teatrimõistmises. Samal ajal tuleks aga teatrilastele saadetele leida ka rohkem võimalusi ja ekraaniaega.

R. Neimar märkis, et ei rahulda enam põgusad vestlused näitlejatega, mõne stseeni esitamine teletuudios lavastuse keskkonnast välja kistuna. Ent heade saadete ettevalmistamist häirib ka säärane kultuurilooline barbaarsus: sedagi vähest, mis aastate jooksul filmitud, ei leita tihti üles, vahel seda polegi säilitatud. Ja olemasolevas ei ole süsteemset kartoteeki ega inimest, kes kõiges orienteeruks.

Ühiselt osutati aga ka hea teatrilavastuse ärarikkumise

võimalusele televisioonis. On paradoksaalne, et muidu kehitud lavastuste puhul küllalt tõhus kunstiline kontroll, aga sel puhul, kui 300 000 vaatata, see puudub või ollakse üsna ükskõikne. Peale selle kahju, mille osaliseks saab etendus, harjutavad halvasti tehtud ülekanded vaatajate põhiliselt ka ainult faabulat jälgima, seda vastu võtma. Kujund ju temani ei jõua, teatri omapära mõistmist ülekannet ei soodusta. Mõni aeg tagasi tõstis Ingo Normet «Sirbis ja Vasaras» üles teatrilavastuste ülekannetega seotud probleeme, avaldas häid mõtteid ja tegi ettepanekuid, kuidas asja parandada, ent praegu tundub, et kõik on niisamuti jäänud. Ülekanded toimuvad kiirustades, vähe jääb aega mõelda kvaliteedile, lavastuse mõtte ja eripära viimiseni televaatajani.

KES PEAKS SEDA TEGEMA?

Kus peaks olema see keskus, kes nende õige paljude teatriga seotud probleemide lahendamist üritaks? Kuhu peaks olema koondunud need nüüdispäevset teatrimõtet kandvad jõud, kus peaks olema koht, kus aktiivselt koos käidaks? Nõnda küsiti ka seekordsel koosistumisel «Sirbi» toimetuses. Paljus tähelepani ajandest seis: Teaduste Akadeemias veel omaette teatrisektorit ei ole, pole loodud ka erialast ajakirja (koos avarate toimetusruumidega). Mitmed kõrgkoolis teatriteadlaste teadustööd on inimesed püüavad läbi tulla vabakutselise, üks kunstiteaduse kandidaat töötab lehetoimetuses korrektoarina jne. Ja arutledes jõuti ikka selle juurde, et paljud meie teatrielu päevaprobleemid on seni olnud ja jäävad ka veel lähemas tulevikus Eesti Teatriühingu hoolde.

Ent samas tõdeti, et juba Teatriühingu eelmise kongressi ajaks oli selgeks saanud: ühingu aparaadi olemasoleva koosseisuga tegevust vaevalt parandada saab. Seda on näidanud aeg. Kas või kriitikasektiooni töö tõhustamiseks oleks vaja teistsugust organisatsioonilist taset, ürituste ettevalmistamist ning läbiviimist. Selleks kohustas juba NLKP Keskkomitee otsus «Kirjandus- ja kunstikriitika», mis ilmus aasta enne ühingu eelmist kongressi. Ja Teatriühingu IV kongressil oli asjast palju juttu.

Meenutagem. Teatriühingu revisjonikomisjoni esimees A. Kalvo juhtis esitatud aruandes tähelepanu töö parandamisele ühingu aparaadis ja soovitas selle koosseisu täiendada teatriteadlastega. Asja kriitika-sektiooni esimeheks valitud Olaf Gehrke tegi kongressil ettepaneku suurendada ETÜ palgalist koosseisu teovõimeliste kriitikute ja teatriteadlastega, kes korraldaksid vaidlusaluste lavastuste arutelusid, perifeeriateatrite töö analüüsi. Teatrikriitik Elem Treier nentis, et ühing ei ole veel kujunenud meie teatrikunst protsessi suunavaks keskuseks, pole muutunud meie teatrielus nn. loominguks ajaks. Teatriteadlastel Karin Kask ja Lea Tormis kõnelesid teatriteoreetiliste probleemide ning teatriterminoloogia läbitöötamise vajadusest samuti juba eelmisel kongressil. Meenutati sedagi, et Eesti NSV Teatriühingu IV kongressi otsuse 14. punktis on kirja pandud: «Teatriühingu loominguks töö laiendada

miseks ja süvendamiseks ning tema osatähtsuse edasiseks suurendamiseks teatrikunst, teatrikriitika, teatripropaganda ja teatriteadusliku mõttearendamisel peab kongress vajalikuks ühingu koosseisulise aparaadi suurendamist ja selle reorganiseerimist.» Nii et ettepanekuid ja abinõusid asja parandamiseks oleks nagu piisavalt olnud.

Tänavu möödus viis aastat NLKP Keskkomitee otsuse «Kirjandus- ja kunstikriitika» ilmutamisest. Mis on vahepealsete aastate jooksul muutunud, kuidas asjalikud ettepanekud ja otsused ellu viidud? Vestlusringis osalejatel tuli konstateerida, et peaaegu mingisuguseid olulisi niikeid näiteks kriitikasektiooni töös toimunud pole. Koosseisulisena ei ole ühingu töösse liitunud ükski teatriteadlastest lisajõud. Või on töö paranenud niigi?

Kuidas on asi olnud näiteks lavastuste aruteludega, mida K. Ird oma eelmises aruandekõnes nii oluliseks pidas? Tõukord tähendas ta: «Üldse peaksime rohkem praktiseerima kollektiivse kriitika vormi. Kui on hulgi kokku tulnud ja arutatud ühe või teise lavastuse voorusi ning puudusi, siis võib see edasi kogu meie teatrikriitilist mõtet.»

Viimasel kongressil heideti ette, et paljud uuenõulised lavastused, nagu «Külvikuu», «Mees, kes saab kõrvakile», «Surmatants», «Suvekool», «Beckett ehk Jumala au», «Oliiver ja Jennifer», «Tants aurukatla ümber», jäid läbi arutamata. Kuidas on olukord nüüd?

Vestlusringis osutati, et kahe viimase hooaja kestel pole seksioon näiteks analüüsinud ühtegi Draamateatri ja Noorsooteatri lavastust. Ja kas «Vanemuise» «Põrgupõhja uue Vanapaganaga» etenduse järgset muljetevahetustki maksab päris arutelude hulka kanda? Ometigi oli neil hooaegadel lavastusi, millega seostub põhimõttelisel olulisel probleemil ühe või teise teatri arengus. Nimetagem siin klassikalavastustega seotud küsimuste ringi («Revident», «Richard III», «kaks «Põrgupõhjat»), sotsiaalselt olulisel publitsistlikku laadi etendusi («Protess», «Goodbye, baby», «Ühe koosoleku protokoll»). Aga pole ka jõutud ühe või teise režissööri või näitleja arengujoone analüüsimiseni jne. Mõneti rohkem on vaadeldud rajooniteatrite lavastusi. Aga ikkagi tuli tõdeda, et kogu kriitikasektiooni tegevuses puudub plaanipärasus, puudub igasugune süsteemsus.

Leiti, et peaks siiski olema mingi printsiip, mida järgitaks ja mis peaks viima ka teatud üldistava tulemuseni, andma mingisugusegi pildi hooajast, sellega seotud vaidlustest, saavutustest ning arengujoonest. Sääligu selline materjal kas või Teatriühingu kaustades, kui avaldamine pole võimalik, ent vajalik niisugune teatripildi jäädvustamine on. Ja lõpuks hõlbustavad sellised arutelud žürii liikmete tööd igati läbikaalutud otsuste langetamisel. Niisugused arutelud peaksid toimuma teatrist sõltumata, kas soovitakse neid või mitte, ja teatrirahva osavõetusega, kui tahetakse. Aga siin ei tohiks olla mingisugust kõrvalist diktaati, et seda tohib arutleda, seda mitte. Muidu võib jõuda printsiibini: arutatakse kõige vähem huvitavaid lavastusi. Need arutelud annaksid ka kõrvalsaadusi: ülevaated neist võiksid olla üks ajalehes avaldatavaid kriitikanäidendeid.

J. Allik: Meie kriitika ongi žanriliselt liiga ühetahuline, domineerib traditsiooniline retsensioon. Kollektiivseid arut-

lusi pole ammu üheski ajalehes olnud.

K. Kask: Arutelude väärtus seisneb ka selles, et kõik ju ei kirjuta, kuid saavad siiski aru- telust osa võttes oma arvamust jäädvustada.

E. Link: Oleme üksteisest sageli liiga eraldi, igaüks oma arvamusega. Paljud küsimused jäävadki nagu umbseisu, sest selgust toovaid arvamusevahe- tusi pole.

K. Kask: Kriitikasektiooni töö korraldamise vajadust näitab veel üks habemega jutt, mida olen palju konra- nud, nimelt, et Teatriühing kutsuks aeg-ajalt kokku kõik kirjutavad inimesed (ka aja- kirjanikud, n.ö. mitte spetsid). Siamaani pole seda aga teh- tud.

Arutlused oleksid kasulikud ka noortele. Mäletan, kui omal ajal sai koos Põldroosiga vaadatud etendusi, siis õppisin palju just tema kõrval. Huvitav ja väga arendav oli teda kuulata.

KRIITIK JA TA VÕIMALUSED

Et üldiselt on veel heaks kombeks enne arvustuse kirjutamist etendus ära vaadata, siis tõi iga kohalviibija välja oma sellesisulise mure. Elulisi näiteid, mil üks või teine kriitik teatri ukse tagant etendusele pääsemata tagasi tulnud, oli kõigil. Veel üks hea näitaja meie etenduste kõrgest külas- tatavusest. Pole kohti! Välja müüdü! Vaata, kuidas võib juhtuda, kui võitled teatri- kunsti taseme tõstmise eest ja populariseerid etendust! Aga aitab ironia, tõsiasi on see, et tänapäeval tahab teatrist kirjutav kriitik etendust näha mitu korda. Kuidas annaks asja lahendada? Pärast selle küsimuse esitamist vaatasid kõik vestlusringis osalejad lootus- rikkalt Eesti NSV Kultuurimi- nisteeriumi Teatrite Valitsuse juhataja Jaak Alliku poole, kes samuti arvustajaseisusesse kuulub. Samas seoses avaldati soovi, et Teatriühing nii krii- tikute kui ka teiste ühingu liikmete paremate teatritavaa- misvõimaluste eest seaks, eri- ti külasissetenduste puhul.

Kriitika kvaliteet ja kvanti- teet kongressidevahelisel ajal? Etteheited meie kriitika žanri- lise ühekülgse suhte arvati paikapidavad olevat. Poolda- mid leidis ka mõte retsensioo- nide hilisemast läbiarutami- sest sektioonis, õigemini pee- ti otstarbekaks ilmunud kriiti- ka perioodilisi ülevaateid. Saaks läbi arutada hinnangu- kriteeriume, paika panna ter- minoloogiat ning täpsustada mõistete sisu. Kvantiiteedis märgiti tagasimeinekut: mit- med vabariiklikud ajalehed avaldavad retsensioone haru- harva, kolm-neli aastat tagasi oli olukord parem. Ka «Edasi» oli varasemal aastal teatrikrii- tilise sõna avaldamisel aktiiv- sem. Ja täiesti üksmeelselt toetati eelmise kongressi otsu- ses kirjapandud mõtet, et väga oluliseks peetakse teatriajakir- ja asutamist. Miks praegune «Teatrimärkimik» olukorda ei lahenda, selle ütles ilusti ära Ingo Normet «Sirbi ja Vasara» eelmises numbris avaldatud kongressieelsetes mõtetes. Li- sada võiks vahet, et märkmi- ku kirjutised eeldaksid teoree- tilisemat laadi või suuremat üldistuspüüdu. Pole mõtet ka- he-kolme aasta pärast ilmuvas «Teatrimärkimikus» avaldada veel üht retsensiooni või mul- jet, mis oma sisukuselt kipub maha jääma ajakirjanduses il- munust. Ka märkmikega seo- tud probleeme võiks sektioo- nis üksikasjalisemalt arutada.

MOSKVA KRIITIK VENE DRAAMATEATRIS

Hiljuti viibis Tallinnas Vene Draamateatri kutsel Moskva teat- rikriitik, ajakirja «Teatralnaja Zizn» peatoimetaja Juri Zubkov. Laupäeval, 16. aprillil kohtus ta teatri perega, et jagada muljeid nähtu üle.

Kõneleja märkis peanäitejuht Vitali Tšermenjovi kindlakäelist juhtimist: Vene Draamateatril on oma nägu, mis teeb ta huvitavaks ning eristab teistest teatri- test nii Eestis kui ka Nõukogu- demaal. Teatril on tugev ning, mis peamine, arenev kollektiiv. Ja siiski on ka kahtlusi tekitavaid probleeme. Tundub, et män- gukavas olevate näidendite ja dramatiseeringute tase ei vasta alati teatri enda tasemele ning truppi võimetele. Jääb mulje ise- gi teatud ühekülgsest praegu- ses repertuaaripoliitikas (kas on vaja kõrvuti «Teesklejatega» nii nõrku komöödiaid nagu «Ratsu- käik», «Mees ja naine vajavad tuba» või siis kunstiliselt man- netuid näidendeid «Isiklik elu» ja «Aeg armastada»?). Vaja oleks julgemini asuda vene ja nõuko- gude klassikapärandi juurde (A. Ostrovski tippnäidendid, Tšeh- hov, L. Leonov jt.), vaja oleks ka hea tasemel eesti näidendeid. Napiks jääb teatri andam NLKP XXV kongressi otsustes osutatud internatsionaalse ning sõjalis- patriootilise kasvatusel alal. Ka revolutsiooniteema nõuaks taas- elustamist.

Peatuses lähemalt neljal näh- tud V. Tšermenjovi lavastusel, pi- das J. Zubkov eriti tähtsaks ja õnnestunuks «Ruskavat laant», selle lavastuslikku pingestatust. Kulgi tegemist on tootmisteema- lise näidendiga, annab etenduse mõjujõust tunnustust tema emot- sionaalsus.

T. Williamsi «Tramm nimega «Iha»» lavastust pidas J. Zubkov eriti aktuaalseks praegu lääne- ilmas tõstetud kära taustal, nagu rikutaks Nõukogude Liidus inim- õigusi. Lavastaja on siin avanud ameerika elu pahuole, mis näitab hästi, milline on kapita- listliku vaba maailma tõeline pa- le. E. Braginski «Teesklejad» pidas kõneleja samuti tubliks saavutuseks, kahetsusväärne on vaid see, et lavastaja jättis koo- mitiste momentide kõrval kasu- tamata dramaatilisi situatsioone rõhutavad võimalused. Ka V. Sukšini «Ma tuln tooma teile vabadust» leidis heakskiitu. Etendus tuleb meelde muult. «Kellele lüüakse hinged» ning mõningad Taganka teatri eten- dusi. Mõtlemine paneb aga pooldu- hi saal. Ilmselt peitub põhjus selles, et väljatoodud probleemid jäävad vaatajale elukaugeks. Ka mõningad illustratiivsed, tegevu- sega nõrgalt sidestatud kujud ning episoodid äratavad kahtlust. J. Zubkov hindas näitlejate kollektiivi ning Vitali Tšermenjo- vi tööd teatris heaks ning loo- tustäratavaks. Teater käib ilmselt tõusuteel, mida näitab ka mõ- dunud ning praeguse hooaja la- vastuste võrdlemine. Tuleb aga ootama jääda saavutusi, mis ra- janevad dramaturgiliselt tuge- vatel alustel.

FILMIKLUBIDES

● Tallinna filmiklubis «Virus» rääkis õppeoludest Üleilmdulises Riiklikus Kinematograafia Insti- tuudis vanemõpetaja A. Juren- jev, kes oli kaasa võtnud insti- tuudi filmifestivalidel laure- aadiks tunnustatud lühifilmiid «Peatage Potapovi», «Kus seda kuulnud, kus seda nähtud», «Kü- bar», «Modell» jt.

● Tallinnfilmi probleemidest vestles klubis stuudio peatoime- taja E. Rekkor.

Koos külla kutsutud TPI fil- miklubi aktivistidega ning aja- kirjanikega kohtuti režissöör A. Tarkovskiga, kes jutustas oma loometest ja uue filmi võtetest.

● TPI filmiklubis pidas re- žissöör Mark Soosaar loengu tummfilmi ajaloost.

● Tallinna õpilasfilmiklubi «FIMA» alustas tänavust hooaega Suure Oktoobri juubeliaastapä- vale pühendatud dokumentaal- filmide sarjaga, mis käsitlevad 60 aastat tagasi toimunud sünd- must. Viimasel õppusel linastu- sid kroonika-dokumentaalfilmiid «Rong revolutsiooni» ja «Vene- maa lähedal».

● Rakvere filmiklubis anti pidulikult üle RKK XI dokumen- taalfilmifestivali. «Tallinnfilm 1976» autasud, mille olid pävi- nud režissöör Leida Laiuse «Lapsepõlv» ja Peeter Toomlinga «Hetked». Stuudio toimetaja L. Ilves tutvustas dokumentalistide käesoleva aasta loominguplaane.

● E. Vilde nimelise kolhoosi preemia anti üle festivali pari- male põllumajandusfilmile «Ad- ra järel». Kõitvalt rääkisid oma tööst selle loomisel režissöör M. Müür ja kaasstsenarist J. Müür.

● Puštino linnas toimus teine üleilmduline filmiklubide seminar «Filmikeel». Seminaril osalesid 34 klubi esindajat enam kui 20 Nõukogudemaa linnast, nende seas meie vabariigist S. Zda- novskaja, L. Hanni, A. Kuklin, L. Mäll ja allakirjutanu.

VAIKE KALDA

EESTI NSV TEATRIÜHINGU V KONGRESSI EEL

Teatriühingu kongress — see on omamoodi galaetendus, kus saalis ning presiidiumilaua taga on kogu meie vabariigi teatripere esindajad, pluss külalisdelegatsioonid vennasvabariikidest.

Igal teatril on oma probleemid, mis üheskoos moodustavad ka Teatriühingu mured ja rõõmud. Rõõmud on tavaliselt endastmõistetavad asjad ning nendega harjutakse väga kiiresti. Sellepärast tundub kõik Teatriühingu ja tema tööstuskombinaadi antu (loomingu- ja komandeeringud, stuudiod, stipendiumid, aastapreemiad, kirjastustegevus, puhkekodud, lahkunud kolleegide puhkepajaga eest hoolitsemine Metsakalmistul, teatritevahelised spartakiaadid jne., jne.) meile nii loomulikuks ja tavapäraseks, et me tihti ei vaevu mõtlema, kuidas ühingu väike isikuline koosseis nii paljude asjadega hakkama saab. Kaarel Irdi initsiatiivil on hiljuti elu sisse puhutud mõnele erialasele sektsioonile, millede eesmärgiks on loominguprobleemide erikaalu suurendamine ühingu põhitegevuses. Seni on kõige aktiivsemalt ennast näidanud draamanäitlejate sektsioon, teiste elujõulisuse üle otsustab tulevik. Teatriühing ei saa ega peagi lahendada teatrikaadrit ettevalmistavate õppeasutuste või üksikute teatrite siseprobleeme. Kuid ühiste püüdluste ning mõtete elluviimisel võib ta olla konsolideeriv jõud, sest edasi liikuda saab ainult uute tegude ning ettevõtmiste nälga.

Ei ole kaugel aasta 1980, mil me tähistame Eesti NSV 40. aastapäeva, toimuvad olümpiamängude purjeregatt ning järjekordne üldlaulupidu. Iga teater eraldi võttes püüab selleks ajaks kindlasti kujundada väärilise repertuaaripildi, kuid milliseid eesti heliloojate oopereid saavad külalised kaasa võtta heliplaatide ja klaviiride näol, milliseid eesti dramaturge näidendeid me oleme selleks ajaks välja andnud ka võõrkeeles, millised informatsioonibülletäänid, fotokomplektid ja heliplaadid annavad ammendava läbilõike meie ooperi-, balleti- ja sõnalavastuse paremusest, selleks peaks ka Teatriühingul oma kindel osa olema Kultuuriministeeriumi ning Kirjastuskomitee üldplaanides.

Ingo Normeti poolt samas rubriigis avaldatud mõtteid kirjastustegevuse kohta pole vajadust hakata kordama. Oma ajakiri on kindlasti suurim soovunelm. Lisada võiks veel, et kui Stanislawski põhiteosel on vähemalt aastakümnete eest eestikeelsena ilmunud, siis Meierholdi, Efrose, Tovstonogovi, Felsensteini, Grotowski jpt. tänapäeva teatripilti mõjustanud suurkujude kirjalikud mõtteavaldused on laiematele ringkondadele veel täiesti tundmatud. Koostöös «Eesti Raamatuga» peaks käima viist nii teoste pingerea koostamine kui ka väljaandmine.

EESTI NSV TEATRIÜHINGU V KONGRESSI EEL

Ei ole võimatu, et näiteks kord kuus toimuvad Eesti Raadio ja Televisioonis Teatriühingu lipu all erisaated, kus regulaarselt ja süsteemikindlalt saaks lahata kõikvõimalikke teatriprobleeme. ETÜ kohalikud sektsioonid on olemas mõlemas. Kes vahendab või kelle poolt tuleb initsiatiiv?

Üleliiduliselt on kilbile tõstatatud iga-aastased teatrikuud. Tuleks korraldada nende asjalik arutelu ning analüüs, sest ainuüksi statistika ei peegelda sisulist külge. Mis saab edasi? Mulle tundub, et n.-ö. kohtumiskontsertide arvu suurendamine on hakanud teatrikuu ajal isegi põhitööd segama. Niiviisi muutuvad need paratamatult šabloonseks ning ei ole vajaliku mõjujõuga.

Ants Jõe mõtted teelekraani vahendusel ei jätanud ühtegi vaatajat ükskõikseks oma aususe ning elutarkusega. Kindlasti pole tema ainuke vana teatrihümn, kelle sisemised aarded laekad on avamata nii neile, kes täna võtavad teatetepulga üle lavalaudadel, kui ka neile, kes vaatavad seda sündmust publikupoolt. Ilmselt on veteranidel palju pakkuda nendesamade teatrikuude üldpildi rikastamiseks. Kultuuripidevus ei saa olla ainult sõnakõlks.

Kunagi proovisid tuntud maalikunstnikud teha lavakujundusi ning juhtivad kirjanikud kirjutasid teatriarvustusi. Tänapäeval räägitakse niipalju žanrispetsiifika, et iga kingsepp eelistab istuda oma liistude juures — või vahetevahel teiste tsunftide meistritega kokku saada ainult «Ku-ku» klubis, kus «spetsiifika» on üks ja seesama. Aga kui mõne teatrikuu puhul paneks Kunstnike Liit kokku näituse nendest arvukatest teostest, milles on jäädvustatud meie teatrirahvas, ei tule kindlasti külastajatest puudust. Kunstinädalate sisustamisel saaksid omakorda teatritegijad näituse avamisi või kohtumiskohtade sisustada nende teostega, mille autorid on inspireeritud saanud kujutavast kunstist. Kirjandus- ja luulelohtutega on asi analoogiline. Et seekordne Teatriühingu kongress peetakse esimest korda Toompeal, Eesti NSV Ülemnõukogu istungi te ajaloolises saalis, kus kirjanikud, kunstnikud ja heliloojad on oma suurfoorumeid korraldanud juba ammu, siis võib loota, et seegi fakt võiks kaasa aidata seisusevahede kadumisele ning ühise Nõukogude Eesti kultuurielu edasiarendamisele, mille nimel me tegelikult oma igapäevast tööd ju teeme.

ERI KLAS:

Ühe ooperiteatri mootor on keeruline ja kapriisne mehhanism. Ta vajab järjekindlat jälgimist ja korrashooldu, puhastamist ja amortiseerunud osade vahetamist (mitte välismaiste vastu). Ta peab saama ka head kütust — repertuaari. Kui tegemist on aga teatriga, mis peab lisaks ooperile

ja balletile rahuldama ka ooperi- ja muusikalisõprade soovet, muutub olukord veelgi keerulisemaks. Oleme püüdnud «Estonias» igal hooajal tuua publiku ette vähemalt ühe eesti helilooja algupärandi ühes kolmest žanrist. Möödunud aastal oli selleks E. Tambergi «Cyrano de Bergerac», sel sügisel näeb ilmavalgust Ü. Vinteri Smuuli-aineline muusikal «Tulen aga jälle» («Suvitajad»). Helilooja L. Sumera on lõpetamas balleti «Anselmi lugu» partituuri, samuti G. Podelski vodevilli «Röövimine keskööl» muusikat. Ühe hooaja jooksul tuleb repertuaari juurde seitse uuslavastust, haardes nii klassikat kui meie kaasaega. Mõnegi teise pealinna muusikateatriga võrreldes on «Estonia» muusikaline menüü omanäolisem ja rikkalikum. Igal aastal on üha rohkem ja rohkem meie lavastuste külalistena esinenud teiste maade väljapaistvad ooperi- ja balletitähed ning meie teatri solistid esinenud välismaal. Mida enam on solistidel mitmekülgset tööd, seda enam nad ka arenevad. Raske on aga komplekteerida repertuaari nii, et tööd jätkuks võrdset kõigile. Paraku juhtub tihti, et solistid unistavad aina uutest rollidest, viimata katuse alla täna esietendunu, rääkimata osa viimistlemisest. Rolli täiuslikkuse viimine tähendab selle kallal töötamist ka pärast esietendust.

Tihenened on loomingulised vahekorrad konservatooriumi ja koreograafia kooliga. Sellele tuleb lisada ka Mozarti «Figaro pulma» ja E. Kapi «Kullaketrajate» etendused möödunud hooajal. Mõlemad eespool mainitud etendused said heaks koolikooli noortele lavajõududele, võeti publikupoolt hästi vastu ja andsid täiendust meie teatriperale. Veelgi tihedam stuudiotöö konservatooriumi ja koreograafia kooliga tooks kahepoolset kasu, pakuks noortele esinemisvõimalusi ja kogemusi. Kui oleks rohkem häid lauljaid, tantsijaid, pillimehi, küll siis ka praegused head enda kallal enamgi tööd teeksid ja paremaks muutuksid. Konkurents on see, mis asja edasi viib.

Kõik meie professionaalsed orkestrid tunnevad suurt puudust orkestrantidest. Paranevad on ooperiorkestrantide palgad, lähenedes karjafarmitöötajate omadele. Viimaste töö väidetakse raske olevat juba selle pärast, et ollakse tööoluliseks ja õhtul, tööruum on pime jne. Peab ütlema, et samasugused olud on ka ooperiorkestril, ainult et väljaõpe kestab kuuest aastast ja kõik tehakse ikka veel käsitsi.

Möödunud hooajal töime orkestri ja koori ka kontserdilavale, esitades Verdi «Reekviemi». Samalaadseid suurvormietekandeid, sümfoonia- ja kammerkontserte planeerime ka järgmistesse hooaegadesse. Teatriorkestrit ei tohi võtta saateinstrumendina. Ta peab elama omaette elu ka kontserdilavalt.

Teatritegijad on suuremalt jaolt aahne rahvas. See aitab paljus edasi. Tihti aga «mina» väänamine ja pööramine kõigis olemis-lausumises ja «meie» unustussejätmine teevad palju halba «minale» endale.

Huvitavad loominguülesanded, paranev materiaalne olukord, aumimetused, välisesinemised — kõige selle eest on hea seisnud teater. Teater ei ole «mina», ta on «meie», ja mida enam kõik koos teda üksteist austades teevad, mida tugevam on ühisperetunne, seda parem ta on.

MAI MURDMAA:

Kas meie vabariigi kahe muusikateatri aina omaette eksisteerimine õigustab end? Kas meie muusikalisi lavajõude ei saaks lähimõeldumalt rakendada? Kui konkreetsemalt balletit rääkida, siis on «Estonias» suhteliselt arvukas ja tugev solistide kaader. Nende loomevõimetest jätkuks isegi enamaks kui kaheks praegu plaanikohaseks uuslavastuseks hooajal; nad võiksid anda ka rohkem kui kaks tavakohast etendust nädalas. Paraku piirab solistide tööd rühmatantsijate ülekõormus: ooper ja eriti ooperett nõuavad oma osa. Ja nii jääb mõnelgi võimekal solistil palju ütlema. Esinemistele väljaspool koduvabariiki saavad lootma vaid hõbedad. Lisaks tundub, et balletitantsijate külalisesinemiste korraldamine vennasvabariikidesse on asjaomastes asutustes veelgi nõrgemal järjel kui ooperilauljate puhul. Samas aga, arvestades, et «Vanemuise» balleti huvitavad loominguavastused ei ole alati saajaprotsendiliselt realiseeritavad just solistide vähesuse tõttu, jõuamegi järelduseni: kui tartlastel oleks võimalik uute balletilavastuste puhul arvestada mõningaid «Estonia» jõude, tasanduksid need jaotil ilmnevat ebaproportsionaalsused teatrite töös. Teadagi, suhteliselt lihtne on sealjuures vaid 186-kilomeetrise vahemaa katmine, mis teatreid eraldab. Keerukam näib töö koordineerimine nii, et tantsijale, kes mingil hooajal end kahe teatri vahel jagab, garanteerida

vormispiisimine ja loominguline side põhitruupiga. Eraldi lahendamist võib nõuda ka finantsiline külg, kui nn. gastrolöörise süsteem kalliks kujuneb ja seda peab asendama mingi paindlikuma moodusega jne. Kui aga ettepanek põhimõtteliselt elulisena tundub, võiks konkreetiseerimist alustada eelseisval kongressil.

HENDRIK KRUMM:

Mida ootan kongressilt? Ma pole täpselt kursis sellega, kui palju on eelmisel kongressil avaldatud soovidest praeguseks täitunud. Ühte mäletan kindlasti: kõigil heliloojate ja teatralide kongressidel on kõnelnud muusikajakirja hädavajalikkusest...

Valus punkt on muusikateatri kriitika. Kirjutajaid on liiga vähe. Võib-olla saaks leht kasutada etenduste valgustamisel rohkem publiku arvamus. Võiks ehk korraldada konkursi mõne lavastuse arvustamiseks, nagu draamateatrite puhul on praktiseeritud: kirjutagu kõik, kes tahavad. See oleks siiski üks võimalus avastada uusi, tulevase kriitiku.

Oma teatri töös ootaksin paremat planeerimist. Ideaalset varianti, mil kõik oleksid alati terved, mil poleks üldse külalisesinemisi — sellist varianti ei ole ega tule. Aga iga uuslavastuse tarvis peaks olema veel varuaga. Praegu, mil teeme seitse uuslavastust aastas, on seda raske leida. Rääkimata töökodade ja orkestri koormusest.

Külalisesinemisi saaks ka paremini organiseerida. «Sojuzkontserdis» ja NSV Liidu Kultuuriministeeriumis on oma plaan, mis näeb ette, mitu korda aastas erinevate teatrite tuntud solistid peavad esinema Nõukogude Liidu linnades. Tellimused esitatakse meie teatri plaane arvestamata, solistidel tuleb endil sõite koordineerida. Nii tekib küllaltki palju segadust. Mitmes teises liiduvabariigis (näiteks Leedus, Gruusias) tegelevad sellise koordineerimisega vastavad inimesed kultuuriministeeriumis, kes, tutvunud teatri plaanidega, esitavad «Sojuzkontserdile» andmed, millal üks või teine solist on vabam ja saaks välja sõita.

Ja lõpuks, meie teatrisaali akustika. Pärast teatri remonti muutus veidi kompaktsemaks orkestri kõlavus, lauljate olukord aga halvenes: hääl jõuab saali ilma ülemtoonidega. Spetsialistid, kes meil remondi ajal akustikaprobleemidega tegelesid, vastasid lauljate küsimustele ja kahtlustele, et nemad vastutavad tulemuste eest. Pole kuulda, et nad hiljem oleksid selle vastu huvi tundnud. Aga ruumi akustika tähendab lauljale sama mis viuldajale instrument. Antagu näiteks Gidon Kremerile kätte standardne vabrikepill!

LEEDU RAHVAMUUSIKAT TALLINNAS

Vilniuse Elektrografia Teadusliku uurimise Instituudil on oma etnograafiline rahvamuusikaansambel (juhatab K. Kalibatas). Tallinlastel on võimalus selle eripärase kollektiiviga tutvuda 23. aprillil kl. 11 Raadioteatris, Lomonossovi 21. Kontserdi helisalvestus on Eesti Raadios kavas 24. aprillil kl. 22 I programmis ja stereoraadios (seda saadet võivad tallinlased kuulata ka kvadrofoonilisena).

Ansambli aktiivsemad liikmed pärinevad Kirde-Leedust,

Aukstaitiast, mis pärast ansambel esitabki peamiselt selle maakonna rahvamuusikat. Kava esimene pool koosneb vanematest ühehäälsustest lauludest ja laulumängudest, lauldakse ja mängitakse skudutisitel unikaalseid leedu mitmehäälsed sutartine'sid. Kava teises osas kuuleme uuemaid mitmehäälsed rahvalaule. Kontserdil on kaastegevad rahvamuusikaansambel «Leegajus» ja setu rahvalauluan-sambel.

Märtsikuus toimus Moskva Heliloojate Majas NSVL Heliloojate Liidu folkloorikomisjoni eestvõttel filmiläbivaatus teemal «Folkloor ekraanil». Nelja päeva jooksul vaadati läbi 27 filmi kümnest liiduvabariigist. Eesti selletemalisi linatöid esindas «Veelinnurahvas».

Järgnenud arutelul selgus mitmeid folkloristika ja kinematograafia vahel olemasolevaid puutuvaid üsnagi teravaid probleeme. Siinamäni pole selgepiiriliselt välja kujunenud folkloori ja filmi žanri. Seetõttu linastus läbivaatusel töid, mille seos folklooriga on üsnagi nõrk (näit. Armeenia «Laulab Hailit Muradjan» — poolprofessionaalse laulja kontsertfilm, tehtud kontserdisaalis; Läti film laulupeost ja «Nii tantsitakse Lätis» — reklaamtükk Riia vaatamisväärsustest estraadimuusika saatel esinevate rahvuslike kostüümides tantsijatega).

Tunduvalt tihedam peaks olema koostöö folkloristide ja kinematograafistide vahel. Rahvalaulainelisi filme luues tuleks folkloristil kuuluda filmi kollektiivi

FOLKLOOR EKRAANIL

tegevautorina, mitte aga osaleda üksnes konsultandina, nagu see siiani tavaks on. Viimasel juhul võib pahatühtl sündida hoopis reklaamlint, mis end folkloorisulgedega saamatult ehitada püüab.

Probleem on ka rahvakunstiliste filmide levik. Enamik kohalviibijast nägi «Veelinnurahvas» esmakordselt alles nüüd, kuus aastat pärast valmimist, olgu et teost oleks juba ammu vajatud mitmes kõrgkoolis NSV Liidu põhjarahvaste rahvakunsti ning põhjavene folkloori välisparalleelide demonstreerimiseks. Kohalolijate üksmeelse tunnustuse võitsid grusiinlaste «Gruu-

sia töölaulud» ja «Mägede laul» (abhaasidest), leedulaste «Kubeni pulm» (vanade rahvalaulikutega taastatud pulmakombed), loominguilise koondise «Ekran» film «Vene rahva teater» ning eestlaste «Veelinnurahvas», millest võeti ka edaspidise tegevuse juhtlause: «Täna võib seda veel filmida, homme on juba hilja».

Vaidlusi tekitas stsenaariumi küsimus. Kas ei pakus lahendust stsenaaristi (folkloristi või etnograafi) otsene osavõtt filmi tegemisest?

Folkloorikomisjoni eestvõttel korraldatud filmiläbivaatus oli esimene sellelaadne NSV Liidus. Kuivõrd säherdune temaatika ei kuulu mitte üksnes folkloristide, vaid ka (võib-olla enamgi) kinematograafistide ja etnograafide kompetentsi, oleks meeldiv edaspidiste analoogiliste ürituste puhul nende initsiatiivi näha.

HENO SARV

Missugune hinnang anda äsja lõppenud üleilidulisele kammermuusikafestivalile Tartus ja Tallinnas? Mida pidada silmas järgmise festivali korraldamisel kahe aasta pärast? Vastab Eesti NSV Riikliku Filharmonia direktor Tiit Koldits.

«Lõppenud festival kulges rahuldavalt nii korraldajate kui ka kuulajate arvates ja tasub end kindlasti ära tulevikuks eelkõige kammermuusika tutvustajana. Festivalivorm ise oma kontsertide rea (eriti Tartu tingimustes) andis meie publikule ka hea võrdlusvõimaluse interpretatsioonide ja vennasrahvaste heliloomingu vallas ning suures kammeržanrile nii vajaminevat avalikkust tähelepanu. Lisagem siia ka paar arvulist näitajat: Tartus toimus 9 kontserti 2850 kuulajale, Tallinnas 13 kontserti 3100 kuulajale.

Seekordsetel muusikaõhtutel oli suuresti esindatud klassikaline repertuaar, kavad olid huvitavad ja sisukad. Ent paremini võeti võib-olla vastu isegi need teosed, mida polnud varem kuulnud (näit. B. Tšaikovski Süit soolotšellole M. Tšaikovski ja tšellole või D. Sostakoviči Kammerümfoonia fašismi ja sõjaohvrite mälestuseks Moskva kammerorkestri kavas). Samas peab ütleva, et meie publik ei tule naljalt kuulama kunstnikku, kellega ta pole enne tuttav (sel festivalil V. Mirakjan, M. Tšaikovski, K. Plužnikov). Siit järeldub, et me peame hakkama niisuguseid esinejaid tundvalt varem ja põhjalikumalt tutvustama. Aktiivse huvi ja kaasalöömise eest festivalil tahaks tänada nii Tallin-

na kui Tartu linna juhte, eraldi aga Tartu kultuuriosakonna juhatajat Elvi Alekandu ja «Edasi» toimetust, samuti Eesti Raadiot ja Televisiooni ning «Sirpi ja Vasarat». Osa toimetuste tähelepanust jäi üleiliduline festival eriti rõõmsena aga kahjuks välja. Ka Filhar-

JÄRELMÕTTEID KAMMERMUUSIKA- FESTIVALIST

mooniale saabunud annotatsioonid külalisesinejate ja kavade kohta olid ajast-arust ning me ei suutnud neid värsendada.

Igasuguse teatme- ja annotatsioonilise materjali suhtes on Filharmonia juba kohe festivali järel kavas palju ette võtta: on ju ka see muusika parema reklaamimise ja publiku kasvatamise üks vahendeid. Veidi kaugemas plaani peaks aga tingimata pandama informatsioonikeskuse loomine ühes muusikaasutuses (Filharmonias või Eesti Raadios).

Rõõmustas, et seekord ei olnud kuulajail vaja pettuda mõne nimeka esineja ärajäämisest. Ainsana tuli tehnilistel põhjustel muuta Gidon Kremeri kava sümfoniakontserdil (orkestripartiidid ei jõudnud lubatud ajaks kohale). Suurem osa külalisi aga polnud mitte ainult rahvusvaheliste konkursside laureaadid, vaid juba rahvusvahelise mainega kunstnikud. Väga kõrgelt hindasid kuulajad ka kaasesinejad meie vabariiki ühena esindanud vanamuusikaansambli «Hortus Musicus». Lõssenko-nim. kvarteti kunstnikud näiteks tõstsid selle ansambli julgelt Nõukogudema

samasuunaliste kollektiivide hulgas esiplaanile. Nimekate külalistega kavatses Filharmonia hoida niisama häid sidemeid edaspidi, väljaspool festivali.

Tulevikus tahaks loota, et veelgi süveneks külalis- ja ka meie esinejate hool oma vabariigi heliloomingu tutvustamisel. Et festival toimub järjekorras, on seal harukordne võimalus kuulda korraga mitme liiduvabariigi uut muusikat. Niisugune muusikapidustus omandaks veelgi laiemat kõlapinna, kui esinejad astuksid vahetumasse kontakti kuulajaga ettevõtetes, kõrgkoolides, muusikaõppeasutustes ja muudugi üldkoolides, kus kasvab publiku uus põlvkond. Näiteks õnnestus seekord suurepäraselt Lõssenko-nim. keelpillikvarteti koostamine Tartu Lastemuusikakoolis.

Kammermuusikafestivalil oli eelislokorras Tartu, kel on ideaalile lähenev saal ka kammerkontsertideks ülikooli aula näol. Kiidusõnu aida kohta kuulsime lõppenud festivalil esinenutelt. Üha rohkem kerib päevakorrale kammermuusika vajadus «Estonia» kontserdisaali kõrval ja Tallinnas.

Filharmonia suuremate ürituste korraldamisel peame kindlasti hakkama arvestama kogemusi, mis on Läti, Leedu ja Valgevene filharmoniaal. Ja kuni festivalimuljed veel värske, on Filharmonia kavas kokku kutsuda mitme organisatsiooni esindajad, et arutada, mis oli hästi, millest jäi vajaka, ning juba alustada järgmise festivali õigeaegset ja sisukat ettevalmistamist.

Seekordset festivalil esinenute kõrge kunstimeisterlikkus õigustas igati ürituse pühendamist Suure Oktoobri 60. aastapäevale, demonstreerides, kui kaugale on jõudnud kogu sotsialistlik kultuur ning nõukogude muusika selle ühe osana.

Vestelnud PRIIT KUUSK

LAULIS RAADIOKOOR

Eesti NSV teenelise kollektiivi, Eesti Televisiooni ja Raadio segakoori hiljutine kontsert «Estonia» kontserdisaalis oli ühtaegu aruanne žüriile (toimub ju ka kutseliste kollektiivide üleiliduline konkurss) ja publikule viimase hooaja tööst a cappella koorikavaga. Kavast alustades tuleb kõigepealt rõhutada dirigentide haruldast õnnestunud laulude valikut. Ei mäleta juhus, millal koori kava, mis koosneb läbiinimisele praegusest nõukogude koorilaulust, oleks pakkunud nii suurt meeleolulist mitmekesisust ja väljendusrikkust. Ja mis peamine: enamik laule on väärtused, mis näitavad nõukogude koorilaulu tänapäevast head taset.

Kava, kõrvutades esimeses pooles nõukogude vene autorite loomingut teise poole põhiliselt eesti autorite ja lätlaste P. Dambise lauludega, pakub võrdlusmomenti, võis tõdeda, et üldine tippkoori laulutase loominguks on üsna hea nii meil kui mujal. Sealjuures võistles eesti koorilaul ilma oma liidri V. Tormise lauludeta ning näitas, et «põhikoores» on meil ühtlaselt tugev. Koorilaulusõpradele ei ole ammu enam vaja tõestada E. Mäe, A. Marguste ja L. Veevo kooriteoste väärtust. Rääkimata G. Ernesakst, kelle «Kutse» on varasemast ajast tuntud meeskoorilauluna. Esikülaline a cappella koorikavades on küll A. Pärt, kelle «Solfedžo» enam-vähem ainukesena teda selles žanris esindab, kuid see-eest vaimuka (aabiitsa) näitena komplitseeritud seeriatega lihtsusest.

Enamik laule tuli esiettekandele, vähemalt meil. A. Marguste «Vanasõna» — vana hõbe» on erivariandina olemas kõigile koorilülile. Segakooriteos kõlas esmakordselt ning mõjus veelgi terviklikumana ja kõlavärskemana kui varem kuulud meeskoorilugu.

Siin vahelduvad sageli tempo ja taktimõõt koos rütmipildiga ning see teeb ka rahvaluulele omase rohke korduse huviga jälgitavaks.

E. Mäe loomingus on ikka valitsenud printsip: pigem vähem, aga paremini. Kavas olnud «Une laul» (solist Laine Mustasaar) kõlas väga värvikalt ning meeleolukalt.

L. Veevol on valminud viiest laulust koosnev sari segakoorile. Nendest «Sügise lill» (H. Jürisson) ja «Naera» (V. Luik) olid esiettekandel. Veevole iseloomulik, läbiinimisele isegi romantiline väljenduslaad on siin saanud uusi nüansse. Lisandunud on arendust ja rütmihoo. Laulus «Naera» on džässilikku rütmikujundust. Selle sarja palad on kõik küllaltki arendatud ja sealjuures vormikindlad, neis paistab silma helilooja väga tähelepanelik töö tekstiga ning luulekujunditega. Nii mõtet sõnaruumi muusikalist tabamist märkad meie koorilaulus harva.

Ja hakkabki tasapisi meie koorimuusikasse lisanduma lugusid, mille muusikaline teostus lubab neid lugeda juba kooriteosteks, mille puhul ei jätku nimetusest «laul». Heliloojad üldiselt enam ei piirdu punktianemise ja mõne õnnestunuma meloodiajupi või huvitava kooskõla ja faktuurile järele. Ikka leitakse arendusvõimalusi ja seda oli märgata ka uudisteostes, mis vaadeldaval kontserdil kõlasid.

Kontserdi esimeses osas esitatud nõukogude vene autorite teostest kõitsid enam G. Sviridovi kolmeosaline kontsert

A. Jurlovi mälestuseks, R. Stšedriini kaks laulu A. Voznessenski sõnadele ja J. Jeltševa kolm laulu tsüklist «Vene pulmad» (solist Ludmilla Dombrovskaja). Vene heliloojatele on üldiselt omane täiskõlataotlus, mis saavutatakse paljude hääldete akordide paralleelmuusikaga (N. Sidelnikovi «Lõõtsipilli viimane nutt») või pingestatakse hääldete lineaarsuse ja mitmekihilisusega (R. Stšedrin, J. Jeltševa). Ka tabavad nad hästi oma rahvalaulu ettekandelaadi ja omapära, lisades mõnikord koorifaktuuri näiteks lõõtsipilli imiteerivaid võtteid (O. Kolovski «Mäel-mäekesel», N. Sidelnikov).

Eesti TV ja Raadio segakoor meie ainuke professionaalne kontserdisegakoorina on näidanud võimekust ning suurepäraseid tulemusi. Ilmselt pole meie ühelgi teisel kooril korraga nii palju valmis, teoksil ja kavas kui temal. Tuleb ju järjekindlalt lindistada ja esitada meie heliloojate uudisloomingut, osaleda suurte voikaalsümfooniaste ettekandmisel n.-õ. peakangelasena ja lõpuks on olnud ka igaaastane a cappella kava kontserdisaali jaoks. Sellest koormusest johtuvalt jääb mõni detail ehk lõpuni viimistlemata, ent professionaalsel tasemel seisva kunstikollektiivi puhul kaaluvad tõelised saavutused pisivääratused alati üles.

Seekordset esitust ju oligi kohati tunda uudiskava käesolemise värskest ja mõningaid intonatsioonikõikumisi, mis edaspidi loomulikult likvideeruvad.

Segakooril on nüüd kolm dirigenti, kelle muusikaalsus ja nõudlikkus avalduvad eriti selgelt teoste tõlgendamisel.

Ehk küll noorim dirigent, on Jüri Rendil veenev žest. Teose muusikalise mõtte süväreänse avajana õnnestus tal eriti Marguste «Vanasõna — vana hõbe». Pärdi «Solfedžo» nõuab vist enam pingestust. Tõnu Kangroni dirigeerimisel õnnestusid R. Stšedriini ja J. Jeltševa sarjad. O. Kolovski rahvalauluseade oma tülikas tenorisoolooga ei saavutanud soovitud. Peadirigent Ants Uleoja pani kontserdile veenva lõpp-punkti. Küllalt keerukates kooripartituurides näitas dirigent täielikku üleolekut ja muusika peenemat nüansside arvestamist. Dambise «Merelauludest» kujunes kogu kontserdi mõjuvaim teos just ettekandelisest küljest.

Segakoori võimalusi avardab oma võimekate solistide rakendamine. Puhtalt ja kindlalt esitas Hugo Viks solistipartii G. Ernesaksa laulus «Kutse». Siin jäi ainult koori sissejuhatav osa pisut ebaselgelt rabeledaks. Ka naissoolistid Ludmilla Dombrovskaja ja Laine Mustasaar sooritasid oma etteaste korrektelt. Kooris peituvaid võimalusi demonstreeris seekord õnnestunud väiksem kammerkoosseis mõnede uudisteoste esitajana (Veevo «Sügise kell», «Naera» jt.). Rütmiüksamad laulud saavutavad kammerkoosseisuga nõtkema ansamblikõla. Ühtlustatuma ansambli tasakaalu osas aga ka suur koor tublisti edasi arenenud. Jääb vaid soovida, et Eesti TV ja Raadio segakoor leiaks enam võimalusi heade kooriteoste (nagu seekord kavas) tutvustamiseks eri kontserdisaalides ja et lõpuks jõutaks ka eesti klassikalise ning tänapäevase koorimuusika süsteemikindlamale plaadistamisele, kusjuures raadiokoor oma suuri kogemusi rakendada saaks.

MÄRT KRAAV

Hiljaaegu pidas oma aastakoosolekut Heliloojate Liidu rahvamuusikakomisjon. Pärast pikemat tööpausi reorganiseeriti see komisjon uuesti moodunud aasta jaanuaris, niisilgi tuli teha kokkuvõtteid praktiliselt esimesest tegevusaastast. Komisjoni funktsiooniks on Heliloojate Liidu liinis toimuva rahvamuusikalase töö kõrval põhiliselt koordineerida erinevates asutustes ja süsteemides tehtavat uurimis- ja organiseerimistööd ning vahendada informatsiooni. Rahvamuusikaga seotud üritustest, ilmunud trükitistest ja käsilolevatest uurimustest Eestis 1976. a. jooksul andis ülevaate komisjoni esimees muusikateadlane-folklorist Ingrid Rüütel. Rahvamuusikakomisjoni põhiline ettevõtmine oli 22.—25. okt. Tallinnas peetud konverents «Soomeugrilaste rahvamuusika ja selle sidemed naaber-kultuuridega», mis tänu külalistelaste ja ansambli rohekele osavõtule seniseist vabariiklikest mastapideist peaaegu üleiliduliseks kasvas. Nenditi, et üritus tuleks lugeda õnnestunuks ning muuta-igi iga kahe aasta järel toimuv rahvamuusikakonverents külalistele avatuks.

Rahvamuusika kontserte ja propagandat on moodunud aastal peale konkreetsete ansambli korraldanud Vabariiklik Kunstilise Isetegevuse Maja (rahvamuusikapäevad Võrus, lauluansambli seminar Tõstamaal, kollektiivide juhtide suvekursused Viljan-

dis), Teatri- ja Muusikamuseum (kommentaariga kontserdisari «Rahvalaulikud ja pillimehed», rahvamuusikat on esitatud ka «Helisevas muuseumitunnis») ning muudugi Eesti Raadio oma kahe saatesarjaga («Laula, laula, suukene...» ja «Rahvaloomingu varasalvest»). Rahvamuusikakonverentsi puhul toimus ka telesaade ning konverentsist, eriti selleks kokkusoitnud lauljatest-pillimeestest tehti telefilm. Kolm reisi eesti rahvamuusikaga väljapoole vabariiki — Lenigradi, Vilniusse ja Karjalasse — on seljataga ansambli «Leegajus».

Olulisemaid rahvamuusikalase töö löike on ekspeditsioonid. Läänud suvel käidi Haapsalu rajoonis (Kirjandusmuuseum), Pärnumaal (Teatri- ja Muusikamuseum), Ingerimaal (TRÜ ja Kirjandusmuuseum), Võrumaal (TRK), üksikuid sõite võeti ette mujalegi (I. Tõnurist ja V. Sarv Setumaale, I. Tobler Võrumaale jt.).

Peale oma konverentsi esinesid I. Rüütel ja I. Tõnurist ettekannetega mais Dušanbes asetleidnud etnograafia- ja antropoloogiaalaste välitöödele pühendatud sessioonil, käidi ka üleilidulise folkloorikomisjoni korraldatud 1976. a. ekspeditsioonidele ja üldise kogumistöö probleemidele pü-

hendatud seminaril Moskvas (I. Rüütel, J. Sarv ja U. Lip-pus).

Trükis ilmunud Heliloojate Liidu konverentsi ettekannete teeside kogumik, I. Tõnuristil artikkel Skandinaavia mõjudest eesti instrumentariumile «Skandinaavia kogumikus», kollektiivse tööna preprint KKI-6 «Mõningate rahvalaulusade mõnograafilise analüüsi katse» ning artikleid perioodikas (I. Rüütel ja M. Remmel. I. Tõnurist, V. Sarv ja K. Leht). Valminud käsikirju on rohkest, enamik peaks trükitavast nägema 1977. a. jooksul (R. Mirovi, I. Rüütel ja V. Tormise koostatud Lahemaa vanade laulude kogumik, mõned artiklid juba ilmunudki). 1976. a. lõpetasid kaks muusikateadlast U. Haasma ja V. Sarv, Tallinna konservatooriumi rahvamuusikaalaste diplomitöödega.

Heliloojaist on rahvaviisiseadide moodunud aasta jooksul avalikkuse ette toonud V. Tormis, E. Mägi ja E. Arro. Tänavusteks keskmataks rahvamuusikasündmusteks kujunevad suvine rahvalauluansambli kokkutulek ning kuulsu setu lauliku Anne Vabarna 100. sünniaastapäeva pidamine. On otsustatud hakata juba ette valmistama ka järgmist rahvamuusikakonverentsi, eriti selle kontsertosa, millest peaks Kunstilise Isetegevuse Maja organiseeriva abiga välja kasvama iseseisev rahvamuusikafestival.

URVE LIPPUS

KOORIRADEL

6. aprillil Riia Toomkirikus toimunud Hugo Lepnurmee orelilõu oli kaastegev TPI naiskoor. Silvia Melliku juhatusel esitas J. Mendelssohn Bartholdy koim motetti orelil saatel.

7. aprillil andis koor kontserdi Riia Politehnilise Instituudi restaureeritud vana kiriku kontserdisaalis. Kava oli koostatud eelmise aasta detsembris koori 25-aastast tegevust tähistanud kontserdi paladest (Naissoo, Tamberg, Stšedrin, A. Ritsing, Ozoliņš, Salimov, Ernesaks, Marguste, Kuznetsova, Tormis,

Campanus-Vodánsky, Smetana, Saar, Oja, Kodály, Schubert). Koori juhatasid Silvia Mellik, Ene Kangron ja Sirje Ennik, solistid olid Mariika Kõstner ja Sirje Ennik, klaveril Mare Orge.

Pärast menukat kontserti kottuti kauaaegse sõpruskoori, Riia TPI meeskooriga «Gaudeamus».

LAMBI VALGUSSÕÖR LAES

— ja seekordsed õhtumõtted **KERSTI KREISMAN-NILT**. Lavakunstikateedri lõpetanud 1972. a. V lennuse, Viies hooaeg teatris. Olulised osad: Tiina («Inimene ja inimene»), Kadri («Õhtusõök viiele»), Vennanaine («Külalised»), Irina («Kolm õde»). Ja tänavuse hooaja tööd: Teatriühingu aastapäramia saanud Liisa («Päikese lapsed») ning Kõrboja Anna ja Kuusiku Eevi («Kõrboja peremees»). Õhtujutt, mis siin kirjas, puudutab võib-olla teisigi näitlejaid teistegi teatrites. Kas veel kedagi peale näitlejate?

Selge on see, et koolist tulles kujutled asju teistmoodi. Meie kursuse poisid mängisid kooli ajal teatris vähemalt «Seitset venda», aga mina küll ei olnud enne tööleasumist maitset suhu saanud (need mõned etenused kevadel enne diplomit «Mikumärdiga» oli kogu mu tutvus praktilise poolega). Algas kõik õnnelikult (ses mõttes võiks öelda ka ootuspäraselt), et paistis kinnitust leidvat see usk ja veendumus, et kõik sõltub sinust: ole ainult ise näitleja ja saa hakkama, ära rollile alla jää. Sest rollid olid olemas. Pärast teatrimüülikult kukkus kohe sülele «Inimese ja inimese» Tiina (asenduse, hilisema sisseõppimisega ringreisil). Siis Kadri «Õhtusõögis viiele». Nüüd tagantjärele tean, et sedamoodi vedamine oli muidugi, jah, juhus. Selge see, et teatris mängib üldse palju kaasa juhus, õnn. Nii küll. Aga siiski jääb see imestus, kas tõesti päris konkreetsete inimeste saatust, näitleja terve elu ikka seda võrd juhusest peab sõltuma, kas pole kedagi, kes kõigil silma peal hoiaks, kes inimestel nende saatust juhtida aitaks. See, mis vahepeal pessimistlikuks on kippunud tegema, seisnebki äratundmises, et ma ei lähe nagu õieti kellelegi korda, et mind küll teatris vaja ei ole, konkreetset mind, täpselt selle näo ja teoga, selle individuaalsusega, nende võimalustega, nende puudustega, mis nimelt selles ühes inimeses peituvad. Need mõtted võivad näitlejal tulla, olgu siis päris töötava või ka mitte konkreetset sind arvestava tööga teatris ringi käies. Küllap tegin vahepeal ka ise vigu. Aga mõtlen, et oleks ma kellelegi rohkem korda läinud, siis oleks keegi ka sõbralikult tulnud ja ütelnud: kuule, sa käitud või teed siin valesti.

Esimest korda vile hooaja jooksul tuli hiljuti keegi niimoodi minu juurde ja see oli terve elamus, kui hiljem mõtlema hakkasin. Tuli Mikiver ja ütles, et oli «Päikese lapsi» vaadanud ja märganud mu näitlejatehnikas vigu, mis nähtavasti aastaid küljes. Kõhis, kas ma ise neid asju tean, ja arutasime, kuidas võiks proovida parandada. See oli esimene konkreetne tähelepanu, konkreetne märkus, ma olin oma hädadele kellelegi silma jäänud. Tüki lavastajalt ei saagi seda proovitoos nõuda, lavastuse tegemise ajal pole niisugust koolitööd aega teha: tal on terve orkester käes, tüki seliliinid, rollide suhted kogu lugu tahab tervikuna orkestreerimist. Aga on hea, kui keegi kõrvalt, sellest protsessist, sellest katlast väljaspool näeb, mis mind kui näitlejat segab. See on vajalik, et mul oleksid mingid

näitlejavarud, et ma oma osa ei mängiks forsseeritult, pedaal põhjas. Näitleja on ju isendale instrument ja selle instrumendi valdamist, väljenduslikkust peaks saama ju ka edasi arendada. Aga üks ei oska, iseenest ei näe. Ma tundsin end praegu rollis hästi, mitmed tulevad ja kiidavad ka, kuid on suur asi, kui keegi kääle paneb ja ütleb: veel see, see ja see... Ma ometi tahan edasi areneda ja tööd teha, kui mulle meeldib teatris olla, kui ma muud teha ei oska, kui ma olen oma elu üks kord juba ümber otsustanud ja sättinud selle alla peale. Aga on asju, mida parima tahtmise juures raamatust ei õpi...

Noored tulevad ikka bravuuriga, meie tulime ka. Tegime palju valesti, uskusime ideaalseid asju, mida polnud sellisena olemas, ja inimesi, keda poleks tasunud uskuda. Endaga on mul karmid arved ammu tehtud. Praegu jälgin vaikselt endast nooremate saatust, pärast meid on nüüd teatrisse tulnud juba rahvast kahest lennust. Vaatad ja süda tilgub verd: tulevad kolm-neli või rohkemgi ühelt kursusest, kõik sama ettevalmistusega, kõik ühtviisi särasilmased, vigased pole keegi kuskilt poolt, kõik teatrijuhtide vabal tahtel majja võetud, kõrvalisi teid pole ükski kasutanud. Ja äkki tuleb jälle see müstiline, ebaõiglane õnn mängu. Ühel hakkab tükist tükki vedama suurte ja raske rollidega, teine saab järjest peaaegu sõnatund massioosi või mängib lapsi. Ja siis ühel päeval kuuled kogemata raadio- või telemajas, kuidas sealsed režissöörid (vahel ka hoopis kaugemate alade töötajad) nendest uustulnukatest räägivad. Üks neist on mõelnud mingit tööd pakkuda sellele, kes teatris episoodide peal, aga ta kolleeg soovib: seda ära võta, see on null, ei pane kaht sõnagi ritta, võta ikka see teine, teatris läbi proovitud, tee teada-tasemel ära. Kust tuleb see hävitav arvamus esimese kohta? Tal pole veel olnud võimalust kuskilt altki vedada, rolli läbi kukutada. Aga tema kui kehvakese kuulsus levib. Tal hakkab enesesusaldus kaduma, tekib vaese sugulase tunne hiljutise kursusekaaslasest, värske staari kõrval. Ja keegi ei märka seda teatris? Hea on, kui olukorda tuleb lõpuks pööre, olen tähele pannud, et kui inimene saab õigel ajal kas või kogemata osa, läheb ka edaspidi midagi paika, terve saatust võib muutuda. Nagu võib seletamatult päeva-pealt pöörduda ka saatuse endise lemmiklapse teatriõnn. Müstika, kas pole? Ja veel. Noorel inimesel võib tõesti midagi viltu minna. Nii kerge on maha kanda, öelda: sa teed valesti. Aga andeks anda, teades, et tal pole veel nii palju kogemust, tarkust, selleks peaksid vist teatris ja rohi ümber inimesed üksteist rohkem armastama. Artagu siis ka võimalus õigesti teha... Ei, siis oled sa juba märgiga — valestitegija!

Pärast alguse-vedamist on mul vahepeal pikad üksindusaastad olnud, teatrist peaaegu priid. Seda enam on tulnud järele mõelda, ja olnud võimalust mõelda. Tundub, et teatri vaimne juht, olgu ta parajasti lavastaja või pealavastaja, pole tähtis, on midagi selletaolist kui klassijuhataja

koolis: kutsutud ja seatud koordineerima, tasakaalustama, kõiki võrdsest mõistma ja hoidma. Kui teda usutakse, nõutakse ka temalt ülipalju. Ja ma mäletan siiani, kui hästi just klassijuhataja mõned inimlikud apsud, ülekohtud ja väikesed alatused silma paistisid — kui suure luubi all selles funktsioonis inimene alati on. Just niisama ka teatris. On palju räägitud näitleja müüdavusest, truudusest. Mina seda õigeks ei pea, sest näitleja valikuvabadus on väike. Pealegi on kõik näitlejad, nagu väga täpselt kirjutab Anatoli Efros, otsekui naispool inimsoost: nad vajavad väga hellust ja mõistmist. Igale juhul sõltub režissöör teatris määratult rohkem. Mõnikord kardan, kas nad ise endale ikka aru annavadki, kas nad ka teavad ja mõtlevad, kui palju inimeste elu neist sõltub. Ma ei ole lugenud ilusamat pealkirja teatrisjadedest rääkimisel kui Efrose raamatul — «Proov, minu armastus». Kordan, seda vahel omaette ja kadestan näitlejat, kes on leidnud oma lavastaja, ning lavastajat, kel on oma näitlejad. Efros ütleb ilusasti, et näitleja peaks tundma ennast teatris võitlejana kaasvõitlejate hulgas. Aga tegelikkuses osutub see küll rohkem näitlejate omavaheliseks võitluseks ja näitleja võitluseks režissööriga.

Mis mind kõige rohkem häirib, mille vastu ise olen patustanud ja patustavad teised ka, see on mingi imelik vaenutsemise teatri ümber ja teatris ja teatrite vahel. Ka teatrit vaadates, ka kolleegide tööd hinnates — küll on meil levinud pinnapealne otustamine! Aga pane nüüd kas või näiteks igas Eerti teatris «Päikese lapsed» lavale — loomulikult ühe lavastuse tegelane teise režissööri nägemuse ei kõlbaks ja kindlasti teine näitleja individuaalsus seda samamoodi ei teeks. Need erinevused on ju paratamatud.

Aga iga konkreetset lavastust tuleb võtta ikka tervikuna. Enne huvitu ja püüa mõista, kuhupoole kogu mängu on suunatud, mille järgi tegelasi on häälestatud ja seatud, siis alles vaata, mis sellest on realiseeritud, mis ei. Tihti otsustame kole kärmesti: mulle see ei meeldi. Me ei mõtle, miks see nii on tehtud. Tegijaid tuleks rohkem usaldada. Mitte sättida end valmis «vigu» tabama.

Usaldus on ka trupis, töö vältel hädavajalik asi. Sa lihtsalt pead lavastajat usaldama. Muidu läheb väga palju aega ja loominguist ohkondade kaotist. Kui kaua peab vahel piike murdma, et mõnele näitlejale saaks selgeks lihtsaim algtoode: see kõik on ühistegvus, millele tuleb vahel ohvriks tuua ka mingi väga meeldima hakanud, omapäi tekkinud seisukoht või idee. Kogesin seda ajutist kaotusevalu ise ka «Päikese lastes»: lõputseenis oli mul enese meelest välja mõeldud suur paisutatud tõus, hakkasin mingit Maria Stuartit mängima. Võib-olla sellepärast, et mulle pole kunagi õeldud, nagu mitmele mu kooliõele: «Laps, loodus on sulle palju andnud» (mina olen ikka olnud see väike ja usin) — võib-olla, jah, sellepärast tahad ka vägisi vahel «kopoteb» olla. Ju ma siis arvasin, et nüüd on paras koht käes. Ise olin nii õnnelik, kui peaproovis finaali omamoodi mängisin. Merle Karusoo nägi minuga pärast tükki aega vaeva, et saada seda stseeni vabaks, siraks, loomulikuks. Tuli «omast» loobuda ja praegu olen ma rahul, et see just nii läks, sest praegu mängin õigemini, tunnen seda nüüd ise ka.

Efros kirjutab, kuidas talilal hommikul on rõõm proovi minna. See võib tunduda küll, et noh, raamatus on kõik ideaalne. Aga tegelikult vist ikka ainult nii saabki teha tükki, mille puhul pole enam tähtis, on mul öelda üks lause või kümme lauset või sadad laused. Tähtis on, et näitleja ei häbeneks oma ühte lauset. Arvan, et «Joonatanis» või «Porgupõhjas» või «Godot's» pole keegi osalistest oma lauseid üle lugenud, veel vähem neid häbenenud.

Tulin teatrisse hiljem, vana-mana kui tavallised teatrikooli lõpetajad. Sellepärast pole mul päris tobedad näilvitari aega selles töös ehk olnudki. Ma pole saanud niisugust särasilmset lukust endale lubada. Ise ei võta ennast algajana, pole niisugust aega endale kunagi andnud (kui teised võtavad sind ikka veel sellena), just sellepärast on mul enda jaoks kõrgemad nõudmised. Sellepärast on iga töötaja kaotatud kuu (vahepeal rohkemgi) raske, tunded, nagu oleksid juba lootusetult maha jäänud. Ja sellepärast on see näitemängutegemine mulle ikka veel püha toiming. Mind hämmastab, kui näitleja vaatab proovis kõige loominguilisemal hetkel kella: «Kell on 3, lõpetame!» Täiesti mõistmatu, mis kantseleitöö pähe seda proovi siis võetakse.

Jah, on reegleid, on normeeritud tööaeg. On vist isegi mingid rumalad sisekorraeskirjad, mis ei luba näitlejal liiga palju aega enne tööd ja pärast etenudesse lõppu majas olla. Peetakse sedagi reegliks, et näitlejal ei ole õigust rollist ära ütelda. Aga samal ajal näed, et suured näitlejad, rahvakunstnikud teevad neile määratud osi teinekord nii vastumeelsest. Ise tahaks ta hoopis muud mängida. Mis kasu sellest vastumeelsest läbi-häda-osa-võtustki siis tulla saab? Pole nagu teatris seda peremehetunnet kunsti nimel, mis laseks mõ-

telda: äkki temal on nüüd tõesti aeg Macbethi mängida, seame siis oma asjad selle järgi, aga tolle huvitava 5-minutilise monoloogi anname hoopis kellelegi, kes on kaua töötanud ja kes pole saanud end veel üldse peale «sutsude» proovida. Selle asemel et teha õnnelikuks ja tööhimuliseks kaks inimest, üks oma Macbethiga ja teine oma Pisti-Viuga, raisatakse mõtlema. Tuli suuri talente igasuguse, ka ülejäänutele jõukohase töö peale ning teise äärmusena seisab osa trupist üldse ilma ülesanneteta jõude. Siis ükskord, kui on juba uued Macbethid platsis, kahtseme aga kellegi kohta, kes seda varem igatses, et eks ta oleks võinud teha küll, aga nüüd on selle rolli jaoks aeg juba ümber, vanus ei luba enam. Muidugi peaks osast äratulemise õigusel ka mingi piir olema, aga ikkagi... Probleem jääb. Tean sedagi, et räägin idealistlikku juttu: kes siis jõuab igahel, südamesoove arvestada, teatrilgi on oma plaanid, kiirus nagu igal pool mujalgi ümber ringi... Ja siiski peaks olema keegi, kes jälgiks, et üksteisele liiga ei tehtaks. Selget lahendust ei tea välja pakkuda, režissöör on ka inimene, loomulikult on tal oma sümpaatiad, kellega tahab koos töötada, seda ei saa talle ette helta. Mõtle, et kui oleks palju lavastajaid, siis... Aga kohe tuleb meelde «Päikese laste» lause: «Arste palju, praktikat vähe.» Jälle probleem. Peaks vist lihtsalt rohkem riskima, ulatust võimaldama. Sest kohutavalt levinud on ka niisugune tunnusmõtteviis: see on traagikas tugev, too jälle on koomikas omadega välja tulnud — pane-ma aga samamoodi edasi. Kuid miks? Praegu näiteks teater jälle uueneb, kõik nooremad on kõrgema haridusega, n-ö spetsialistid, igahel peaks mitmesuguseid oskusi varuks olema, koolis on nad mänginud kõike, maduussist Hamletit. Kust tuleb jälle see kaiduynu noori inimesi järjest ühte tüüpi osades kasutada? Kuni äkki mõni koge-mata 50 a. juubeli eel avastatakse: ah näe, see teine kant on temas ka...

Mille poolest on praeguste noorimate kolleegide tulek sarnane või erinev meie oma-aegsest tulekust? Põhilisem on erinevus: VII lennul on oma lavastajad. Nad harjusid koolis koos töötama, neil on oma meetodid, oma tavad, režissöör ja näitleja mõistavad pärast üheskoos õpitud aastaid teineteist paremini, on mingit usku ja üksteise vajamist, vähemalt arvestamist (seda tööpoolest, miks me peaksime üksteisega vastumeelsest, võorasteks inimesteks jäädes tegelema?). Nemad lõpetasid juba kooli mingil tasemel, mille-ni meil oli vaja teatris jõuda. Me hakkasime seda kõike alles otsima. Tundub, et VII lennul on oma platvorm. Aga siit võib-olla algavad jälle nendeprobleemid ja «pusad», sest teatrilgi on oma plaanid. Need ei lange alati värsketel jõududel plaanide ja taotlustega kokku. Nad võivad jääda hammasrattaste vahele, kui reaalne elu pettumusi toob. Kui nad ei saa teha seda päris oma teatrit, siis võib see ideaal purunenisohtu sattuda, nad võivad hakata skeptiliselt arvama, et nende ideed ja lootused olid eluvõõrad ja õnnatud. Aga oli see tõesti nii? On see paratamatu? Ja isegi seal, nende keskel, näen, hakkab maksmatõnnemängu ebaõiglane seadus. Aga kui keegi neist äkki üksi maha jääb, kui tal algul ei vea, kui reaalsed asjaolud on tema vastu, mis tast siis saab? Kas jätkub vastutust üksteise eest? Kui kauaks jätkub — seda ma vaikselt vaatan, sellest sõltuvad saatused.

Muidugi, mingid vasikavaimustusega pimesiiooksmise ajad on kõikidel tulijatel algul ikka. Ajad, millal väga tähtis ja «arvel» on veel see, kellega rahvakunstnikest sina peal oled, kellega juba koos proovi teatud, kellega pidu peetud, kes tänamas käinud, ajad, kui on veel tähtsad mõnelt austajalt saadud kirjad ja tänaval saatvad pilgud, aga see kõik läheb mööda. Oleneb, kui suur on inimlik baas. Tuleb anda aega ka lollustele. Mitte maha kanda, mitte pahaks panna. Küll see olulisem sisu peale tõuseb, kui on tegemist õige inimesega. Näitlejaga, kelle kui mõttekaaslasena ja lähedase inimese saatusele tuleb mõelda ja tasub mõelda.

Oles kirjutanud

REET NEIMAR

PÄEVAKORRAS ON FILMIDRAMATURGIA

NSVL Kinematografistide Liidu dramaturgiakomisjon korraldas 20. ja 21. aprillil Tallinnas väljasõidupileenumi, kus arutluse alla võeti filmidramaturgia olukord Balti liiduvabariikides. Nõupidamisest osavõtjate hulka kuulus Eesti NSV, Läti NSV ja Leedu NSV stuudiote toimetuskolleegiumide liikmeid, stsenariste ja vabariikide kinematograafiajuhte. Ülevaataliku ettekande Baltikumi filmidramaturgiast esitas J. Kotov (pildil), seejärel kuulati stuudiote peatoimetajate informatsiooni tööolukorrast ning loominguplaanidest.

SÄRAVAD LAUREAADID

UDUSTE TAGAMAAD TAUSTAL

Laureaatide ja ka teiste lõppvoorus tantsinud rühmade esinemist iseloomustab väljendusrikkus, tantsurõõm, kunstilise kujundi loomise oskus tantsuvahendite abil, tehnika valdamine, karakteri tunnetamine, esinemiskultuur jne. Seda üldiselt öeldes. Rõõmustavam on see, et rohkem kui varem on hakatud mõtlema kollektiivi oma näole. Esiletõstetud rühmad ning solistid olidki väga eriilmelised.

«Kuljus» — meie parim eesti tantsude esitaja — on väga tantsuline ja eeskujulikult distsiplineeritud. Selle kollektiivi üldilme on silmapaistvalt hea. Edumaa teiste ees andis sundrepertuaari (tantsuansambliel oli selleks «Tuljak» ja «Hiu valts») meisterlik esitus.

«Sõprusele» töid võidupunkte vennasrahvaste tantsud. «Meruntsika» oli kaheldamatult parim moldaavia tants meie festivalil. Leedu «Karjuste mängud» avasid uue tahu ansambli võimetes, ilmutati head näitlemisoskust. Põisid (tegemist on meestetantsuga) esinesid vabalt ja loomulikult. Ei jälgegi paljukirjutud eestlase tuimusest.

«Narva» tõendas järjekordselt oma küpsust mitme eriilmelise tantsu tõlgendamisel. Kaasakiskuv tantsurõõm iseloomustab Vabariikliku Tantsujuhtide Rahvatantsurühma. Kollektiiv, kes tuleb kokku paar korda kvartalis, on noorenud ja tõestas igati oma eluõigust. Ühtlasi on õige mitmed selle rühma liikmed juhid või assistendid nendes kollektiivides, kes võitsid laureadi tiitli või I ja II järgu (Ü. ja P. Luht, H. Tiivel, K. Torop, M. Orav, E. Rõõmus, K. Kilk, A. Arraste, I. Leht-mets jt.). Ilmne tõend rühmas tehtava töö resultatiivsusest.

Suurem kui kunagi varem oli veteranide tantsurühmade osatähtsus. Eriti nauditav oli siin segarühmade lihvitud esinemine. Kõiki esinemiskomponente oskas tulemuslikult rakendada «Baltika» segarühm. Nuia kultuurimaja veteranide naisrühm üllatas väljendusrikkuse ning huumoriga, mis jäi meeldivalt hea maitse piiridesse.

Noorte segarühmade hulgas oli konkurents väike (mõtlemata panev ja eriarutelu nõudev probleem). Nelja rühma hulgas kerkis esile Karksi tantsukollektiiv, kellel oli rohkem kehakooli, esinemisjulgust, tantsutahet.

Naisrühmade seas oli rebiimine pingeline, lõppvoorus oli neid eriti arvukalt. Raasiku ja Tallinna Tuletõrjemaja ühendrühma edule aitas kaasa juba see, et rühm on harukordselt õnnestunult komplekteeritud: tegemist on tõesti heade tantsijatega. Esineti väljendusrikkalt, naiselik-armsalt, väga tantsuliselt.

Uus nähtus on meil laulu- ja tantsuansamblid. See liik on alles käesoleval festivalil tekkinud. Võrreldes vennasvabariikidega (sealseid olemine ju korduvalt näinud), on meie omadel sõnal suurem osakaal. Lõppvoorus esines neli seda laadi kollektiivi. Teistest tublimad olid mõlemad Saaremaa kollektiivid. Saare KKK ja Orissaare kultuurimaja: nende esinemises oli lavastuslikku tervikut.

Varasemaga võrreldes on tantsurepertuaar laiahaardelisem: esitati 15 rahva tantsu või seadeid. Eriti arvukalt oli vene tantsu. Repertuaari ana-

Nüüd siis saab teha kokkuvõtteid I üleliidulisest taidlusfestivalist ka rahvatantsu alal. Lõppvoorus võitis osa 70 kollektiivi rohkem kui 1500 tantsijaaga.

Üleliidulise taidlusfestivali laureadi medaleid võis aga välja jaotada ainult kümme. Tantsuansamblistest väärivad laureadi tiitlit vabariigi teenelised kollektiivid «Kuljus» (TPI), «Sõprus» (J. Kreuksi nim. Noorsoo Kultuuripalee) ja «Narva» (V. Gerassi-movi nim. Kultuuripalee). Hästi esinenud «Tuisuline» (Tallinna Tuletõrjemaja), TRÜ rahvakunstiansambel, «Kullaketrased» (J. Tombi nim. Kultuuripalee) ja «Leigrid» (Tallinna Puhkeparki Dirsksioon) said festivali I järgu diplomi.

Segarühmadest tuli laureadiks S. Kirovi nim. kalurikolhoosi tantsukollektiiv «Randlane», noorte segarühmadest Karksi maa-kultuurimaja rühm, veteranide segarühmadest õmblustootmis-koondise «Baltika» rühm, veteranide naisrühmadest Nuia kul-tuurimaja rühm, naisrühmadest Raasiku maakultuurimaja ja Tallinna Tuletõrjemaja ühendrühm.

Laulu- ja tantsuansamblistest pälvivad laureadi tiitli Saare KKK-i Orissaare kultuurimaja kollektiivid. Festivali lõppvoorus tantsi-nud kahekümne neljast solistist said laureadiks ja nn. väikese medali seitsme esinejat: Viktor Sapovalov (ansambel «Narva»), Tiia ja Lembo Vösa, abielupaar Raidmaa, Lea Milli (kõik S. Kirovi nim. kalurikolhoosist) ning Mallika Moks (Orissaare kultuurima-jast).

Ohtekokku anti välja 25 I järgu diplomit (kõigi selles žanris esinenud rühmalikele peale kokku) ja 27 II järgu diplomit.

lүүsides tuli ilmsiks aga ka kitsaskoht — eesti tantsude pöud (eriti naisrühmadel). Vähe on originaalse lahendu-sega tantsupalu, mille muuga seletada, et Valgemäe «Ka-luri mõrsjat» esitas lõppvoo-rus üheksa, nende «Sõbrata-ri» seitse, H. Mikkel «Kullaket-rajaid» ja K. Leete «Viire takka» kuus rühma. See muu-tis pildi ühetaoliseks, mida süvendasid tantsud viimaste ülemaaliste rahvatantsupidu-de repertuaarist. Seekord jäi olemata n.-ö. avastustants — uudistants, mis muutuks hil-jem moetantsuks. Varem on selliseid ikka olnud.

Festivali kõiki voore arves-se võttes kerkis esile ainult kaks uut autorinime — M. Link ja E. Rõõmus. Noorema-test rõõmustas L. Niinemetsa uuslooming, mis on vaba üld-levinud trafarettidest. Reper-tuaaripöud eesti tantsude alal on muidugi seletatav (juhtivad tantsuloojad on seotud üle-maaliste tantsupidudega), kuid probleem jääb püsima. Kõik meie tantsujuhid peaksid jul-gelt repertuaari rikastama hakkama, tuleks loobuda oota-japositionist. Juba tuntud autoritele seaksin eeskujuks

K. Leete ja N. Uustalu, kes on alati loometööst haaratud.

Alati on muret teinud tantsujuhtide kaadri probleemi-d. Mis ilmes seekord? Juhtpo-sitsioon on endiselt meie tee-nekate tantsuspetsialistide käes. Probleem, pealegi väga tõsine, on uute nimede vähe-sus. Tõsi, tubli on üllatusmees Ü. Luht, kes imestusväärse kiirusega oskas «Kuljus» ohjad üle võtta ja töö edukalt reorganiseerida. Kuid tema nimi kerkis esile juba viima-sel maataidlejate ülevaatusel. Nii jääb ainult A. Arraste, oma ema töö jätkaja. Noor-test juhtidest on tema ainuke, kelle rühm tuli laureadiks.

Siin ongi suurim kitsaskoht. Kümmeaastat tagasi hilines vastava osakonna avamine Tallinna Pedagoogilises Insti-tuudis. Nõudeid, mida esitame tantsukollektiivi juhile täna-päeval, saab aga täita ainult kõrgharidusega spetsialist. Probleemi lahendus on leeb-nüüd sellest, mida tolles insti-tuudis suudetakse korda saa-ta. Õnnetuseks ei ole seal eri-lisi rahvatantsutraditsioone. Koos konservatooriumi ja kunstinstituudiga moodustub kolmik, kellelt juba aastaid

selles suhtes kaasalööjat pole olnud. Nähtavasti on vaja teha tugevaid jõupingutusi, et toimuks murrang.

Pidasime festivalil ka mitte-ametlikku arvestust selle koh-ta, mida üks või teine linn või rajoon saavutas (pingereas I — 3 punkti, II — 2 punkti ja III — 1 punkt). Niisiis sai Tal-linn 19, Harju rajoon 17, Vil-jandi ja Narva 11, Kingissepa rajoon 7, Rakvere rajoon ja Kohtla-Järve linn 3, Rapla ja Pärnu rajoon 2 ning Kohtla-Järve rajoon 1 punkti. Mui-dugi ei peegelda need arvud olukorda igakülgsest (Tallinn püsib esirinnas tublide tantsu-ansamblike najal, segarühma-de olukord on siin teatavasti katastroofiline), ent midagi nad ometi näitavad. Nii ei ole selles nimekirjas vabariikliku alluvusega Pärnu ja Tartu lin-na ning õige mitut rajooni. Paneb mõtlema. Eelkõige on see adresseeritud sealsetele kultuurijuhtidele.

Lühidalt elnevat resümee-rides: kaheldamatult tantsitak-se nüüd paremini kui näiteks kümme aastat tagasi. Reper-tuaar on avardunud, kasva-nud esinemismeisterlikkus ja -kultuur, paremini rahuldavad saatemuusika ja esinemisrõi-vastus. Tipprühmad pakuvad oma esinemisega tõepoolest naudingut. Muret teeb tantsu-juhtide ja -autorite järelekasv, tantsurühmade tagamaa ei ole kuigi lootusrikas, sest meie üldhariduskoolides (eriti kes-koolide viimastes klassides) tegeldakse tantsukunstiga ta-gasihoidlikult. Kehalise kas-vatuse koolisüsteem vajaks täielikku ümberkorraldamist, ent see on juba omaette tee-ma.

I üleliiduline taidlusfestival selgitas olukorra rahvatantsu alal seitsmekümne aastat tagasi teisel poolel, osutas kitsaskohtadele. Laureaatide aus-tamise tuhinas ei tohi neid puudujääke unustada.

HEINO AASSALU

PÄEVAKORRAL FOTOAJALUGU

Eesti NSV Ajakirjanike Liidu fotosektsiooni aprillikuu koos-olek oli pühendatud veteranide-le, kes pärast Suurt Isamaasõda asusid ajakirjanduse tarvis jää-dustama sõjapurustusi, innusta-ma linnade ja maa ülesehitamist ning tutvustama selle tege-vuse agaramaid eesrindlasi. Aeg on teinud oma töö. Mitmed asja-olud ja sündmused, samuti va-nemate fotomeeste nimed on ununenud, mõned aga pensionil või jäänudalt lahkunud.

Mehi, kes fotoreporterina te-gutsema hakkasid, oli algul vä-he. Veel vähem oli neid, kes sel alal olid saanud mingi etteval-mistuse, nagu Hans Soosaar, Ilmar Prooso, Evald Luki-Luk-kin jt. Teised tarmukalt tööle hakanud mehed tulid otse Eesti laskurkorpusest, saanud varase-ma ettevalmistuse kas ateljee-töös, fotoamatöörina klubides või iseõppijana Parika fotopü-kute kaudu.

Fotoreporterite värbamist alus-tati kohe, kuigi mehed polnud veel demobiliseerunud. Enne Tallinna vabastamist asusid meie vabariigil valitsus ja partei Keskkomitee teatavasti Võrus, kus ilmus ka ajakirjandust. Nüüd tuli ümber kolida pealin-na, leida vastavad ruumid ja võimalused tegutsemiseks. Et enamik trükkikodasid polnud sõ-jas kannatada saanud, hakkasid ajalehed ja ajakirjad suhteliselt kiiresti ilmuma.

Esimene leht, mis jõudis luge-jateni kohe pärast Tallinna va-bastamist, oli «Päevauudised». Seda toimetas praegune Raadio ja Televisiooni Komitee esimehe asetäitja A. Slutsk koos G. Reit-saku, A. Hindi ja teistega. Aja-leht ilmus kõigest kuus päeva — 23. kuni 28. septembrini. Järg-misel päeval, 29. septembril 1944 alustasid uuesti ilmumist «Rahva Hääl» ja «Sovetskaja Estonia». «Rahva Hääl» ja mõ-ni päev hiljem ilmuma hakanud teiste eestikeelsele ajalehtede fotoreporter oli Hans Soosaar, «Sovetskaja Estoniale» tegi pilte A. Aisenstadt, «Talurahvalehe-le» A. Kerb, «Noorte Hääl» tegi peale H. Soosaare fotosid K. Valvet. «Õhtulehe» esimene fotoreporter oli O. Juhani. Hak-kasid ilmuma «Kehakultuur», mille fotoreporteriks on algu-sest peale olnud G. Valdla, ning ainulaadne seinaleht «Fotoleht», mida toimetas TASS-i fotokor-respondent A. Akmolinski. Seda trükiti tuhandetes eksemplari-des ühe trükipoogna suuruses ja ainult lehe ühel küljel, sest see kleebiti avalikele kuulutus-tahvile, mis asusid nii tänavat-el kui ka asutustes, tehistes jm. Tolles seinalehes anti informaa-siooni päevaküsimustest. Esi-meste fotode hulgas oli Eesti rahvuskorpuse pidulik vastuvõtt Tallinna tänavatel, aga ka Kloo-ga surmalaagris toimepandud metsikute paljastused.

Fotosektsiooni koosseisul vii-binud avaldada arvamus, et on viimane aeg jäänudustada oma mälestusi. Kümme aastat tagasi tegid seda Moskva ja paljude teiste linnade fotokorresponden-did. Et saada kokkuvõtvat kir-jutist Nõukogude Eesti fotograafia ajaloost (sellise teose koostamine on allakir-jutanul praegu käsil), tuleks va-nematele fotomeestele luua või-malus avaldada oma mälestusi nendes ajalehtedes ja ajakirja-des, mille toimetustes nad on töötanud. Oma abi võiksid pak-kuda samuti ajakirjanduse noo-remad vennad — raadio ja tele-visioon. Ka Ajakirjanike Liidu fotosektsioon võtab tänuga vastu kõik eesti fotograafia ajaloo alased materjalid.

KALJULA TEDER

RAHVAFOTOSTUUDIO «RIGA»

Fotoklubi «Riga» asutamisest möödus hiljuti 15 aastat. Pidu-likul koosolekul meenutati teh-tut, arutati tulevikuplane ning jagati autasusid. Klubi auulik-meks kinnitati ka Valdur Vahi Tallinna Fotoklubist.

Läti NSV kultuuriministri ase-täitja J. Buteklis andis klubile «Riga» üle Prantsusmaal Denal-ni linnas toimunud rahvusvahe-lisel näitusel võidetud grand prix ning Jānis Gleizdsile samal esinemisel saadud Nipce'i me-dali. Loeti ette Läti NSV Ame-tühingute Nõukogu presidiumi ja Kultuuriministeeriumi kollee-giumi ühine otsus, mille põhjal teenete eest kunstilise fotograa-fia vallas nimetati fotoklubi «Ri-ga» ümber rahvafotostuudiks.

Klubi juhatuses esimees Aivars Akis tänas kõiki tunnustuste ja tervituste eest ning avaldas lootust, et positiivsed muutused klubi struktuuris, koosseisuliste ametikohtade rohkendamine ja ruumiprobleemi lahendamine an-navad kollektiivi liikmetele uut indu ning võimalusi fotokunsti tippude poole pürgimisel.

Juubelile pühendatud rohkem kui 200 pildist koosnev näitus tuleb ka Tallinna.

ARVI LAURIMA

VOOTELE VEIKAT, RAT «Estonia» kauaaeg-ne ooperilaulja, Eesti NSV teeneline kunstnik. Sai 19. aprillil 70-aas-taseks.

ROMAN MATSOV, Eesti NSV Riikliku Süm-fooniaorkestri dirigent, vabariigi rahvakunstnik. Saab 27. aprillil 60-aas-taseks.

ENDEL LAUL, Eesti NSV TA Ajaloo Instituudi rahvahariduse ajaloo sektori juhataja, ajalookandidaat. Sai 21. aprillil 50-aastaseks.

ALEKSANDER SUUMAN, luuletaja ja maali-kunstnik. Saab 25. apr-il 50-aastaseks.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi SEADLUS

helilooja B. Kõrveri autasustamise
kohta Rahvaste Sõpruse ordeniga

Teenete eest Nõukogude muusika-
kunsti arendamisel ja seoses kuuekümnenda
sünnipäevaga autasustada heli-
looja Boris Voldemari p. KÕRVERIT
Rahvaste Sõpruse ordeniga.

NSV Liidu Ülemnõukogu
Presiidiumi esimees
N. PODGORNÕI

NSV Liidu Ülemnõukogu
Presiidiumi sekretär
M. GEORGADZE

Moskva, Kreml
20. aprillil 1977

AUTASUSTAMISI

● Kauaaegse viljaka töö ja aktiivse ühiskondliku tegevuse eest pälvisid Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja järgmised EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi töötajad: teaduslik sekretär Hans Hartmann, vanemteadurid Johannes Jakobson, Abe Liebman ja Meta Lumi, parteiarhiivi varahoidja Magda Kivistik, direktor Aleksander Panksejev ja parteiarhiivi restauraator Faina Sarap.

● Pikaajalise ja kohusetundliku töö eest elanikkonna kultuurilisel teenindamisel ning seoses pensionile minekuga anti Kohtla-Järve rajooni Varja maakultuurimaja direktorile Leili Lõokesele Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukiri.

● Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja väris kauaaegse kohusetruu töö eest ja viiekümneenda sünnipäeva puhul RAT «Vanemuise» balletiartist Eha Lepik.

● Kauaaegse kohusetruu töö eest raamatukogus ja seoses viiekümneenda sünnipäevaga anti J. Smuuli nim. Võru Keskraamatukogu Vana-Kasaritsa haruramatukogu vanemraamatukoguhoidjale Koidula Neelele Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukiri.

● Innuka osavõtu eest Tartu Akadeemilise Meeskoori tegevusest said TRÜ dotsent Olaf Prints ja Eesti NSV TA Zooloogia ja Botaanika Instituudi vanemteadur Vello Ross Tartu linna partei- ja täitevkomitee aukirja.

● Kauaaegse kohusetruu töö eest ja seoses pensioniikka jõudmisega autasustas Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi nimel Tööveterani medali teiste hulgas Ulrich Marksi Paide Rajooni TSN Täitevkomitee kultuuriosakonnast.

● Viiekümneenda sünnipäeva puhul sai Tartu Kunstikooli õpetaja Linda Viilip Tartu linna partei- ja täitevkomitee aukirja.

● Seoses 25 aasta tööjuubeliga ning aktiivse ühiskondliku tegevuse eest anti aulehe «Punane Täht» põllumajandusosakonna juhatajale Jüri Laurandile Rakvere rajooni partei- ja täitevkomitee aukiri.

Taškendist saabus

19. aprillil tagasi AON Kunstilise Ise-
tegevuse Maja Vabariiklik Orkestrijuhtide
Rahvamuusikaorkester (dirigent Uno Veenre), kes esindas meie vabariiki üleilma-
lise taidlusfestivali lõpetamisel. Kokku oli
tulinud 21 rahvamuusikaorkestrit: kuus Vene
NFSV-st, kaks Ukraina NSV-st, teistest
liiduvabariikidest igahnest üks.

13.-17. aprillini toimusid Taškendis
näidisesinemised. VOR esines konservatooriumi
õliõpilastele, Taškendi sooluselekt-
rijaama töötajatele ja 16. aprillil kommu-
nistlikust laupäevakust osavõtjatele. Taškend-
is peeti ka konverents rahvamuusikaorke-
strite arengu teemadel. Meie vabariigist
võttis sõna Igor Tõnurist. Näidisesinemised
lõpetati pidulikult M. Gorki nim. Draamateatris, kus mängisid koos
kõigi liiduvabariikide rahvamuusikaor-
kestrid.

Jacques Prévert surnud

12. aprillil suri nimekas prantsuse
luuletaja ja filmidramaturg Jacques
Prévert (sünd. 4. veebr. 1900).

Noorsooteatri värskem uulavastus põhineb Friedebert Tuglase kahel novellil. Öhtu esimese poole moodustab «Inimese varju» instseneering ja lavastus, mille tegi selle ala debütant Eero Priit. Pärast vaheaega järgneb «Jumala saar», mille tõi publiku ette Peeter Volkonski. Mõlema lavastuse juures tegi kunstnikutöö Tõnu Virve. Pildil hetk «Inimese varju» etendusest: (vasakult) Metsavahi naine (Zoja Mellov), Haavatu (Aleksander Eelmaa) ja Ema (Hilja Varem).

KIRJANIKE MAJA

saal on esmaspäeval, 25. aprillil noorte
pärrakt. Oma loomingu paremiku esita-
vad tartlaste Priidu Beier, Raimu Hanson,
Aivo Lõhmus, Ene Mikkelsen, Ann Must,
Linnar Priimägi, Rein Sander ja tallinla-
sed Heiti Habicht, Doris Kareva, Kalev
Keskküla, Eve Kivipõld, Rein Raud, Tuu-
likki Rautalainen, Julius Ürt, Monika Uu-
bo, Katrin Väli ja Kristin Väli. Öhtu toi-
metab ja noori autoreid tutvustab KL sek-
retär Jaak Jõerüüt. Algus kell 19, pääs-
med 4 30 kop.

HELILOOJATE MAJA

Reedel, 29. IV kl. 19 koolinoorte muusika-
klubi. Kohtumiskohtu ansambli «Fix». Öhtu-
t juhib Valter Ojakäär.

RAT «ESTONIA»

Reedel, 22. IV kl. 19 «Jevgeni Olegin»
(vene keeles, nimiosas Vladimir Okun
Riast); laup., 23. IV kl. 16 operitund (õpi-
lastele), kl. 19 «Antonius ja Kleopatra»;
pühap., 24. IV kl. 12 «Cyrano de Berge-
rac», kl. 19 «Sel õel...»; esmasp., 25. IV
kl. 19 «Maailma loomine»; teisip., 26. IV
kl. 19 «Traviata»; kolmap., 27. IV kl. 19
«Romeo ja Julia»; reedel, 29. IV kl. 19
«Rose-Marie»; laup., 30. IV kl. 19 «Don
Giovanni»; pühap., 1. V kl. 19 «Giselle».

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Reedel, 22. IV kl. 19 «Kõrboja pere-
mees», kl. 19 «Noore daami külskääik»
(vähikeses saalis); laup., 23. IV kl. 19 «Ohe
koosoleku protokolli», kl. 19 «Reigi õpetaja»
(vähikeses saalis); pühap., 24. IV kl. 12
«Nukitsamees», kl. 12 «Midrimaa» (vähikeses
saalis); kl. 19 «Richard III», kl. 19
«Preili Julie» (vähikeses saalis. Noortele
alla 16 a. keelatud); teisip., 26. IV kl. 19
«Päikeselapsed», kl. 19 «Niagaara» (vähikeses
saalis); kolmap., 27. IV kl. 19 «Õnne
sünnipäevaks, Wanda June», kl. 19 «Noore
daami külskääik» (vähikeses saalis); neljap.,
28. IV kl. 19 «Neljakuningapäev», kl. 19
«Noore daami külskääik» (vähikeses saalis);
reedel, 29. IV kl. 19 «Mees, naine ja
kontsert», kl. 19 «Noore daami külskääik»
(vähikeses saalis); laup., 30. IV kl. 19 «Roo-
slaad», kl. 19 «Preili Julie» (vähikeses saalis);
pühap., 1. V kl. 19 «Ohe koosoleku
protokoll».

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Kolmap., 27. IV kl. 19 «Me otsime Varga-
mäed»; neljap., 28. IV kl. 19 «Kümme
neegrit»; pühap., 1. V kl. 18 «Pygmalion»
(planeeritud esietendus).

VÄIKE SAAL, Lai tn. 23: esmasp., 25. IV.
kolmap., 27. IV ja neljap., 28. IV kl. 20
«Laulud sõelale»; teisip., 26. IV kl. 20
«Hoolimat armuke»; reedel, 29. IV ja
laup., 30. IV kl. 20 «Sonettide tõmmu
daam».

EESTI NSV RIIKLIK NUKUTEATER

Laup., 23. IV kl. 12 ja kl. 15 «Kuldne
muinasjut»; pühap., IV kl. 12 ja kl. 15
«Nimi nii, nimi naa».

EESTI NSV RIIKLIK VENE DRAAMATEATER

Reedel, 22. IV kl. 19.30 «Aeg armastada»
(planeeritud esietendus); laup., 23. IV kl.
19.30 «Aeg armastada» (planeeritud esi-
etendus); kl. 17 «...ja õnne isiklikus elus»
(Narva Suure Oktoobri 50. Aastapäeva
nim. Kultuuripalees); pühap., 24. IV kl.
19.30 «Ruskav laas», kl. 17 «...ja õnne
isiklikus elus» (Sillamäe S. Kirovi nim.
kultuurimajas); teisip., 26. IV kl. 19.30
«Elevant», kl. 19.30 «Tramm nimega
«Iha»» (RAT «Vanemuise» vähikeses
majas); kolmap., 27. IV kl. 19.30 «...ja
õnne isiklikus elus», kl. 19.30 «Tramm ni-
mega «Iha»» (RAT «Vanemuise» väi-
kises majas); neljap., 28. IV kl. 19.30
«Mees ja naine vajavad tuba», kl. 19.30
«Tramm nimega «Iha»» (Rakvere Teatris);
reedel, 29. IV kl. 19.30 «Teesklejad»; laup.,
30. IV kl. 19.30 «Aeg armastada».

RAT «VANEMUINE»

SUURE MAJAS: laup., 23. IV kl. 19
«Madame Butterfly»; pühap., 24. IV kl. 12
«Tagahoovis», kl. 19 «Külavahelaulud»; es-
masp., 25. IV kl. 19 «Pericola»; kolmap.,
27. IV kl. 19 «Portreed» («Kameelidaam»,
«Sõkaevurid», «Jane Avril»; neljap., 28.
IV kl. 19 «Põrgupõhja uus Vanapagan»;
reedel, 29. IV kl. 19 «Süveõõ ilmsi»; laup.,
30. IV kl. 19 «Matsipreili»; pühap., 1. V
kl. 19 «Süveõõ ilmsi».

VÄIKESES MAJAS: laup., 29. IV kl. 12
«Saabastega kass», kl. 19 «Jälle häda
mõistuse pärast»; pühap., 24. IV kl. 12
«Kuningatütre sünnipäev», kl. 19 «Mäotsa

Jepp»; laup., 30. IV kl. 19 «Kauka Jumal»;
pühap., 1. V kl. 18 «Kuningatütre sünni-
päev».

KONTSERDISAALIS: reedel, 22. IV kl.
19.30 «Fix-revüü», pühap., 24. IV kl. 19.30
F. J. Haydn «Aastaajad» (oratoorium); neljap.,
28. IV kl. 19.30 «Fix-revüü».

KOLALISETENDUSED: esmasp., 25. IV kl.
19 «Kauka Jumal» (V. Kingissepa nim.
TRA Draamateatris).

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Reedel, 22. IV kl. 19 «Hullo, Dolly!» (J.
Tombi nim. Kultuuripalees); laup., 23. IV
kl. 19 «Hullo, Dolly!» (J. Tombi nim. Kul-
tuuripalees); pühap., 24. IV kl. 19 «Missis
Piper juhib juurdlust» (J. Tombi nim. Kul-
tuuripalees); esmasp., 25. IV kl. 19 «Missis
Piper juhib juurdlust» (J. Tombi nim. Kul-
tuuripalees); teisip., 26. IV kl. 19 «Missis
Piper juhib juurdlust» (J. Tombi nim. Kul-
tuuripalees); kolmap., 27. IV kl. 19.30
«Räägime armastuse veidrustest»; reedel,
29. IV kl. 19.30 «Rästepad Sillamäel»;
laup., 30. IV kl. 19.30 «Missis Piper juhib
juurdlust».

VILJANDI DRAAMATEATER «UGALA»

Pühap., 24. IV kl. 12 «Mees kirjus üli-
konnas», kl. 18 «Lasud tuisus»; esmasp.,
25. IV kl. 20 «Abituriendid» («Õõ pärast
lõpballi»; Paides), kl. 20 «Lasud tuisus»
(Adavere klubis); teisip., 26. IV kl. 20
«Abituriendid» («Õõ pärast lõpballi»);
kolmap., 27. IV kl. 19.30 «Abituriendid»
 («Õõ pärast lõpballi»), kl. 20 «Lasud tui-
sus» (Otepää kultuurimajas); neljap., 28.
IV kl. 19.30 «Idioot».

RAKVERE TEATER

Esmasp., 25. IV kl. 20 «Maskeraad Ung-
rus» (Sargvere kultuuri-
majas), kl. 20 «Päikesekiir aknas» (Väike-
Maarja kultuurimajas); kolmap., 27. IV kl.
20.30 «Vedelvorst» (E. Vilde nim. kolhoosi
klubis); neljap., 28. IV kl. 20 «Maske-
raad Ungrus» (Põltsamaa kultuuri-
majas).

«ESTONIA» KONTSERDISAAL

Laup., 23. IV kl. 19.30 laulab Hendrik
Krumm; pühap., 24. IV kl. 19.30 laulavad
Els Himma, Marju Kuut, Boris Lehtlaan,
Jaak Joala, Tõnis Mägi, Paul Allik, Tarmo
Pihlap jt.; teisip., 26. IV kl. 19.30 100. kor-
da huumorilõngu Juhan Smuuli ainetel
«Muhedad muhulased Atlandi piäl». Esine-
vad Tõnu Aav, Vanda Tammann, Riho
Joonase, Riho Mägi; kolmap., 27. IV kl.
19.30 kontsert J. S. Bach'i loomingust. Esine-
vad professor Mihhail Fichtenholz
(viul) ja Niina Oksentjan (orel); neljap.,
28. IV kl. 19.30 abonemendile nr. 1 süm-
fooniakontsert, dirigent Odüssei Dimitria-
di, solist klaveril Lev Vlassenko.

RAEKOJA SAAL

Reedel, 22. IV kl. 19.30 Aleksi Nased-
kini klaveriõhtu.

EESTI NSV RIIKLIK KUNSTIMUUSEUM

Pühap., 24. IV kl. 16 kammermuusika-
kontsert. Kavas E. Tubina kaks klaveri-
sonaati ja klaverikvartett. Esitavad V. Ru-
messen ja kvartett koosseisus E. Lippus,
J. Kerem, I. Juul ja V. Lippus.

NÄITUSESAALIDES

KUNSTIHOONES on Tallinna kunstnike
kevadnäitus. Avatud kl. 12-19. Teisipäe-
val suletud.

KUNSTIHOONE VÄIKESES SAALIS on
tarbekeraamika valiknäitus. Avatud kl.
12-18. Teisipäeval ja kolmapäeval sule-
tud.

KUNSTISALONGIS on tarbekeraamika va-
liknäitus. Avatud kl. 12-18 (laup. kl.
12-16). Pühapäeval suletud.

EESTI NSV RIIKLIKUS KUNSTIMUUSEU-
MIS on näitusel: «Hando Mugasto täie»,
«Vive Toili graafika», «Eesti kunst» ja
«Vanad meistrid». Avatud kl. 11-18. Tei-
sipäeval suletud.

TARTU KUNSTIMUUSEUMIS tutvustatakse
Jüri Arraku, Kristiina Kaasiku, Tiitu
Pallu-Vaigu ja Helle Vahersalu teoseld.
Avatud kl. 11-18. Esmaspäeval suletud.

TALLINNA LINNAMUUSEUMIS tutvust-
atakse ajaloolisi kollektsioone muuseumi
kogudest. Avatud kl. 10.30-18. Teisipäe-
val suletud.

KIEK IN DE KOKIS esitatakse dnepro-
petrovsklase Marlen Matuse fotonäitus.
Lahti kl. 10.30-17.30. Esmaspäeval sule-
tud.

EESTI NSV KULTUURI MINISTEERIUMIS

Kultuuriministeeriumi viimaste kolleegiu-
miistungitel kinnitati muusika ja dramatur-
gia loominguliste tellimuste plaan 1977. aas-
taks. Analüüsiti ka 1976. aasta dramaturgia
loominguliste plaanide täitmist. Läänud aastal
töötas Teatrite Valitsus 38 näitekirjani-
ku ja dramatiseerijaga. Kokku oli töös 58
näidendit, dramatiseeringut ja komposi-
tsiooni. Neist võeti vastu 38: 22 näidendit,
13 dramatiseeringut ja 3 kompositsiooni.

Kolleegium tegi kokkuvõtteid rahvaraam-
matukogude 1976. a. sotsialistlikust võistlu-
sest. 1976. a. võitis sotsialistlikust võistlu-
sest osa 600 riiklikku, 66 ametiühingu- ja
3 kolhoosiraamatukogu. 1975. aastaga kõrvu-
tades suurenes rahvaraamatukogude luge-
jate arv 5412 ja laenuuste arv 142 524 võ-
ra. Lugejate esteetilise maitse arendami-
seks korraldati 1976. a. 3890 kirjandusõh-
tut ja raamatuarutelu, s. o. 810 üritust rohkem
kui 1975. a. Tihendati sidemeid teiste
ametkondade raamatukogudega. Koosta-
takse kõigi süsteemide raamatukogudes
olemasoleva perioodika koondkataloogi,
antakse välja uudiskirjanduse bülläetäne,
mida levitatakse ka asutustes ja ettevõtte-
tes. Paranes raamatukogude materiaalne
olukord. Uued ruumid sai 23, ruume
laiendati 18 raamatukogul. Sotsialistliku
võistluse komisjon leidis, et vabariikliku al-
lusega linnadest saavutati sotsialistliku
võistluse esimesel aastal paremaid tule-
musi Kohtla-Järve linna raamatukogudes.
Rajoonidest olid 1976. a. parimad töötule-
mused Võru rajooni raamatukogudes. Häs-
ti töötasid ka Viljandi ja Pärnu rajooni
raamatukogud.

Seoses 19. juunil 1977. a. toimuvate ko-
haliike töörahva saadikute nõukogude vali-
mistega võttis Eesti NSV Kultuuriministeeriumi
kolleegium vastu otsuse «Vabariigi
kultuuriasutuste osavõtust Eesti NSV koha-
like nõukogude valimiste ettevalmistamisel ja
läbiviimisel».

Vastavalt isetegevuslike kooride ja puhk-
pilliorkestrite juhendile said kõrgema kate-
goria alljärgnevad koorid ja puhkpillior-
kestrid: Tallinna üliõpilasselgakoor (dirigent
Ants Sööt), «Ellerheina» kammerkoor (Tõnu
Kaljuste), Eesti NSV teeneline Tallinna
Kammerkoor (Kuno Areng ja Ants Oleoja),
Eesti NSV teeneline J. Tombi nim. Kultuuri-
palee segakoor «Kaleva» (Uno Taremaa),
H. Pöögelmanni nim. tehase segakoor «He-
litron» (Harald Siik), J. Kreuksi nim. Noor-
soo Kultuuripalee segakoor «Noorus» (Ene
Oleoja), Tartu Riikliku Ülikooli kammerkoor
(Vaiko Uibopuu), Eesti NSV teeneline Tallin-
na Haridustöölise Naiskoor (Ants Sööt),
Eesti NSV Teaduste Akadeemia naiskoor
(Arvo Rataspepp), Eesti NSV teeneline TPI
akadeemiline naiskoor (Silvia Mellik), TRÜ
akadeemiline naiskoor (Vaiko Uibopuu), TPI
akadeemiline meeskoor (Ants Oleoja),
Eesti NSV Teaduste Akadeemia meeskoor
(Arvo Rataspepp), Tartu akadeemiline
meeskoor (Alo Ritsing), Eesti Opetajate
Meeskoor (Harald Uibo), ELVTUI Tartu
meeskoor «Gaudeamus» (Valve Lepik ja
Lennart Jõela), Eesti NSV teeneline K.
Türnpu nim. meeskoor (Jüri Variste), Pärnu
M. Lüdi nim. meeskoor (Vivian Traks),
Eesti NSV teeneline Vabariiklik Koorijuh-
ide Segakoor (Gustav Ernesaks, Jüri Variste
jt.), Eesti NSV teeneline lastekoor «Eller-
heina» (Heino Kaljuste), Eesti NSV teeneli-
ne J. Tombi nim. Kultuuripalee poistekoor
(Peeter Perens), Riikliku Akadeemilise
Meeskoori poistekoor (Venno Lau), Tartu
poistekoor (Uno Uiga), Eesti NSV teeneli-
ne Tallinna Tuletõrjemaja puhkpilliorkester
(Anu Juss), Eesti NSV teeneline kondiitri-
toodete vabriku «Kalev» puhkpilliorkester
(Leho Muldre), Eesti NSV teeneline Vaba-
riiklik Orkestrijuhtide Puhkpilliorkester (Hel-
mut Orusaar, Heldur Saade, Vello Loogna),
ETKVL Tallinna klubi puhkpilliorkester
(Kaarel Tuberik), AON Tartu Kultuurihoone
puhkpilliorkester (Ando Raunna).

Ideekavandite võistlus

Tallinna Linna TSN Täitevkomitee, Or-
ganiseerimiskomitee «Olümpia 80» Tallin-
na osakond ja Eesti NSV Kunstnike Liit
kuulutavad välja Tallinna linnakujunduse
dekoratiivsele ideekavandi lahtise
konkursi 1980. aasta olümpiamängude
purjeregati puhul.

Konkursi eesmärk on saada linnakujun-
duse dekoratiivsele, milles kajastuksid
Tallinna olümpiaregati ning rahu, sõpruse
ja spordi teema.

Parimatele ideekavanditele määratakse
järgmised preemiad:

üks esimene preemia — 500 rbl.
kaks teist preemiat — 300 rbl.
kaks kolmandat preemiat — 200 rbl.
kolm ergutuspreemiat — 100 rbl.

Konkursitööd tuleb esitada hiljemalt
23. märks 1977 aadressil: Tallinn, Võidu
väljak 6, III korrus, Eesti NSV Kunstnike
Liit.

Konkursi tingimused väljastatakse Eesti
NSV Kunstnike Liidust, Tallinn, Võidu
väljak 6, III korrus.

Eesti TV-s algasid eile kaheksa meeskonna osavõtul 1977. aasta jäähoki MM-võistlused. Avaldame sel puhul kirjandusteose, mille autor on

JOUNI LOMPOLO (Soome)

KANGE HOKIMEES

See on lugu härra K-st, kellest sai maailma parim jäähokimängija.

Juba härra K. isa oli mänginud, kuid pidanud siis naise ja tööandja surve loobuma. See ühishuvi aitas tööandjal naisega tuttavaks saada, nad armusid ja põgenesid lõpuks lõunasse, igavesti jäävabale maale. Härra K. isa jäi väikesse pojaga üksi.

Kui härra K. sündis, siis näitas isa talle päris hokilitrit. See must latakas oli esimene asi, mida K. siin maailmas nägi. Kui K. kasvas, siis pandi ta mänguaeda, mis oli ehitatud kahest vastastisest seadist hokikepist.

Kohe kui K. keppe käes jaksas hoida (umbes pooleaastaselt), alustas isa treenimist. See kestis öö ja päevad läbi. Aastad läksid ja K. kasvas suureks. Isa ei lasknud tal koolis käia ega pannud teda tööle, aga sellest ei olnud lugu. Maailma parim jäähokimängija sai talt igatahes.

K. uisutas nii kiiresti, et tema märkamiseks läks tarvis aegluubis värvakaamerat. Tema visetes oli nii täpsust kui jõudu. Ta tabas litriga poole kilomeetri kaugusel lendavat lindu ja tema pealevisked olid nii tugevad, et värvavahtid muudkui elu eest kõrvale pidid kargama. Muidu oli surm paratamatu.

Algusest peale oli loomulik, et K. mängis omaette meeskonnana: muud mängijad oleksid talle ainult jalgu jäänud. Ta võitis kõigepealt lasteliiga, siis piirkondlikud võistlused ja tõusis läbi Soome sarja meistrisarja. Kui K. oli ka ajakirjandusele vastu niina andnud, nii et see enam ei toibunud, siis saadeti ta Soome meeskonnana MM-võistlustele.

K. võitis kõigepealt Lääne-Saksa ja siis USA. USA oli enne teist kolmandikku omadega nii läbi, et kõik vennad vedesid jääl nagu mürjad kaltsud.

Nad kanti minema ja toodi hiljem teadvusele.

Võis arvata, et mäng Tšehhoslovakkiaiga tuleb kõvem, ja nii see ka läks. Kahtlustati, et kohtunikud olid asjasse kuidagi segatud. Nimelt saadeti K. terveks teiseks kolmandikajaks karistuspangile (põhjusseks olnud upsakus, mis tundus küll imelik, sest nii platsil kui väljaspool seda oli K. loomult üpris tagasihoidlik). Igatahes oli Tšehhoslovakkia meeskond teinud selle ajaga 1248 väravat. Kolmandal kolmandikul alustas K. siiski metsikut spurti ja Tšehhoslovakkia hävis lõpuks tulemusena 1248:2210. Selleks ajaks kalduti mõnel pool juba arvama, et Soome võiks maailmameistrikski tulla.

Järgmine vastane oli Rootsi. See meeskond ei riskinud aga üldse välja tulla ja diskvalifitseeriti hoopis. Meeskond sõitis valepassidega kaubandusdelegatsiooniks maskeerituna kodumaale, kus kõva nahatäie teenis.

Ainult Nõukogude Liit lahutas K-d veel meistritiitlist. Mäng oli kõige pöörasem, mida jäähoki ajalugu tunnab. Maltsev ja Firsov katsid meest nagu tankid ja Staršinov lõi nii, et poordid paukusid. Viiklov tegi selles mängus oma elu parimad kombinatsioonid ja Ragulin tegi niisuguseid petteid, et pealtvaatajad ei saanud enam aru, mis oli unes, mis ilmsi.

Aga midagi polnud parata. K. võitis Nõukogude Liidu tulemusena 108:255:1. Soome oli tulnud jäähokis esmakordselt maailmameistriks.

Riik saatis erirongi oma suurt poega koju tooma. K. komistas selle trepile, lõi pea katki ja suri. Üsna varsti pärast matuseid hakati arutama, kas ta oli üldse elanudki. Rahvusvaheline Jäähokiliit otsustas asja eitavalt, ja nii pidi Soome hakkama C-grupi sabast pürgima A-grupi ja selle kogenud meeskondade poole.

KEELEVEERUD

TÄHELEPANEK

Maailm on üks, mida tunneme, teame. Laste ja vanemate. Sööma ja jooma ja töötama peame. Riided on kehakate.

Ei laste, ei vanemate maailm piirdu vaid poega. Ei taha ju näha piiratuna vanemad tüdrit või poega.

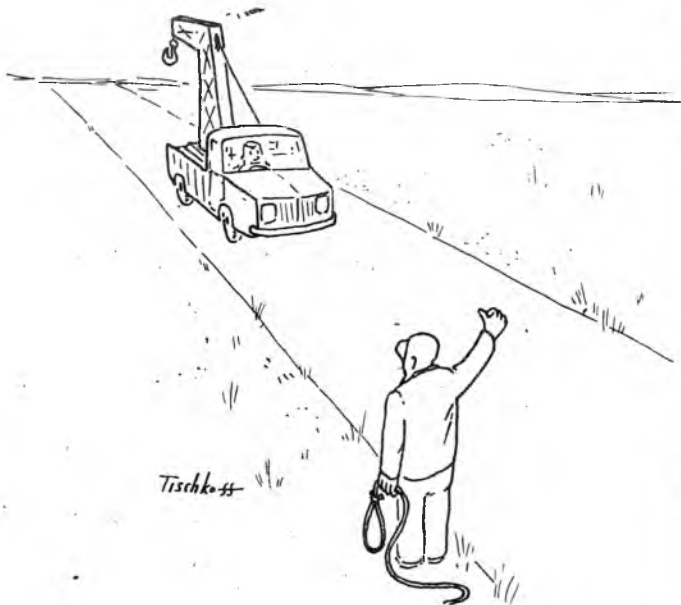
Kui kaupluse nimeks on «Laste maailm», siis on see täiesti vale.

Kauplus pole ju maailm, kauplus on pood. See sõbralik lauluke minu poolt tehtud nimele panijale.

JUHAN VIIDING, lapsevanem Tallinnast

PRIIT PÄRN

L. TIŠKOV (Moskva)

ANDRUS PEGGEL

KULTUURI-AREENILT

Ligikaudu 70 riiki, teiste hulgas NSV Liit, on avaldanud soovivõtta osa rahvusvahelisest raamatukujundusnäitusest, mis korraldatakse tänava maikuus Leipzgis. Omaette osakonna moodustavad näitusel Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäevale pühendatud väljapanekud.

«Ukraina nõukogude entsüklopeedia» toimetuse koos T. Sevtsenko nim. Kirjandusinstituudiga lõpetas hiljuti töö kaheköitelise Sevtsenko leksikoni käsikirjaga, mis on nüüd juba ka kirjastusele üle antud. Leksikon sisaldab rikkalikult tekstilist ja illustratiivset materjali.

Moskvas käivad ettevalmistused näituse «Nõukogude portree» avamiseks, mis on tänavane suurim kevadnäitus, hõlmates 60 nõukoguliku aasta vältel loodud portreesid nii muuseumikoogudest kui ka tegevkunstnike loomingust.

Ehkki Madridi Rahvusliku Nüüdiskunstimuuseumi ehitamine on mõnda aastat lõpetatud, seisab üks peasaale siiani tühjana. See ruum on mõeldud Pablo Picasso monumentaalanuudele «Guernica» (1937), mida juba 40 aastat on hoitud New Yorgi Moodsa Kunsti Muuseumis. Madridi muuseumi ametlik avamine on määratud ajale, millal Picasso suurteos lõpuks oma kohale paigutatakse.

Picasso enda sõnade järgi kuulub «Guernica» hispaania rahvale, ent ta viiakse kodumaale üksnes siis, kui seal valitseb demokraatia. Kunstniku testamendi kohaselt jälgivad ning hindavad Hispaania ühiskondlik-poliitilist olukorda tema pärijad ja advokaat. Aeg-ajalt ongi ajakirjanduses vilksatanud sõnumeid, nagu kavatseksid pärijad saata «Guernica» Hispaaniasse, aga siiani pole see tõeks osutunud. Uhes «Guernicaga» saab Madridi Nüüdiskunstimuuseum kord oma fondidesse ka kaheksateist maali eskiisgravüüri ning graafilise sarja «Kindral Franco unelmad ja vaie».

Põhjamaade 1976. a. kirjandusauhind anti mõni aeg tagasi kätte soome-rootsi kirjanikule Bo Carpelanile. Selle tunnustuse vääriliseks arvatud teos on kirjaniku üheteistkümnemes luulekoogu «Hämarais ruumes ja valgais».

18. aprillil tähistas Leopold Stokowski, üks Toscanini, Klempereri ja Furtwängleri generatsiooni dirigente, oma 95. sünnipäeva. Kõrgele vanusele vaatamata dirigeerib Londonis sündinud ameerika muusik praegu veel heliplaadivõtteid.

Aasta parimaks televisioonifilmiks valiti USA-s Alex Haley muusikaline teos «Juured» («Roots»), milles neegrist autor jälgib oma sugupuud läbi kahe sajandi.

Tšilli Pinochet-režiimi tsensuuri viimaseid akte on keeld sisse vedada kolme tuntud ladinameerika kirjaniku teoseid. «Ebasoovitavad» autorid on argentiinlane Julio Cortazar, Kolumbia kirjanik Gabriel Márquez ja peruulane Mario Vargas Llosa, kes nüüd lisanduvad juba varem keelatud autoritele.

Hispaania draamakirjanik Fernando Arrabal, kes seni elas emigratsioonis, pöördub tagasi kodumaale, Madridi kirjandusringkonnad valmistuvad teda vastu võtma 25. aprillil.

Pärast 15 aastat kestnud liinastuskeeldu näidatakse nüüd Hispaanias jälle hispaania emigrandist filmilooja Luis Buñueli üht parimat filmi «Viridiana» (1960).

Aasia ja Aafrika maade kirjanike assotsiatsiooni «Lotose» preemia pälvisid tänava Mihhail Solohov, Taufik al-Hakim (Egiptus) ja Subhas Mukerji (India).

Dessau «Bauhausi», 1920.–1930. aastail maailmakuulsa arhitektuuri ja kunstioppeasutuse rekonstrueeritud hoones kavatsetakse rajada Dessau (Saksa DV) vaimu- ja kultuurielu keskus. Originaalile vastavalt restaureeritud aulat, mis asub «Bauhausi» peahoones, tahab «Landestheater Dessau» edaspidi rakendada eksperimentaallavana.

Индекс 69786

«СРП Я ВАЗАР»

(«Серп и молот»)

TOIMETAJA

TOIMETUSE KOLLEGIUM: V. GROSS, K. IRD, J. KAHK, K. KIISK, J. KOHA, M. PORT, A. PÄIEL, L. REMMELGAS, A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN ja D. VAARANDI.

E. TINN

Toimetuse: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 441-416; toimetaja asetäitja — 449-924; vastutav sekretär — 446-703; kirjandusosakond — 442-484; muusikaosakond — 443-311; publitsistika ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 601-905; teatriosakond — 601-246. «Serp ja Vazar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 96 kop. Üksiknumbri hind 8 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73.

«Сирп я вазар» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Таллин, ул. Пикк, 73.

EKP Keskkomitee Kirjastuse trüükoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.

MB-03134

Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 56 500

Tell. nr. 1333

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10